

Жанна БУЧКО

ТРАНСКОРДОННИЙ ТУРИЗМ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Жанна БУЧКО

ТРАНСКОРДОННИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2026

УДК 338.48-44(1-192)(075.8)

Б 947

Рекомендовано до друку Вченою радою
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 4 від 30 березня 2026 р.)

Рецензенти:

Мальська М. П., докторка економічних наук, професорка, за-
відувачка кафедри туризму Львівського національного університету
імені Івана Франка;

Кузишин А. В., доктор географічних наук, професор, декан гео-
графічного факультету Тернопільського національного педагогічно-
го університету імені Володимира Гнатюка

Бучко Ж. І.

Б 947 Транскордонний туризм : навч. посібник. Чернівці : Чернівець.
нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2026. 200 с.

ISBN 978-617-8703-65-3

У виданні вміщено основну інформацію, необхідну здобувачам освіти для вивчення дисципліни «Транскордонний туризм»: структуру і зміст тем, опорний конспект лекцій, перелік питань для самоконтролю та підсумкового контролю, глосарій. Подано тестові завдання перевірки знань, рекомендовані джерела, що забезпечать доступ до актуальної аналітичної, законодавчої та статистичної інформації з проблем транскордонного туризму. Висвітлено науково-методичні основи транскордонного туризму як навчальної дисципліни.

Для студентів та викладачів закладів вищої освіти.

УДК 338.48-44(1-192)(075.8)

ISBN 978-617-8703-65-3

© Бучко Ж.І., 2026

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2026

ПЕРЕДМОВА

Вивчення транскордонного туризму є важливою складовою підготовки фахівців зі спеціальності «Туризм і рекреація». Ця дисципліна формує професійні компетенції для роботи в міжнародному просторі, сприяє розумінню євроінтеграційних процесів та акцентує увагу на регіональній специфіці й важливості проєктного менеджменту для розвитку прикордонних територій України.

Курс націлений на формування необхідного рівня знань, умінь та практичних навичок для:

- аналізу діяльності транскордонних регіонів;
- організації туризму в системі транскордонного співробітництва;
- розробки транскордонних маршрутів.

Спираючись на базові знання з попередніх курсів, здобувачі освіти оволодіють методикою організації різних видів транскордонного туризму залежно від потреб туристів, а також їхніх вікових, статевих та соціальних особливостей.

Мета вивчення дисципліни – набуття здобувачем комплексу теоретичних знань і практичних навичок з організації туристичної діяльності на транскордонних територіях. Важливою складовою мети є формування здатності працювати в міжнародному середовищі на основі:

- позитивного ставлення до несхожості до інших культур;
- поваги до різноманітності та мультикультурності;
- розуміння місцевих і професійних традицій інших країн;
- розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти має набути таких компетентностей:

Знати:

- сутність поняття «транскордонний туризм»;

- ознаки транскордонного туризму та його місце в структурі міжнародної туристичної діяльності;
- класифікацію транскордонного туризму за видами;
- основні поняття та концепції транскордонного туризму;
- основи організації та планування маршрутів транскордонного туризму;
- основні етапи розробки маршруту транскордонного туризму.

Вміти:

- аналізувати в'їзні та виїзні туристичні потоки;
- здійснювати оцінку діяльності транскордонних регіонів;
- працювати з тематичними картами;
- працювати в міжнародному середовищі, демонструючи позитивне ставлення до культурної різноманітності, повагу до мультикультурності та розуміння професійних традицій інших країн, а також розпізнавати міжкультурні проблеми;
- планувати і розробляти маршрути транскордонного туризму.

Ключові аспекти вивчення дисципліни

Євроінтеграційний контекст: опанування механізмів співпраці з європейськими партнерами та розуміння міжнародних стандартів туристичної діяльності.

Проектна діяльність: формування навичок розробки та реалізації транскордонних туристичних проєктів, які стимулюють розвиток інфраструктури прикордонних регіонів.

Регіональна специфіка: аналіз унікальних туристичних ресурсів та особливостей транскордонних територій, що дозволяє створювати конкурентоспроможний туристичний продукт.

Такий підхід забезпечує здобувачам освіти глибоке розуміння того, як організовувати подорожі та розвивати туристичні DESTINACIJS в умовах глобалізації та посиленої інтеграції України до європейського простору.

ТЕМА 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИЗМУ

1. Місце транскордонного туризму в системі транскордонної співпраці.

2. Принципи транскордонного співробітництва в туризмі.

3. Форми реалізації транскордонного співробітництва в галузі туризму.

1.1. Місце транскордонного туризму в системі транскордонної співпраці

Концептуалізація та сутність транскордонного туризму (ТКТ)

Транскордонний туризм визначається як спеціалізований вид економічної діяльності, що здійснюється в географічних межах суміжних прикордонних територій різних держав. Він реалізується через спільну інфраструктуру, узгоджену політику та взаємодоповнюючі туристичні продукти. Організація ТКТ нерозривно пов'язана з ширшим концептом транскордонного співробітництва (ТКС), що охоплює економічні, соціальні, екологічні й культурні взаємини між прикордонними територіальними громадами та регіонами.

Транскордонне співробітництво (ТКС) закладає правову та інституційну основу для організації ТКТ. Відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво», ТКС визначається як спільні дії, спрямовані на встановлення та поглиблення економічних, соціальних, екологічних, науково-технічних та культурних відносин між територіальними громадами та відповідними органами влади суміжних держав. Отже, **ТКТ є галузевою проєкцією цього ширшого співробітництва.**

ТКТ є видом туристичної діяльності, в основі якого лежить розвиток туристичної інфраструктури та організація туристичних маршрутів на транскордонній території та безпосередньо біля неї. Це елемент міжнародних туристичних потоків.

Розмежування понять

Важливо розрізняти ТКТ від суміжних понять:

1. **ТКТ чи міжнародний туризм:** міжнародний туризм охоплює поїздки осіб, що подорожують із туристичною метою за межі країни постійного проживання. Тоді як ТКТ – це туризм, що відбувається на транскордонній території (як єдиній системі), де перетин кордону є важливим елементом, але не єдиною метою.

2. **ТКТ чи виїзний туризм:** транскордонним туризмом не є виїзний туризм із транскордонного регіону. ТКТ – це туризм усередину транскордонного регіону, мотивований туристичними продуктами цього регіону.

3. **Транскордонний регіон чи прикордонний регіон:** прикордонний регіон – це територія країни, розташована безпосередньо поруч із кордоном. **Транскордонна територія** – це єдина система, що складається з прикордонних територій двох або більше країн, які мають певні спільні риси (природні, історичні, економічні тощо), що сприяють спілкуванню.

Багаторівневий характер ТКС і місце ТКТ

Аналіз ТКС демонструє його складний, багаторівневий характер, що охоплює просторове вимірювання та рівні інтенсивності взаємодії.

Принципову схему, що візуалізує місце транскордонного туризму в туристичній системі, показано на рис. 1.1.

Просторові рівні ТКС (за О. Соскіним), на яких функціонує ТКТ:

1. **Концептуальний рівень:** передбачає спільне бачення розвитку туристичного простору.

2. **Рівень співробітництва в межах прикордонних регіонів:** формування зв'язків між двома і більше структурними одиницями.

Рис. 1.1. Місце транскордонного туризму в туристичній системі [Горб К.М.]

3. Рівень біполярних транскордонних коридорів: поєднання різних груп адміністративних районів.

4. Рівень створення мережі партнерства між прикордонними містами.

Функціональна та стратегічна роль ТКТ

ТКТ є важливим чинником регіонального розвитку. Він розглядається як інструмент розвитку прикордонних територій та критичний чинник реалізації євроінтеграційних прагнень України. ТКТ є одним із найбільш відчутних та соціально орієнтованих видів ТКС, що безпосередньо впливає на життя місцевих громад.

1. Інструмент євроінтеграції: розвиток ТКТ сприяє євроінтеграційним процесам в межах країни та дозволяє Україні раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі, вбудовуючи місцеві туристичні ресурси в загальнорегіональну систему.

2. Посередницька роль: транскордонні відносини, де туризм відіграє важливу роль, є ефективним інструментом-посередником у процесі переговорів між країнами. Це дозволяє сторонам досягти взаєморозуміння, яке часто складне на вищих політичних рівнях.

3. Економічні переваги: розвиток ТКТ сприяє економічному зростанню та соціальному розвитку прикордонних районів, перетворюючи географічну близькість на конку-

рентну перевагу та створюючи спільний туристичний продукт. Додаткові переваги включають **створення нових робочих місць, підвищення рівня життя, збільшення рівня доходів регіонів.**

4. Інноваційний каталізатор: активізація ТКТ може працювати як каталізатор для розвитку інноваційної системи регіону, сприяючи передачі знань через кордони, особливо через транскордонні кластери.

Подолання бар'єрів

Організація транскордонного туризму має стратегічну мету – подолання проблем, що гальмують співпрацю. А. Ю. Стрижакова виділяє такі характерні проблеми:

- **Економічна асиметрія:** нерівномірність економічного розвитку прикордонних регіонів.

- **Культурні та мовні відмінності:** створюють комунікативні бар'єри та можуть підживлювати стереотипи.

- **Інституційні відмінності:** відмінності в інститутах управління, правових та територіальних системах. Аналіз показує, що відмінності в інститутах управління є першопричиною економічної асиметрії, оскільки різні правові системи перешкоджають формуванню єдиного туристичного ринку.

Соціокультурна роль ТКТ полягає в подоланні культурних та мовних бар'єрів. Етнічний туризм є однією з найефективніших форм, що активізує культурні відносини, перетворюючи культурні відмінності з бар'єрів на унікальний туристичний ресурс.

Еволюція та стійкість ТКТ

Наразі фокус ТКТ зміщується з інструменту простого економічного зростання на інструмент **сталого інтеграції**. Успіх ТКТ оцінюється не лише обсягами прибутку, але також його здатністю забезпечувати **довгострокову стійкість регіонального розвитку та збереження природного середовища.**

В умовах кризових ситуацій, зокрема військової агресії, інституційні структури ТКС, включаючи сферу туриз-

му, демонструють високу соціальну гнучкість, переорієнтовуючись, наприклад, на надання гуманітарної допомоги. Внаслідок військової агресії російської федерації на північній та східній ділянках державного кордону України, транскордонне співробітництво із цими державами унеможливлене. Тим часом, активізуються питання міжрегіонального співробітництва західних регіонів України з державами-членами ЄС.

1.2. Принципи транскордонного співробітництва в туризмі

Організація транскордонного туризму базується на фундаментальних принципах, розроблених у європейській практиці регіонального розвитку. Ці принципи забезпечують ефективність співпраці, справедливий розподіл ресурсів та відповідальність на різних рівнях управління.

Європейські фундаментальні принципи ТКС (методологічна основа)

У європейській практиці виділяють три ключові принципи:

1. Принцип партнерства (Partnership)

Сутність полягає у тісній та постійній співпраці між територіальними громадами, органами публічного управління, а також різноманітними економічними агентами. Партнерство передбачає спільну підготовку, фінансування, впровадження та оцінку всіх заходів і проєктів.

- **Роль у ТКТ:** критично необхідний для створення транскордонних кластерів, узгодження маркетингових кампаній та спільної розробки туристичного продукту.

- Партнерство є співробітництвом між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон), яке вимагає, щоб суб'єкти постійно та послідовно співпрацювали для досягнення спільної мети. Співпраця має відбуватися за якнайширшого залучення громад, місцевих ініціатив та економічних суб'єктів регіонів.

2. Принцип субсидіарності (Subsidiarity)

Субсидіарність означає **передачу компетенції та повноважень на той рівень управління, який здатний забезпечити найбільш ефективно та оперативне розв'язання проблем**, що зазвичай є рівнем територіальних громад або регіонів. Це принцип, який визнає пріоритет місцевої влади.

- **Роль у ТКТ:** визначальний для прийняття рішень щодо використання місцевих рекреаційних та еколого-туристичних ресурсів.

- **В умовах безпекових загроз:** набуває особливого значення, оскільки лише місцеві органи влади, керуючись цим принципом, можуть адекватно оцінювати регіональні особливості та реальний рівень безпеки для розвитку туристичних маршрутів, забезпечуючи децентралізовані механізми управління.

3. Принцип комплементарності (Complementarity)

Цей принцип передбачає **спільне фінансування заходів та проєктів, що забезпечує взаємодоповнення ресурсів**. Комплементарність критична для програм транскордонного співробітництва, як-от Interreg NEXT.

- **Роль у ТКТ:** основа для спільного розвитку інфраструктури та фінансування спільних туристичних маршрутів.

- **Порушення цього принципу призводить до невикористання значного туристичного потенціалу, наприклад, етнічного туризму в євро регіоні Україна – Румунія – Молдова, через низьку здатність країн узгодити інвестиційні пріоритети.**

Додаткові принципи Європейської регіональної політики

Ефективна реалізація ТКС базується також на таких принципах:

- **Децентралізація:** перерозподіл владних повноважень, ресурсів та бюджету, а також розмежування функцій між різними рівнями управління ЄС.

- **Програмування:** передбачає розробку стратегій розвитку транскордонних регіонів на основі партнерства, з урахуванням довгострокових цілей.

- **Концентрація та адиціоналізм:** означає, що фінансові ресурси від ЄС мають бути доповнені та розширені за рахунок місцевих джерел. Головною умовою є кооперування та ефективне використання ініціатив, а також пошук власних джерел фінансування.

Правові принципи реалізації ТКС в Україні

Українське законодавство, зокрема Закон «Про транскордонне співробітництво», визначає механізми реалізації ТКС, які часто трактуються як правові принципи його здійснення:

- **Співробітництво у межах створеного регіону** (зокрема, Єврорегіону).

- **Шляхом укладання угод про ТКС** в окремих сферах (наприклад, угоди щодо спільної охорони природних ресурсів для екологічного туризму).

- **Шляхом установлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами ТКС.**

Концептуальний розрив: Європейські фундаментальні принципи (Партнерство, Субсидіарність) визначають, як потрібно співпрацювати (методологічна основа), тоді як український закон визначає, через що співпраця може бути реалізована (юридичні рамки). Для ефективної організації ТКТ необхідно, щоб юридичні форми слугували лише рамковим інструментом для імплементації гнучких європейських принципів.

Принципи сталості та екологічної відповідальності

Організація сучасного ТКТ неможлива без врахування принципів сталого розвитку. Екологічний туризм займає центральне місце в цій концепції, відіграючи важливу роль у збереженні навколишнього природного середовища.

ТКТ має ґрунтуватися на забезпеченні **раціонального й ефективного використання еколого-туристичних ресурсів**. Це вимагає розробки теоретико-методичної основи, що враховує вразливість природного середовища та необхідність інтеграції екологічних стандартів суміжних країн ЄС.

Відповідно до концепції сталого туризму ВТО, ТКТ повинен:

- передбачати стале використання природних ресурсів, мінімізувати негативний вплив на довкілля та перешкоджати загрозам для біотичного різноманіття;
- враховувати соціально-культурну автентичність місцевого населення, зберігаючи їх спадщину і традиційні цінності;
- робити внесок у забезпечення життєздатної, довгострокової економічної діяльності, надаючи соціально-економічні вигоди, що розподіляються справедливо, усім зацікавленим сторонам.

1.3. Форми реалізації транскордонного співробітництва в галузі туризму

Реалізація транскордонного співробітництва у сфері туризму відбувається через різноманітні організаційні й галузеві форми, які поділяються на класичні інституційні та новітні гнучкі структури.

Класичні інституційні форми

Єврорегіони

Єврорегіони є найбільш усталеною організаційною формою ТКС. Вони функціонують на постійній основі, базуючись на двосторонніх або багатосторонніх угодах, наділені власними адміністративними, технічними та фінансовими ресурсами.

- **Характеристика:** організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць, що передбачає визначення територіальних меж впливу та відповідної організаційної структури.

- **Роль у ТКТ:** створюють сприятливе середовище, оскільки прикордонні території, що входять до їх складу, часто мають подібні історичні, географічні та національні особливості. Вони є ідеальною платформою для спільного використання природних та рекреаційних ресурсів, розви-

тку «зеленого» туризму, формування туристичної інфраструктури та рекреаційно-туристичних кластерів.

- **Правовий статус:** виступають як адміністративний і політичний каркас, що забезпечує інституційну стабільність для залучення міжнародного фінансування. В Україні станом на 2014 р. (до початку збройної агресії російської федерації) функціонувало 10 євро регіонів, до яких були залучені 15 адміністративних областей.

Європейські об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС)

ЄОТС є передовою інституційною формою з правосуб'єктністю ЄС. Вони створюються для поліпшення співпраці в рамках новостворених макрорегіонів та забезпечують територіальну єдність і згуртованість.

- **Роль у ТКТ:** ідеальна інституційна форма для управління великими спільними інфраструктурними проєктами (наприклад, Interreg NEXT), що мають вирішальне значення для підтримки ТКТ.

- **Застосовність для України:** ЄОТС вимагає глибокої правової гармонізації, тому для України, яка стикається з відмінностями в інститутах управління, ця форма більш складна для швидкого впровадження порівняно з кластерами.

Новітні гнучкі форми (спеціалізовані)

Транскордонні кластери

Це економічний механізм та одна з новітніх гнучких форм ТКС. Їхня основна функція – підвищення конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту.

- **Характеристика:** мережева форма, орієнтована на ринок. Забезпечують вертикальну та горизонтальну інтеграцію всіх учасників туристичного процесу з обох сторін кордону (готелі, туроператори, локальні виробники).

- **Роль у ТКТ:** забезпечують швидкість реалізації спільних проєктів на основі принципу партнерства, оминаючи складні бюрократичні перепони. Кластери можуть сприяти передачі знань через кордони. В Україні ця форма розвинена слабо, з переважно внутрішньорегіональним спрямуванням.

- **Переваги:** зменшення витрат на виробництво та просування турпродукту, полегшення доступу до інформації, зростання конкурентоспроможності.

Транскордонні тематичні маршрути

Це найбільш пряма форма реалізації ТКТ. Вони можуть базуватися на різних спеціалізаціях: розвиток «зеленого» туризму або етнічного туризму.

- **Роль у ТКТ:** виконують функцію не лише економічної кооперації, а й культурного захисту та інтеграції. Вони дозволяють прикордонним громадам використовувати спільний історичний контекст, перетворюючи культурні відмінності на унікальний туристичний ресурс.

Програмні та правові форми реалізації ТКС

Транскордонне співробітництво також реалізується через низку програмних та юридичних інструментів:

- **Стратегії транскордонного співробітництва:** документи, що визначають мету співробітництва та є основою для розробки програм і проєктів у туристичній галузі. Наприклад, Стратегія між Любліном, Львовом, Івано-Франківськом і Луцьком, де туризм є пріоритетом.

- **Двосторонні угоди (на загальнодержавному рівні):** документи, підписані центральними органами влади, які визначають конкретні права та обов'язки сторін щодо реалізації спільних заходів у туристичній галузі. Наприклад, угоди між Україною та Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією в галузі туризму.

- **Угоди, статuti та протоколи (між органами місцевої влади):** мають конкретне спрямування і визначають пріоритети співробітництва між конкретними територіями в галузі туризму.

- **Програми:** дозволяють виокремити конкретні заходи, визначити їх виконавців та джерела фінансування (наприклад, Interreg NEXT, PHARE CBC, TACIS CBC, CADSES).

- **Проєкти:** документи, які передбачають досягнення конкретних завдань щодо створення або вдосконалення

туристичного продукту, розбудови інфраструктури, поліпшення умов ведення туристичної діяльності.

Міжрегіональні агломерації – це міжрегіональні утворення, що об’єднують на добровільних засадах населені пункти різних країн, які мають спільні рекреаційні, економічні, екологічні та культурні інтереси. Агломерації є ефективними для узгодження інтересів промислових регіонів і туристичних рекреаційних зон.

Таблиця 1.1

Організаційні форми транскордонного співробітництва у сфері туризму

Форма ТКС	Характеристика та правовий статус	Специфічна роль у ТКТ
Єврорегіон	Постійна, інституційно закріплена, має власні ресурси; організаційна форма співробітництва.	Базис для спільного використання рекреаційних ресурсів, розвитку інфраструктури та «зеленого» туризму.
Транскордонний кластер	Нова, гнучка, мережева форма, орієнтована на ринок; об’єднання суб’єктів туристичної діяльності з підприємствами суміжних галузей.	Підвищення конкурентоспроможності регіонального турпродукту через горизонтальну та вертикальну кооперацію.

ЄОТС	Високоінституційно-налізована форма з правосуб'єктністю ЄС.	Управління масштабними інфраструктурними та програмними проектами (наприклад, Interreg).
Транскордонні маршрути	Галузевий продукт, заснований на спеціалізації (етнічній, екологічній).	Інструмент соціокультурної інтеграції та прямої реалізації туристичного потенціалу.
Стратегії ТКС	Документи, що визначають мету, напрямки та є основою для програм і проектів.	Визначення довгострокових пріоритетів співробітництва.
Двосторонні угоди	Документи, підписані представниками центральних органів влади.	Визначають конкретні права та обов'язки сторін щодо спільних заходів.

— ВИСНОВКИ —

Аналіз теоретичних засад та організаційних форм транскордонного туризму (ТКТ) дозволяє зробити низку концептуальних та практичних висновків:

1. Концептуальна роль ТКТ: транскордонний туризм є не лише економічною діяльністю, але й комплексним інструментом регіональної політики та євроінтеграції. Його місце в системі транскордонного співробітництва (ТКС) визначається його здатністю виступати посередником у між-

народних відносинах та ефективним чинником використання географічного потенціалу прикордонних територій.

2. Залежність від гармонізації: ефективний розвиток ТКТ критично залежить від подолання **інституційних бар'єрів**, таких як економічна асиметрія та відмінності в інститутах управління та правових системах. Необхідна постійна гармонізація адміністративних та регуляторних процедур для формування єдиного туристичного ринку.

3. Ключові методологічні принципи: успіх організації ТКТ визначається неухильним дотриманням європейських фундаментальних принципів: **партнерства**, що забезпечує спільну розробку та управління ресурсами; **субсидіарності**, що дозволяє оптимізувати управлінські рішення та враховувати місцеві потреби, особливо в умовах безпекових загроз; та **комплементарності**, що забезпечує синергію ресурсів та уникнення дублювання інвестицій.

4. Спеціалізація як конкурентна перевага: сучасна організація ТКТ фокусується на спеціалізованих видах туризму, зокрема **етнічному й екологічному**. Ці форми дозволяють перетворити культурні та природні відмінності регіонів (які раніше фіксувалися як бар'єри) на **унікальний туристичний ресурс** і максимально реалізувати принцип комплементарності.

5. Гібридизація організаційних форм: сучасний тренд організації ТКТ спрямований на поєднання стабільної інституційної бази **Єврорегіонів** (для політичної підтримки та спільного використання рекреаційних ресурсів) та гнучких, ринково орієнтованих механізмів, таких як **транскордонні кластери та тематичні маршрути**. Кластеризація є особливо важливим і гнучким інструментом для України, оскільки забезпечує швидку адаптацію та підвищення конкурентоспроможності регіонального турпродукту.

Аналогією для розуміння складності організації транскордонного туризму є будівництво моста через річку, що розділяє дві держави. Недостатньо просто захотіти побу-

дувати міст (задекларувати співпрацю). Необхідно, щоб обидві сторони узгодили єдині стандарти будівництва (гармонізація інститутів), спільно профінансували проєкт (комплементарність), залучили місцевих підрядників (субсидіарність) та постійно консультувалися щодо проєкту (партнерство). Тільки тоді міст (спільний туристичний продукт) стане функціональним, а не просто декларативною структурою.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. У чому полягає сутнісна відмінність транскордонного туризму (ТКТ) від міжнародного туризму та виїзного туризму з транскордонного регіону? Поясніть, що саме є мотивом для ТКТ.

2. Назвіть чотири просторові рівні транскордонного співробітництва (ТКС), класифіковані О. Соскіним, і визначте, на якому з цих рівнів формується спільне бачення розвитку туристичного простору.

3. Опишіть три ключові європейські фундаментальні принципи організації ТКС (партнерства, субсидіарності та комплементарності), і поясніть, як принцип субсидіарності набуває особливого значення в організації ТКТ в умовах безпекових загроз.

4. На які три основні механізми реалізації ТКС вказує Закон України «Про транскордонне співробітництво»? В чому полягає концептуальний розрив між цими юридичними механізмами та європейськими методологічними принципами?

5. Які три основні проблеми (бар'єри), характерні для прикордонної співпраці, виділяє А. Ю. Стрижакова? Поясніть, як відмінності в інститутах управління впливають на економічну асиметрію прикордонних регіонів.

6. Охарактеризуйте Єврорегіони як класичну інституційну форму ТКС, зазначивши їхню ключову роль у розвитку спеціалізованої туристичної діяльності.

7. Назвіть дві новітні гнучкі форми реалізації ТКС, особливо актуальні для ТКТ. Чому транскордонні кластери розглядаються як більш швидкий та реалістичний інструмент інтеграції для України порівняно з ЄОТС?

8. Як ТКТ допомагає прикордонним регіонам перетворити географічну близькість на конкурентну перевагу та виступає інструментом-посередником у процесі переговорів між країнами?

9. Поясніть соціокультурну роль ТКТ у подоланні культурних та мовних бар'єрів. Яка саме форма туризму є однією з найефективніших для перетворення культурних відмінностей на унікальний туристичний ресурс?

10. Назвіть додаткові переваги формування транскордонного туристичного ринку, крім економічного зростання. Як розвиток ТКТ може слугувати каталізатором для розвитку інноваційної системи регіону?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яке визначення транскордонного туризму (ТКТ) є найбільш точним згідно з текстом?

А) Будь-яка поїздка за межі країни постійного проживання.

Б) Спеціалізований вид економічної діяльності в межах суміжних прикордонних територій різних держав.

В) Виїзний туризм жителів прикордонних регіонів до сусідніх країн.

Г) Відвідування столиць сусідніх держав з культурною метою.

2. Що є правовою та інституційною основою для організації транскордонного туризму?

А) Міжнародні авіаційні правила.

Б) Транскордонне співробітництво (ТКС).

В) Виключно статuti приватних туристичних компаній.

Г) Правила внутрішнього розпорядку прикордонних служб.

3. Чим транскордонний туризм відрізняється від звичайного міжнародного туризму?

А) ТКТ охоплює лише авіаперевезення.

Б) У ТКТ перетин кордону є єдиною метою подорожі.

В) ТКТ відбувається на транскордонній території як єдиній системі, а не просто між країнами.

Г) Між цими поняттями немає жодної різниці.

4. На якому етапі «шкали еволюції відносин» ТКТ починає функціонувати найбільш ефективно?

А) На етапі повної відсутності відносин.

Б) На рівні простого обміну інформацією.

В) Лише за умови досягнення гармонізації (віз, митних процедур тощо).

Г) Виключно після повної політичної інтеграції держав.

5. Який європейський принцип ТКС передбачає передачу повноважень на рівень територіальних громад для ефективного розв'язання проблем?

- А) Принцип партнерства.
- Б) Принцип комплементарності.
- В) Принцип субсидіарності.
- Г) Принцип концентрації.

6. У чому полягає сутність принципу комплементарності у ТКТ?

- А) У залученні лише приватних інвестицій.
- Б) У спільному фінансуванні проєктів, що забезпечує взаємодоповнення ресурсів.
- В) У використанні лише однієї мови спілкування.
- Г) У забороні використання державних коштів.

7. Яка організаційна форма ТКС найбільш усталена, функціонує на постійній основі та має власні адміністративні ресурси?

- А) Транскордонний кластер.
- Б) Єврорегіон.
- В) Транскордонний тематичний маршрут.
- Г) Міжрегіональна агломерація.

8. Яка форма реалізації ТКТ вважається «найбільш прямою» та може базуватися на етнічній чи екологічній спеціалізації?

- А) Європейські об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС).
- Б) Двосторонні угоди між урядами.
- В) Транскордонні тематичні маршрути.
- Г) Стратегії розвитку регіонів.

9. Що називають «інноваційним каталізатором» у розвитку транскордонного туризму?

- А) Будівництво нових готелів.

Б) Передача знань через кордони, зокрема через транскордонні кластери.

В) Збільшення кількості рекламних буклетів.

Г) Використання виключно електронних віз.

10. Яка проблема є першопричиною економічної асиметрії в прикордонних регіонах?

А) Відсутність природних ресурсів.

Б) Культурні та мовні відмінності.

В) Відмінності в інститутах управління та правових системах.

Г) Велика відстань між населеними пунктами.

ТЕМА 2

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ: ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ

- 1. Європейський досвід транскордонного співробітництва у сфері туризму.*
- 2. Правові засади транскордонного співробітництва.*
- 3. Правова база України для транскордонного співробітництва та виклики адаптації.*

2.1. Європейський досвід транскордонного співробітництва у сфері туризму

Стратегічна важливість транскордонного туризму в контексті Європейської інтеграції

Транскордонне співробітництво (ТКС) у сфері туризму є невід’ємною складовою політики згуртування Європейського Союзу, функціонуючи як каталізатор регіонального розвитку, соціального включення та збереження культурної спадщини. В європейській парадигмі туризм розглядається не просто як економічна діяльність, а як **критичний механізм подолання регіональних асиметрій**. Головна мета ТКС – створення уніфікованого простору, де якість і передбачуваність туристичного досвіду переважають географічні кордони.

Геополітичне положення України надає ТКС стратегічного значення. Аналіз географічних даних показує, що **19 із 27 регіонів України** прикордонні, охоплюючи приблизно 77 відсотків усієї території. Україна має протяжний державний кордон (6992,982 кілометра) і безпосередньо межує із сімома країнами, включаючи чотири держави-члени ЄС: Угорщину, Словаччину, Румунію та Польщу. Це ро-

бити ефективне транскордонне співробітництво, особливо у сфері туризму, макрорегіональним імперативом.

В умовах повномасштабної війни росії, що унеможливає діяльність прикордонних регіонів на східних ділянках, **особливого стратегічного значення набуває співробітництво на західному кордоні з країнами ЄС.**

Основні чинники та принципи розвитку ТКС у туризмі

Розвиток ТКС у туризмі зумовлений низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників:

- **Об'єктивні:** необхідність користування спільними природними туристичними ресурсами; наявність спільних проблем, для розв'язання яких доцільно об'єднувати зусилля (наприклад, екологічні проблеми); та реалізація єдиної політики просторового облаштування туристичної інфраструктури європейського континенту.

- **Суб'єктивні:** можливості прискореного соціально-економічного й екологічного розвитку прикордонних регіонів і підвищення якості життя мешканців за рахунок розвитку туризму; можливості отримання значної фінансової підтримки з ЄС та інших міжнародних структур; формування єдиного туристичного інтегрованого простору в межах транскордонного регіону.

Основні загальні принципи розвитку ТКС у туризмі ґрунтуються на збереженні специфіки самобутності та індивідуальності кожної зі сторін, протидіючи спробам уніфікації. ТКС має здійснюватися на основі **взаємодопомоги та партнерства.**

Актуальні чинники та підходи у розвитку ТКС

1. Стратегічна важливість і стійкість (резильєнтність): в умовах геополітичних та економічних викликів транскордонний туризм трансформується у **критичний механізм для економічної стабілізації та соціального відновлення.** Програми *Interreg NEXT*, які охоплюють українські регіони, виявляють посилений акцент на понятті **стійкості (резильєнтності)**, що особливо актуально для прикордонних і потерпілих від війни областей.

2. Холістичний підхід (Tourism-Plus): успішні моделі ТКС в Європі виходять за рамки суто туристичних функцій,

інтегруючи туризм із суміжними соціальними, медичними та інноваційними послугами. Цей підхід «Tourism-Plus» підвищує **якість життя та безпеку в прикордонних регіонах**. Наприклад, Європейське об'єднання територіального співробітництва (EGTC GO) в Італії/Словенії поєднує розвиток культурного туризму з інноваціями у сфері здоров'я та соціальних послуг. Більше того, співпраця в рамках EGTC дозволила каретам швидкої допомоги перетинати кордон Франція – Іспанія, що забезпечує **логістичну надійність та безпеку**, які прямо впливають на надійність туристичного простору.

3. Інституалізація та стандартизація: співробітництво переходить від простого мінімізування асиметрій до активного використання спільних культурних, історичних та природних особливостей, що зміцнює ідею прикордонних територій як просторів, де відбувається «гібридизація» (синтез культур і традицій).

- **Єврорегіони** є ключовою організаційною основою для співпраці, функціонуючи відповідно до статутів, які визначають напрями діяльності, зокрема розвиток інфраструктури та налагодження транспортної комунікації. Вони представляють найвищу організаційну форму ТКС, яка має на меті координацію взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах.

- **Програма «Європейські Культурні Маршрути»** Ради Європи, що функціонує на основі Розширеної часткової угоди (ЕРА), забезпечує **централізовану модель управління якістю та єдині стандарти туристичного продукту**. Ця централізована модель управління якістю критично важлива для забезпечення єдиних стандартів туристичного продукту, який за своєю суттю транснаціональний.

- **Успіх ТКС** вимагає інтеграції інфраструктурних інвестицій із послідовною маркетинговою стратегією, що приводить до створення **єдиних спільних брендів регіону** (наприклад, «Великий тур Приморські Альпи-Меркантур» для велосипедистів).

2.2. Правові засади транскордонного співробітництва

Правова ефективність європейського досвіду ТКС у сфері туризму базується на **багатoshаровій системі**, що включає міжнародні конвенції, законодавство ЄС та спеціалізовані інституційні моделі.

Європейська правова та фінансова архітектура

1. Фундаментальна правова основа – Мадридська Конвенція (1980): основною міжнародно-правовою базою є **Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадридська Конвенція)**. Цей документ закріплює політичну волю для співпраці, заохочуючи ініціативи територіальних общин. Конвенція має рамковий характер і високий рівень гнучкості, дозволяючи Сторонам визначати сферу застосування, види діяльності та форми, якими вони мають намір обмежити сферу застосування. **Україна є підписантом цієї Конвенції**. Однак Мадридська Конвенція забезпечує лише «заохочення» ініціатив. Для реалізації складних, капіталомістких проєктів, які є невід’ємною частиною транскордонного туристичного продукту, необхідні наднаціональні правові інструменти, здатні виступати як самостійні юридичні особи.

2. Наднаціональний інструмент – Європейське об’єднання територіального співробітництва (ЄОТС/EGTC): EGTC є ключовим інструментом, створеним Регламентом ЄС для подолання обмежень Мадридської Конвенції. Цінність EGTC полягає в його статусі **наднаціональної юридичної особи**, яка може діяти як супрарегіональна одиниця, спеціалізуючись на усуненні **адміністративних та правових бар’єрів**. Це дозволяє ефективно розпоряджатися фінансовими ресурсами та впроваджувати комплексні «Tourism-Plus» проєкти.

3. Фінансовий механізм – Програми Interreg: Interreg визнано «хребтом» Європейського територіального співро-

бітництва, що перетворює правові рамки на реальні проекти. Сучасні програми фінансового періоду **Interreg NEXT 2021 – 2027 років** чітко інтегрують туризм у ширші цілі сталого розвитку. Специфічна ціль (SO 2.3) спрямована на **підвищення ролі культури та сталого туризму** в економічному розвитку, соціальному залученні й соціальних інноваціях.

- Фінансування Interreg спрямовується на реставрацію та охорону культурно-історичних пам'яток, які мають бути **спільно популяризовані на основі транскордонних стратегій**.

- Програми вимагають застосування **високих екологічних стандартів**, включаючи моніторинг впливу проектів на навколишнє середовище та розрахунок «CO2 footprint».

Принципи регіональної політики ЄС, що лежать в основі ТКС

Ефективне ТКС базується на головних принципах європейської регіональної політики:

- **Субсидіарність**: базовий принцип ЄС (закріплений ст. 3 Маастрихтської угоди), за яким вищі суспільні одиниці повинні розв'язувати лише ті проблеми, на виконання яких нижчі структури не здатні. Це означає, що цілі, які не можуть бути досягнуті на рівні держав-членів, можуть бути ефективніше реалізовані на рівні Співтовариства.

- **Децентралізація**: перерозподіл владних повноважень, ресурсів, бюджету на користь менш розвинутих регіонів для вирівнювання економічного розвитку. Децентралізація, як і субсидіарність, є головними основами регіональної політики ЄС, оскільки вона посилює відповідальність на місцевому рівні та активізує локальні ініціативи ТКС.

- **Партнерство**: Співробітництво між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон) від визначення мети до завершення реалізації проекту. Партнерство вимагає від держав-членів і Євросоюзу розробляти стратегічні плани спільно з регіонами, із залученням громад, місцевих ініціатив та економічних суб'єктів.

- **Програмування:** Розробка стратегій розвитку транскордонних регіонів з урахуванням пріоритетних довгострокових та короткострокових цілей. Принцип визначає пріоритет інвестування у програми, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону, а не лише в окремі проєкти.

- **Концентрація та адиціоналізм:** Фінансові ресурси, надані ЄС, мають бути доповнені та розширені за рахунок місцевих джерел. Це має подвійну мету: посилення та концентрація наявних ресурсів для реалізації визначених цілей, а також виявлення найбільш відсталих територіальних одиниць.

2.3. Правова база України для транскордонного співробітництва та виклики адаптації

Національна правова база

Правова база ТКС в Україні багатокомпонентна, включаючи ратифіковану **Європейську рамкову конвенцію**, Закон України **«Про транскордонне співробітництво»**, а також низку міждержавних і міжурядових угод. Національне законодавство розробляється з урахуванням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та законодавства ЄС.

Ключові законодавчі акти:

- **Закон України «Про транскордонне співробітництво»** (від 2004 р., зі змінами від 2018 р.): цей закон визначає ТКС як спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками з України та сусідніх держав. Закон вперше виокремив поняття **«єврорегіон»** як організаційну форму ТКС і ввів поняття **Об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЄС)** та **Європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС)**, що діятимуть як самостійні юридичні особи.

- **Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України»** (№ 3668-IX) ухвалений Верховною Радою України 24 квітня 2024 року та набрав чинності 27

червня 2024 року (додаток В). Він є частиною євроінтеграційних процесів України та прийнятий з метою визначення правових, економічних та організаційних засад співпраці між регіонами та територіальними громадами України з відповідними суб'єктами іноземних держав. Закон спрямований на посилення спроможності місцевого самоврядування залучати кошти з фондів ЄС та впроваджувати кращі європейські практики на місцевому рівні.

- **Організаційні форми ТКС в Україні** включають: створення єврорегіонів, транскордонних об'єднань (ОЕС, ЄОТС), розроблення спільних ініціатив/проєктів, укладення спільних угод про співпрацю та розвиток взаємовигідних контактів.

- **Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021 – 2027 роки** (Постанова КМУ № 408) є стратегічним документом. Вона визначає серед пріоритетів активну взаємодію з державами-членами ЄС щодо імплементації макрорегіональних стратегій (наприклад, для Карпатського регіону) та розвиток прикордонної інфраструктури гірських територій.

Участь України у програмах Interreg NEXT

Україна бере участь у спільних операційних програмах ТКС, координованих Міністерством фінансів. Це дозволяє українським прикордонним областям залучати значні кошти для розвитку інфраструктури та туристичних продуктів.

Ця диференціація пріоритетів вимагає від України розробки стратегічно диференційованих підходів до ТКС.

Міжнародно-правові угоди України з країнами Карпатського єврорегіону

Транскордонне співробітництво Карпатського єврорегіону здійснюється відповідно до чинної нормативно-правової бази та ратифікованих міжнародних документів. Документи у сфері туризму, кордонів та економіки вагомі для інтеграції.

Таблиця 2.1

Програми транскордонної співпраці та їх територіальне поширення

Програма	Цільові області України	Фокус у сфері туризму
Interreg NEXT Румунія-Україна	Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська області	Акцент на культурно-соціальному розвитку (SO 2.3), включаючи спадщину та гірський туризм, спільне просування.
Interreg NEXT Black Sea Basin	Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька області	Головний фокус на екологічній стійкості, відновленні екосистем та безпеці, що відповідає концепції «чистого та зеленого регіону».

Ця диференціація пріоритетів вимагає від України розробки стратегічно диференційованих підходів до ТКС.

Міжнародно-правові угоди України з країнами Карпатського єврорегіону

Транскордонне співробітництво Карпатського єврорегіону здійснюється відповідно до чинної нормативно-правової бази та ратифікованих міжнародних документів. Документи у сфері туризму, кордонів та економіки вагомі для інтеграції.

Ключові стратегічні прогалини та виклики адаптації

Не зважаючи на наявність правової бази, в Україні існують «невидимі бар'єри», що перешкоджають повноцінній інтеграції та розвитку «безшовного» туристичного простору. Ці перешкоди мають переважно інституційний та адміністративний характер.

Таблиця 2.2

Ключові угоди та їх значення для ТКС

Назва країни	Ключові угоди та їх значення для ТКС (у сфері туризму та кордонів)
Україна – Польща	Договірно-правова база налічує більше 150 чинних міжнародних договорів, що регулюють співпрацю на рівні стратегічного партнерства. Базовим є Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (1992 р.). Існують спеціалізовані угоди: Угода про співробітництво в галузі туризму (2005 р.) та Угода про правила місцевого прикордонного руху (2008 р.) .
Україна – Словаччина	Чинні більше 120 угод, включаючи офіційну підтримку Словаччиною членства України в ЄС. Існують спеціалізовані угоди: Угода про співробітництво в галузі туризму (2001 р. та 2004 р.) , а також Угода про місцевий прикордонний рух (2008 р., зі змінами) . Стратегічна мета розвитку ТКС до 2025 року – сприяти сталому розвитку і підвищенню якості життя, з активізацією туризму та рекреації в гірських районах Карпат.

Україна – Угорщина	Чинними є більше 40 угод. До ключових належать Договір про основи добросусідства та співробітництва (1991 р.) та Угода про режим українсько-угорського державного кордону (1995 р.). Спеціалізовані угоди: Угода про співробітництво в галузі туризму (2001 р.) та Угода про правила місцевого прикордонного руху (2007 р.). Проблемно те, що після 2014 року спостерігається певна напруга, пов'язана з правами угорської меншини, що впливає на співпрацю.
Україна – Румунія	Чинні більше 45 угод. Базові документи: Договір про відносини добросусідства і співробітництва (1997 р.). Існують численні угоди, що регулюють спрощений порядок перетинання кордону, а також Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері туризму (2019 р.). Регіональне співробітництво є дієвим механізмом, зокрема у сфері прикордонної інфраструктури, енергетики, туризму та культурно-гуманітарних обмінів.

Ключові стратегічні прогалини та виклики адаптації

Не зважаючи на наявність правової бази, в Україні існують «невидимі бар'єри», що перешкоджають повноцінній інтеграції та розвитку «безшовного» туристичного простору. Ці перешкоди мають переважно інституційний та адміністративний характер.

Таблиця 2.3

Перешкоди інтеграції туристичного простору

Критерій	Європейський Союз / Рада Європи	Україна	Стратегічна прогалина
Основний інструмент спільного управління	ЄОТС/ЕГТС (наднаціональний суб'єкт господарювання)	Єврорегіони (переважно консультативний та координаційний статус)	Відсутність повноцінного юридичного інструменту, який міг би діяти як наднаціональний суб'єкт управління та подолання адміністративних бар'єрів.
Стратегічне планування	Політика згуртування ЄС, Програми Interreg	Державна програма розвитку ТКС на 2021–2027 роки	Недостатня інклюзивність стратегування, низький рівень співробітництва з місцевими стейкхолдерами (бізнесом, закладами вищої освіти, експертним середовищем).

Якість туристичного продукту	Стандартизація через Культурні Маршрути Ради Європи (ЕРА), вимоги Interreg щодо сталого туризму	Визначена необхідність формування фізичної, цифрової та інформаційної безбар'єрності	Необхідність забезпечення уніфікованого та передбачуваного «безшовного» туристичного досвіду, що вимагає цифрової та інфраструктурної гармонізації.
------------------------------	---	--	---

Додаткові проблеми, що стримують ефективність ТКС в Україні:

1. Соціально-економічні диспропорції: існує суттєвий розрив у рейтинговій оцінці соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (наприклад, Закарпатська, Волинська, Сумська області мали низькі позиції до 2020 року).

2. Демографічні та трудові виклики: низький рівень зайнятості та високий рівень безробіття (у 2019 році 2,7 млн осіб були трудовими мігрантами, понад 50% з них – мешканці західних регіонів), що спонукає населення до трудової міграції.

3. Низька якість менеджменту: недостатній рівень якості проєктного менеджменту на рівні суб'єктів ТКС визначає їхню низьку спроможність до залучення зовнішнього фінансового ресурсу для реалізації спільних проєктів.

4. Бар'єри безбар'єрності та цифровізації: для досягнення справжнього «безшовного» досвіду подорожі потрібна гармонізація інфраструктури, цифрових систем та візових/митних процедур. Це включає імплементацію стандартів фізичної, цифрової та інформаційної безбар'єрності (напри-

клад, адаптація цифрових ресурсів для користувачів з порушеннями слуху чи руху).

Обґрунтування висновків та стратегічні рекомендації для України

Успіх ТКС у сфері туризму в Європі залежить від поєднання надійних правових інструментів, стійкого фінансування та холістичного управління, спрямованого на подолання адміністративних і цифрових бар'єрів.

— ВИСНОВКИ —

1. Інституційна прогалина (EGTC): найбільш значуща стратегічна прогалина полягає у відсутності в українському законодавстві **повноцінного юридичного інструменту** спільного наднаціонального управління (аналогічного EGTC).

▫ *Обґрунтування:* Без статусу наднаціональної юридичної особи (на відміну від консультативного статусу єврорегіонів), органи місцевого самоврядування (ОМС) не можуть ефективно керувати спільною інфраструктурою та оперативно долати адміністративні та правові бар'єри.

2. Управлінський виклик (інклюзивність): ефективність існуючої Державної програми розвитку ТКС 2021 – 2027 рр. обмежена **недостатньою інклюзивністю**.

▫ *Обґрунтування:* для забезпечення відповідності проєктів реальним потребам регіонів та сталості фінансування, необхідно формалізувати залучення широкого кола місцевих стейкхолдерів (бізнесу, закладів вищої освіти, громад, туристичних операторів) до процесу розробки спільних стратегій.

3. Безбар'єрність та цифрова інтеграція: для досягнення уніфікованого та передбачуваного європейського туристичного досвіду («безшовного» туризму) недостатньо лише фізичних інвестицій.

▫ *Обґрунтування:* необхідно пріоритезувати **цифрову гармонізацію та імплементацію стандартів безбар'єрності** (фізичної, цифрової та інформаційної), оскільки ці прихо-

вані бар'єри створюють значні економічні ризики та впливають на сприйняття туристами.

Стратегічні рекомендації

1. Імплементувати правову модель EGTC: внести зміни до національного законодавства, які дозволять українським органам місцевого самоврядування набувати статусу засновника Європейського об'єднання територіального співробітництва (EGTC).

2. Забезпечити інклюзивність: формалізувати та фінансово забезпечити постійну взаємодію з широким колом місцевих стейкхолдерів для підвищення ефективності стратегування ТКС.

3. Створювати спільні, сертифіковані, сталі маршрути: перейти до розробки довгострокових, брендovаних транскордонних маршрутів, інтегруючи модель Культурних Маршрутів Ради Європи (ЕРА) та підтримуючи їх інфраструктурними інвестиціями.

4. Пріоритезувати екологічну стійкість: максимально використовувати фінансування Interreg NEXT для проєктів із чітким кліматичним та екологічним фокусом (особливо у Чорноморському басейні та Карпатах), забезпечуючи моніторинг впливу на навколишнє середовище та оцінку вуглецевого сліду.

5. Гармонізувати цифрові системи та впровадити безбар'єрність: інвестувати у цифрову гармонізацію (спільні інформаційні системи, спрощення візових і митних процедур) для досягнення «безшовного» туристичного досвіду, а також забезпечити повну відповідність європейським стандартам фізичної, цифрової та інформаційної безбар'єрності.

Відсутність в Україні правової можливості для ОМС створювати наднаціональні юридичні особи, такі як EGTC, схожа на спробу побудувати міжнародний залізничний маршрут, маючи згоду лише про те, що потяги можуть перетинати кордон (як Мадридська Конвенція), але без спільної компанії, яка володіла б обома ділянками колії та могла б наймати єдину диспетчерську службу,

гармонізувати стандарти колії та спільно керувати фінансами. Отже, рух залишається повільним і залежним від окремих національних адміністративних рішень, а не від єдиного, ефективного управління.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Як транскордонне співробітництво (ТКС) у сфері туризму розглядається в європейській парадигмі? Яку ключову роль воно виконує в контексті політики згуртування та подолання регіональних асиметрій?

2. Який міжнародно-правовий документ є фундаментальною основою для транскордонного співробітництва, та чи є Україна підписантом цього документа?

3. Що таке Європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС/EGTC), і яка його ключова перевага порівняно з рамковим характером Мадридської Конвенції для реалізації складних, капіталомістких проєктів?

4. Яка роль програми Interreg NEXT 2021 – 2027 років у фінансуванні транскордонного туризму, і яку специфічну ціль (SO 2.3) вона визначає для підвищення ролі культури та сталого туризму?

5. Яка програма Ради Європи функціонує на основі Розширеної часткової угоди (ЕРА) і забезпечує централізовану модель управління якістю та єдині стандарти для транснаціонального туристичного продукту?

6. Поясніть сутність «холістичного підходу» (Tourism-Plus) у європейському ТКС. Наведіть приклад, як співпраця в рамках EGTC може інтегрувати туризм із суміжними послугами, забезпечуючи логістичну надійність та безпеку.

7. Який стратегічний документ в Україні регулює розвиток ТКС на 2021–2027 роки, та назвіть одну з його ключових стратегічних прогалин у контексті співпраці з місцевими стейкхолдерами?

8. У чому полягає найбільш значуща стратегічна прогалина у правовій базі України стосовно інституційних форм ТКС порівняно з ЄС, яка перешкоджає створенню наднаціонального суб'єкта управління?

9. Що таке «невидимі бар'єри» у транскордонному туризмі? Які конкретні стандарти (фізичні, цифрові, інформаційні) Україна має імплементувати для забезпечення «безшовного» туристичного досвіду згідно з європейськими вимогами безбар'єрності?

10. Назвіть та охарактеризуйте два головні принципи європейської регіональної політики, які становлять основу регіональної політики ЄС і посилюють відповідальність та локальні ініціативи у ТКС.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Як розглядається туризм в європейській парадигмі транскордонного співробітництва (ТКС)?

А) Виключно як засіб отримання прибутку для приватних компаній.

Б) Як критичний механізм подолання регіональних асиметрій та інструмент згуртування.

В) Як другорядна галузь, що не впливає на соціальне включення.

Г) Як спосіб закриття кордонів для іноземних громадян.

2. Скільки регіонів України мають статус прикордонних?

А) 7 регіонів.

Б) 12 регіонів.

В) 19 регіонів.

Г) Усі регіони України.

3. Який підхід у ТКС передбачає інтеграцію туризму із суміжними соціальними, медичними та інноваційними послугами?

А) «Tourism-Only».

Б) «Tourism-Plus».

В) Економічний детермінізм.

Г) Консервативний підхід.

4. Яка міжнародна конвенція є фундаментальною правовою основою ТКС у Європі, підписником якої є й Україна?

А) Маастрихтська угода.

Б) Мадридська Конвенція.

В) Шенгенська угода.

Г) Варшавська конвенція.

5. Який наднаціональний інструмент має статус юридичної особи та спеціалізується на усуненні адміністративних і правових бар'єрів у ЄС?

- А) Єврорегіон.
- Б) Європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС/EGTC).
- В) Транскордонний кластер.
- Г) Програма Interreg.

6. Яка програма фінансового періоду 2021 – 2027 років є «хребтом» територіальної співпраці та інтегрує туризм у цілі сталого розвитку?

- А) TACIS.
- Б) PHARE.
- В) Interreg NEXT.
- Г) Horizon Europe.

7. На якому базовому принципі ЄС ґрунтується передача повноважень на нижчі рівні управління (територіальні громади)?

- А) Децентралізація.
- Б) Субсидіарність.
- В) Концентрація.
- Г) Адиціоналізм.

8. Який основний фокус програми Interreg NEXT Black Sea Basin (Чорноморський басейн) для українських областей?

- А) Гірський туризм.
- Б) Екологічна стійкість та відновлення екосистем.
- В) Реставрація релігійних пам'яток.
- Г) Розбудова виключно авіаційного сполучення.

9. У чому полягає основна «стратегічна прогалина» між досвідом ЄС та України у сфері управління ТКС?

- А) В Україні забагато наднаціональних суб'єктів управління.

Б) В Україні відсутній повноцінний юридичний інструмент, аналогічний ЄУТС.

В) В Україні немає жодного закону про співробітництво.

Г) В Україні відсутні прикордонні території.

10. Що передбачає концепція «безшовного» (seamless) туристичного досвіду в концепції транскордонного туризму?

А) Розбудова туристичної інфраструктури.

Б) Уніфікований та передбачуваний досвід завдяки цифровій та інфраструктурній гармонізації.

В) Стимулювання використання цифрових технологій.

Г) Розбудова прикордонної інфраструктури.

ТЕМА 3

ЄВРОРЕГІОНИ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ

- 1. Засадничі принципи функціонування єврорегіонів.*
- 2. Історія становлення єврорегіонів.*
- 3. Принципи транскордонного співробітництва євро-регіонів.*

3.1. Засадничі принципи функціонування єврорегіонів

Транскордонне співробітництво (ТКС) є специфічною сферою міжнародної діяльності, що охоплює зовнішньоекономічні, політичні, екологічні, культурно-освітні та інші види взаємодії на регіональному рівні. **Єврорегіони (ЄР)** виступають його найвищою організаційною та юридично закріпленою формою. Вони являють собою міжнародні об'єднання, створені місцевими органами державної влади та самоврядування прикордонних регіонів двох або більше сусідніх держав. Територія, на якій функціонує ТКС, називається транскордонним регіоном, що охоплює прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав.

Єврорегіон визначається як організована форма ТКС, що діє на постійній основі.

Ключова мета та функції Єврорегіонів

Основна мета створення ЄР – сприяти розв'язанню спільних проблем, просуванню спільних інтересів, **активізації діалогу** держав-сусідів та локальних спільнот. Вони прагнуть поглибити економічну, гуманітарну, культурно-освітню співпрацю, розвинути інфраструктуру та захистити довкілля. Завдяки цій діяльності ЄР відіграють роль своєрідних «мостів» **європейської інтеграції**, сприяючи її політичному прискоренню.

Функція єврорегіонів як «**сполученої судини**» сприяє переміщенню через кордон товарів (з більш низькою вар-

тістю або вищої якості) у регіони, де вони дорожчі (або нижчої якості), а також аналогічних «переливів» послуг, капіталів та трудових ресурсів. Це особливо важлива функція для вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.

Організаційні ознаки та структура

Єврорегіони мають низку основних організаційних характеристик:

1. Постійність функціонування.

2. Відокремленість від членів: ЄР є організаційно відокремленою структурою, членами якої можуть бути місцеві органи влади та/або органи місцевого самоврядування.

3. Автономія рішень: ЄР мають повноваження приймати власні внутрішні рішення.

4. Ресурсне забезпечення: вони володіють власними адміністративними, технічними та фінансовими ресурсами, а також джерелами фінансування.

5. Діяльність у межах компетенції: робота ЄР обмежується компетенцією місцевих і регіональних органів влади, які є їх учасниками, і не утворює нових урядових установ.

Типова організаційна структура єврорегіонів у Східній Європі зазвичай включає спільні керівні органи (Рада, Президія, Форум президентів), а також національні секретаріати/бюро.

- **Секретаріати та бюро:** забезпечують діяльність керівних органів, готують матеріали, виконують адміністративну роботу та координують діяльність робочих груп. В Єврорегіоні «Неман» (LT/PL/BY) Секретаріат формується з керівників національних бюро, а його керівником стає представник країни, що головує в Раді.

- **Національні секретаріати/бюро** є, як правило, юридичними особами, основним завданням яких є сприяння підготовці пропозицій щодо реалізації транскордонних проєктів за фінансової допомоги ЄС.

- **Робочі групи:** займаються опрацюванням концепцій спільних проєктів, професійно вирішують проблеми співп-

раці та готують пропозиції для керівництва. Наприклад, у ЄР «Прадєд» (CZ/PL) (дод. Д) робочі групи займаються іноземним туризмом, економічною співпрацею, відновленням сільської місцевості, охороною довкілля, освітою, культурою та спортом.

- **Агенції регіонального розвитку:** у країнах Східної Європи часто створюються одночасно з ЄР. Вони беруть на себе значну частину роботи з підготовки та реалізації транскордонних проєктів, зокрема PHARE, і через них здійснюється фінансування за національними та регіональними програмами. Так, Агенція з економічного розвитку HRAT в ЄР «Тешинська Сілезія» активно бере участь у роботі програми PHARE CBC.

Пріоритетні напрями діяльності

Пріоритетні напрями діяльності єврорегіонів, особливо на зовнішніх кордонах ЄС, включають:

- **розбудову інфраструктури** (транспорт, зв'язок, телекомунікації), включаючи будівництво та відкриття нових контрольно-пропускних пунктів;
- **економічну співпрацю та розвиток підприємництва:** створення спільних підприємств, залучення іноземного капіталу;
- **охорону довкілля та запобігання наслідкам стихійного лиха;**
- **соціальну та культурно-освітню співпрацю, обмін досвідом та інформацією, розвиток туризму.**

3.2. Історія становлення єврорегіонів

Розвиток прикордонної співпраці у Європі розпочався наприкінці 50-х років XX століття, а основною метою було збереження стабільного миру та подолання кордонних бар'єрів.

Європейська генеза та інституційні основи

1. Піонери: перші єврорегіональні ініціативи виникли на кордонах ФРН та Скандинавських країн.

▫ «Еурегіо» (1958 р.), створений на німецько-нідерландському кордоні, став піонером єврорегіональної структури.

▫ «Регіо Басілієнсіс» (1963 р.), що об'єднав регіони Франції, Німеччини та Швейцарії, був першим в історії єврорегіоном, що символізував подолання багатовікових суперечок і перетворив ТКС на потужний чинник інтеграції.

2. Інституційна основа: правові засади розвитку євро-регіонів були визначені у **Європейській рамковій конвенції** про транскордонне співробітництво (Мадрид, 1980 р.), яка є основним нормативно-правовим актом на міжнародному рівні. Конвенція була доповнена Першим протоколом (1995 р.), що визначив правові засади ТКС, і Другим протоколом (1998 р.), який поширив принципи співробітництва на міжрегіональну взаємодію регіонів, що безпосередньо не межують.

3. Етапи розвитку співпраці: Формування ЄР еволюціонує від створення інформаційних центрів та правничих консультацій, через розвиток співпраці у сфері культури, до розвитку економічної співпраці. Перехід до вищої організаційної форми ТКС відбувається тоді, коли виникає необхідність тіснішої координації під час реалізації спільних проєктів та для полегшення доступу до фінансових програм ЄС.

Особливості формування у Східній Європі

Для країн Східної Європи, які на початку 80-х років почали проводити політичні та економічні реформи і визначили стратегічною метою інтеграцію до ЄС, характерною була необхідність **трансплантації інститутів** міжрегіонального та транскордонного співробітництва з розвинутого економічного середовища Західної Європи в менш розвинуте.

Процес трансплантації інститутів ЄР відбувався у два етапи:

1. Перший етап: формування єврорегіонів на кордонах з країнами-членами ЄС (наприклад, Польща – Німеччина, Чехія – Німеччина).

2. Другий етап: перенесення набутого досвіду на інші кордони (наприклад, Польща – Україна, Угорщина – Україна).

На відміну від Західної Європи, де відбувалося «вдосконалення» відносин, у Східній Європі метою було **«відновлення» співпраці** на територіях колишніх СРСР та РЕВ, що вимагало одночасного розв'язання нагальних спільних проблем виживання та будівництва основ для безпечного соціально-економічного розвитку.

- **Приклад ЄР «Дунай – Марош – Тиса» (ДМТ):** заснований у 1997 році, його основна функція – розширення можливостей залучення фінансових ресурсів, сприяння розробці та реалізації програм ТКС, а також зміцненню економічних, соціальних та політичних взаємозв'язків прикордонних територій. У Румунській області Тимиш діяло 100 спільних підприємств (СП), а в Угорській Чонград – 170 СП.

- **Приклад ЄР «Прадєд» (CZ/PL):** Створений у 1997 році. Першими спільними проблемами були необхідність відкриття нових пунктів перепуску, охорона довкілля, спільні проекти у сфері туризму, спорту, культури та освіти. Діяльність ЄР «Прадєд» отримала фінансову підтримку через Фонд малих проектів PHARE CBC, зокрема 65 тис. євро чеська сторона та 140 тис. євро польська сторона.

Єврорегіони за участю України

Україна приєдналася до Мадридської конвенції у 1993 році. Нині на західному та південно-західному кордонах діють ключові єврорегіони:

- **«Карпатський Єврорегіон» (1993 р.):** найраніша ініціатива в Україні. Включає Львівську, Закарпатську, Івано-Франківську та Чернівецьку області, зосереджуючись на подоланні економічних диспропорцій та інфраструктурі гірських регіонів.

- **«Верхній Прут» (2000 р.):** отримав пілотний статус від Кабінету Міністрів України у 2002 році для «експериментальної перевірки механізмів транскордонного співро-

бітництва». Напрацювання цього ЄР лягли в основу базового Закону України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.).

- **«Нижній Дунай» (1998 р.) (дод. Е):** об'єднав Одеську область, регіони Молдови та повіти Румунії, з фокусом на Дунайській стратегії (EUSDR) та річкових/транспортних проєктах.

Роль у макрорегіональній інтеграції: сучасні українські єврорегіони стали ключовими провідниками ініціатив у рамках макрорегіональних стратегій ЄС, таких як **Стратегія ЄС для Дунайського регіону (EUSDR) та Ініціатива Трьох Морів (3SI)**. Актуальність ЄР визначається їхньою здатністю генерувати масштабні, стратегічні проєкти, що інтегрують регіони у Транс'європейські мережі (TEN-T, TEN-E), особливо у сферах мобільності, енергетики та цифровізації.

Інституційна модернізація (перехід до ЄОТС/ЕГТС): Традиційні ЄР мають обмежений юридичний статус, виконуючи переважно координаційні функції. Ця структурна слабкість ускладнює реалізацію великих інфраструктурних проєктів. Для підвищення ефективності та прямого управління коштами ЄС, Україна ратифікувала Протокол № 3 до Мадридської конвенції у 2012 році, що дозволило створювати структури з повноцінним юридичним статусом, відомі як **Європейські об'єднання територіальної співпраці (ЄОТС/ЕГТС)**. ЕГТС надає юридичну можливість ЄР стати повноцінним учасником проєктної діяльності ЄС, самостійно керувати фінансовими ресурсами та впроваджувати виконавчі рішення.

3.3. Принципи транскордонного співробітництва єврорегіонів

Ефективність функціонування єврорегіонів ґрунтується на загальноєвропейських засадничих принципах, закріплених у правових документах Ради Європи та ЄС.

Засадничі принципи ТКС (європейські):

1. Принцип партнерства (Partnership): передбачає співпрацю між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон) від визначення мети до завершення проєкту. Партнерство вимагає залучення широкого кола суб'єктів, включаючи державні, регіональні та місцеві влади, приватний сектор та організації громадянського суспільства. Успіх ЄР залежить від здатності місцевих органів влади адаптуватися до принципів горизонтального партнерства.

▫ *Вертикальний сегмент* партнерства полягає в тому, що ЄС і держави-члени мають визначати стратегічні плани спільно з регіонами та громадами.

▫ *Горизонтальний сегмент* партнерства – це взаємодія між партнерами регіону по обидва боки кордону.

2. Принцип субсидіарності (Subsidiarity): співробітництво має відбуватися на найбільш ефективному рівні, яким є місцевий або регіональний рівень. Вищі суспільні одиниці розв'язують лише ті проблеми, на які нижчі структури не здатні. Цей принцип дозволяє органам місцевого самоврядування розробляти спеціальні комплексні програми та реалізовувати конкретні проєкти для вирішення проблем прикордонної зони, а також означає зміцнення регіонального та місцевого рівнів через делегування повноважень.

3. Принцип доповнюваності (Complementarity) / адиціоналізм (Additionalism): дії ЄР мають бути спрямовані на взаємодоповнення національних та регіональних політик, а також пом'якшення територіальних диспропорцій, що виникають через периферійне становище. Принцип адиціоналізму означає, що фінансові ресурси ЄС мають бути доповнені та розширені за рахунок місцевих джерел. Наприклад, внесок депресивних регіонів у фінансування проєкту становить мінімум 20 %.

4. Принцип програмування (Programming): визнає пріоритет інвестування не окремих проєктів чи дій, а комплексних програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону.

Організаційні та внутрішні принципи функціонування

Крім загальноєвропейських, єврорегіони керуються низкою внутрішніх принципів, визначених їхніми статутами, які забезпечують паритетність співпраці.

1. Принцип паритетності та рівноправності: у всіх статутних органах кожна зі сторін представляє однакова кількість членів/місць (голосів), незалежно від величини їхньої території чи економічного середовища.

2. Принцип консенсусу: спільні рішення приймаються шляхом перемовин та згоди сторін.

3. Принцип збереження ідентичності: співпраця відбувається зі збереженням національної, державної, регіональної та локальної самобутності.

4. Принцип ротації: передбачає зміну місця організації та проведення ініціатив, зустрічей, а також зміну Голови/Президента (наприклад, терміном на один рік).

5. Принцип аполітичності: внутрішні структури єврорегіону мають керуватися засадами приязні та довіри і бути аполітичними.

Інші принципи ТКС:

Існують також принципи, що підвищують ефективність функціонування ЄР:

- **Принцип залучення:** формальна участь у ТКС недостатня, вона вимагає постійного контролю та залучення у процес впровадження програм.

- **Принцип партисипативності:** передбачає рівномірну участь у розвитку програм та проєктів усіма членами.

- **Принцип дидактизму:** необхідно враховувати досвід попередніх програм та проєктів.

- **Принцип інформативності:** забезпечує необхідний рівень обізнаності партнерів.

Деталізовані приклади структур і проєктної діяльності Єврорегіонів

Щоб проілюструвати організаційну модель і результативність ЄР, розглянемо кілька прикладів з Чехії, Польщі, Словаччини.

Єврорегіон «Бескиди» (PL / CZ / SK):

ЄР «Бескиди» утворений у 2000 році та об'єднав регіони трьох посткомуністичних країн: Чехії (центр у Фрідек-Містек), Словаччини (м. Жиліна) та Польщі (м. Бієльсько-Біяла). Загальна площа становить 3 928 км² із населенням 779 тис. осіб.

Цілі та сфери співпраці: основною метою ЄР є рівномірний та врівноважений розвиток регіону, зближення населення та установ, а також підтримка всіх видів діяльності, що сприяють вступу Чехії, Польщі та Словаччини до Європейського Союзу. Співпраця ведеться в таких сферах: транспорт, зв'язок, телекомунікації, екологія, економіка, торгівля, сільське господарство, туризм, освіта та охорона спільного культурного надбання, а також запобігання та ліквідація наслідків стихійних лих.

Організаційна структура: формується Товариством (PL), Асоціаціями (CZ і SK) та спільними органами.

- **Президія єврорегіону:** складається з 5-ти представників від кожного товариства (загалом 15 членів). Голова обирається терміном на 1 рік, по черзі від кожної сторони, з двома заступниками. Її завдання включають презентацію ЄР, окреслення напрямків діяльності, затвердження фінансових планів, скликання спільних засідань та робочих груп.

- **Ревізійна комісія:** контрольний орган, що складається з 3-х представників від кожної сторони.

- **Секретаріат:** складається з трьох національних бюро (у Бієльсько-Біялій, Жиліні та Фрідек-Містек) і забезпечує адміністративно-офісну діяльність, презентацію ЄР та виконання ухвал Президії.

Єврорегіон «Прадєд» (CZ / PL):

Створений у липні 1997 року як добровільне об'єднання чеських та польських товариств та спілок міст і населених пунктів. Загальна площа 3 885 км² з населенням 523 тис. осіб.

Проектна діяльність та фінансування: Єврорегіон активно використовував програму PHARE CBC (Фонд малих проектів) для поживлення діяльності.

- **Конкретні результати:** за рішенням журі схвалено 20 проєктів з чеської сторони, які отримали 65 тис. євро, та 38 проєктів з польської сторони на суму 140 тис. євро.

- **Приклади проєктів:** малі проєкти співробітництва у сфері культури та спорту між населеними пунктами та школами (наприклад, «Ми живемо поруч»).

- **Інфраструктура:** завдяки діяльності ЄР вирішено питання щодо будівництва та відкриття перепуску через кордон Тржебіна-Бартуловіце, який отримав фінансову підтримку в сумі 2 млн євро з PHARE CBC 2000.

Організаційна структура: характеризується паралельними структурами.

- **Спільні органи:** Парламент (вищий орган, 30 членів) і Президія (6 членів, по 3 від кожної сторони).

- **Національні частини:** кожна сторона має Загальні збори (вищий орган національної частини), Раду євро регіону (15 членів), Ревізійну комісію, Секретаря та Робочі групи.

Принципи функціонування: керується принципами рівноправності сторін, збереження національної, державної, місцевої та регіональної ідентичності, добровільного членства, а також принципами паритету (однакова кількість представників і рівність їх голосів) та консенсусу.

Єврорегіон «Глаценсіс» (PL / CZ):

Це був перший польсько-чеський єврорегіон, створений у 1996 році, який об'єднав деякі найбільш відсталі райони Чехії та Польщі. За час співпраці рівень життя населення цих районів став порівняльним із країною. Загальна площа ЄР «Глаценсіс» становить 4 207,3 км² з населенням 793,7 тис. мешканців.

Джерела фінансування: єврорегіон акумулює кошти на незалежних рахунках національних асоціацій, які надходять з членських внесків, дотацій і дарів.

- **Використання коштів ЄС:** З 1996 по 2003 рік польська частина отримала 8,666 млн євро фінансової допомоги від програм PHARE CREDO, PHARE CBC (великі інфра-

структурні проекти) та PHARE CBC (малі проекти). Зокрема, у 2003 році було прийнято рішення про надання 2,3 млн євро на проєкт «Будівництво пасів вільного руху на дорозі № 8 Левін Клодзькі – Дужнікі».

Принципи функціонування: діяльність ЄР «Глаценсіс» детально описує ключові принципи:

- **Партнерство:** включає партнерство по вертикалі (з відповідною участю міжнародного, центрального, регіонального та локального рівнів) та по горизонталі (між партнерами регіону по обидві сторони кордону).

- **Субсидіарність (допомога):** розуміється як допомога міжнародних, державних і регіональних інституцій у досягненні цілей ТКС, а також делегування повноважень на найнижчий рівень адміністрації.

- **Солідарність прикордонних територій:** принцип, що ввійшов до Європейської хартії прикордонних та транскордонних регіонів.

- **Паритетність:** однакова кількість представників в органах і рівність їх голосів.

- **Консенсус:** прийняття спільних рішень шляхом перемовин.

Єврорегіон «Татри» (PL / SK):

Транскордонна асоціація, заснована у 1996 році місцевими органами влади Польщі та Словаччини.

Основні принципи: опирається на принципи партнерства, паритетності представництва національних сторін в органах, регіональної та місцевої ідентифікації, добровільної кооперації, а також паритету і консенсусу під час прийняття рішень.

Проектна діяльність: У 1999 році ЄР «Татри» отримав 120 тис. євро від фонду PHARE-CBC (малі проєкти) і реалізував 25 малих проєктів, серед яких: «Єврорегіон без кордонів», «Дні польської культури в Словаччині», «Дні словацької культури в Польщі», Польсько-словацький форум і Форум єврорегіону «Татри».

Єврорегіони виступають як найвища організаційна форма транскордонної співпраці та є потужним інструментом регіонального розвитку та європейської інтеграції.

1. Інституційно-правова основа: функціонування ЄР базується на **Мадридській конвенції (1980 р.)**, яка визначає загальні правові засади ТКС. В Україні досвід пілотного Єврорегіону **«Верхній Прут»** став ключовою «лабораторією» для формування державної регіональної політики, а його напрацювання лягли в основу Закону України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.).

2. Роль у трансформації та подоланні диспропорцій: для країн Східної Європи, включаючи Україну, ЄР є механізмом **трансплантації інститутів** і демократичних навиків із розвинутого середовища. Вони активно працюють над **вирівнюванням рівня життя населення** по обидва боки кордону та сприяють підйому продуктивних сил соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

3. Стратегічна актуальність: сучасні ЄР (наприклад, «Верхній Прут», «Нижній Дунай») є ключовими інструментами для інтеграції країни у **макрорегіональні стратегії ЄС (EUSDR, 3SI)**, а їхня проєктна діяльність зосереджена на критичних напрямках, таких як **мобільність, енергетика та цифровізація** в контексті Транс'європейських мереж (TEN-T, TEN-E).

4. Інституційний виклик і майбутнє: головним обмеженням традиційних ЄР є їхній **координаційний, а не виконавчий статус**. Для підвищення ефективності реалізації великих інфраструктурних проєктів та забезпечення прямого управління фінансовими ресурсами ЄС, Україні необхідно прискорити інституційну модернізацію та перехід до форми **Європейських об'єднань територіальної співпраці (ЄОТС/EGTC)**, яка надає юридичну суб'єктність.

5. Фінансові механізми: діяльність єврорегіонів тісно пов'язана з використанням програм ЄС, таких як **PHARE**,

INTERREG та TACIS, які забезпечують фінансування для розвитку інфраструктури, туризму та економічної співпраці, особливо на зовнішніх кордонах ЄС.

Аналогією для розуміння сутності та ролі єврорегіону є робота спільної енергосистеми між декількома будинками. Мати окремі генератори в кожному домі (національний підхід) – дорого і ненадійно. Єврорегіон – це створення спільної мережі, де є єдиний трансформатор (інституційна база), спільні правила безпеки (правова гармонізація) та загальний фонд обслуговування (проєктне фінансування). Недостатньо просто прокласти дроти (підписати угоду) – потрібно, щоб мешканці довіряли один одному, мали однаковий вольтаж в розетках (стандартизація) і спільно інвестували в оновлення системи. Лише тоді в кожному домі буде світло, навіть якщо один із власних генераторів вийде з ладу, а сама система стане частиною великої континентальної енергомережі.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Що таке єврорегіон, і яка його основна мета в контексті транскордонного співробітництва (ТКС)? Назвіть щонайменше три сфери діяльності, які охоплює співпраця в межах ЄР.

2. Який міжнародний правовий акт є основним для розвитку єврорегіонів у Європі, і коли Україна до нього приєдналася? Поясніть, чому традиційний єврорегіон має обмежений юридичний статус і які функції він виконує переважно – виконавчі чи координаційні.

3. Які ключові спільні та національні структурні елементи зазвичай формують організаційну структуру єврорегіонів у країнах Східної Європи? У чому полягає основне завдання національних секретаріатів/бюро?

4. Поясніть сутність двох ключових європейських принципів, на яких ґрунтується ТКС: принцип субсидіарності та принцип партнерства.

5. Коли і на кордонах яких країн виник перший євро-регіон? Назвіть основну мету початкового етапу розвитку ТКС у Західній Європі.

6. Чим принципово відрізнявся процес формування євро-регіонів у країнах Східної Європи (на початку 90-х років) порівняно із Західною Європою, і який процес називається «трансплантацією інститутів»?

7. З якою метою і в який спосіб традиційні євро-регіони прагнуть здійснити інституційну модернізацію до форми Європейських об'єднань територіальної співпраці (ЄОТС/EGTC)?

8. Назвіть український євро-регіон, який отримав «пілотний статус» і чиї напрацювання лягли в основу базового Закону України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.).

9. Вкажіть принаймні три пріоритетні напрями діяльності, на яких зосереджуються євро-регіони на зовнішніх кордонах ЄС, включаючи інфраструктурні та макрорегіональні пріоритети (TEN-T, EUSDR).

10. Які програми ЄС (назвіть не менше двох) є ключовими джерелами фінансування проєктної діяльності євро-регіонів? Перелічіть три ключові навички, необхідні для успішного проєктного менеджменту в ЄР.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яке визначення єврорегіону (ЄР) найбільш точне?

- А) Тимчасове об'єднання підприємців для продажу туристичних послуг.
- Б) Міжнародне об'єднання, створене місцевими органами влади прикордонних регіонів, що діє на постійній основі.
- В) Політичний союз між столицями європейських держав.
- Г) Зона вільної торгівлі, що не має чітко визначених територіальних меж.

2. Що є основною метою створення єврорегіонів?

- А) Повне стирання державних кордонів.
- Б) Залучення іноземних туристів до транскордонних територій.
- В) Сприяння розв'язанню спільних проблем, активізація діалогу держав-сусідів та локальних спільнот.
- Г) Створення єдиної армії для прикордонних територій.

3. Який історичний період вважається етапом «виникнення та становлення» перших єврорегіонів у Західній Європі?

- А) Кінець XIX століття.
- Б) 1950-ті – 1970-ті роки.
- В) Після розпаду СРСР у 1990-х роках.
- Г) Початок XXI століття.

4. Який єврорегіон, створений у 1958 році на кордоні Німеччини та Нідерландів, став першим у світі?

- А) «Карпатський».
- Б) «Гронінген».
- В) «Gronau» (EUREGIO).
- Г) «Буг».

5. Що стало основним стимулом для створення єврорегіонів у Центральній та Східній Європі на початку 1990-х років?

- А) Бажання обмежити співпрацю з Європейським Союзом.
- Б) Прагнення до європейської інтеграції та необхідність стабілізації прикордонних зон після «холодної війни».
- В) Розвиток релігійного туризму.
- Г) Організація масштабних спортивних подій.

6. Який єврорегіон був першим створеним на території колишнього соціалістичного табору (1993 рік) за участю України, Польщі, Угорщини та Словаччини?

- А) Єврорегіон «Буг».
- Б) Єврорегіон «Нижній Дунай».
- В) Карпатський єврорегіон.
- Г) Єврорегіон «Дніпро».

7. Який принцип функціонування єврорегіону передбачає рівність прав усіх учасників та паритетне представництво в органах управління?

- А) Принцип паритетності та рівноправності.
- Б) Принцип вертикального підпорядкування.
- В) Принцип домінування більшої держави.
- Г) Принцип закритості інформації.

8. У чому полягає принцип «солідарності» в діяльності єврорегіонів?

- А) У кожному регіоні діють лише власні закони без огляду на сусідів.
- Б) У готовності партнерів надавати допомогу та спільно долати наслідки кризових ситуацій.
- В) У обов'язковому переході на єдину валюту єврорегіону.
- Г) У відмові від фінансування проєктів з боку ЄС.

**9. Який єврорегіон отримав «пілотний статус» і чиї на-
працювання лягли в основу базового Закону України «Про
транскордонне співробітництво»?**

- А) Єврорегіон «Буг».
- Б) Єврорегіон «Нижній Дунай».
- В) Карпатський єврорегіон.
- Г) Єврорегіон «Верхній Прут».

**10. На яких принципах базується прийняття рішень у
єврорегіоні «Татри» (Польща/Словаччина)?**

- А) Рішення приймає лише польська сторона.
- Б) Рішення приймаються більшістю голосів без ураху-
вання думки меншості.
- В) Принципи партнерства, паритету та консенсусу під
час прийняття рішень.
- Г) Рішення призначаються центральними урядами дер-
жав.

ТЕМА 4

ЄВРОРЕГІОНИ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ, ВИКЛИКИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ

- 1. Загальні закономірності єврорегіональної політики.*
- 2. Транскордонні єврорегіони за участі України.*
- 3. Вплив російської агресії на діяльність єврорегіонів за участі України.*

4.1. Загальні закономірності єврорегіональної політики

Історичні та концептуальні основи єврорегіонального співробітництва

Транскордонне співробітництво у формі єврорегіонів зародилося в Західній Європі в середині 50-х років XX століття, майже одночасно з утворенням Європейської економічної спільноти. Метою їх створення було як поліпшення добросусідських відносин, так і необхідність прискорення розвитку периферійних регіонів, які економічно відставали від державних центрів. Першим прикладом такої співпраці став єврорегіон «Гронау», заснований на німецько-нідерландському кордоні у 1958 році. Довівши свою ефективність у досягненні локальної інтеграції, цей механізм був інституціоналізований державами-членами Ради Європи (РЄ).

Для України участь у єврорегіональних структурах набула критичного значення як один із найважливіших напрямів європейської інтеграції, що реалізується на регіональному рівні. Ця співпраця розглядається як важлива геополітична стратегія, яка сприяє розширенню інтеграційної концепції Європейського Союзу (ЄС) шляхом залучення нових територій до кооперації. Поглиблення транскордонної взаємодії стимулює активізацію господарської

діяльності та підвищує конкурентоспроможність українських прикордонних територій.

Принципи і детермінанти регіональної політики ЄС

Регіональна політика ЄС у XXI столітті орієнтована на стратегію посилення конкурентоспроможності регіонів та одночасного усунення їхньої економічної відсталості. Ключовим завданням єврорегіональної політики, особливо визначеним у Посланні Європейської Комісії «Розширена Європа – Сусідні країни» (2003 р.), є формування на нових зовнішніх кордонах ЄС добросусідського середовища, а також смуги безпеки, миру та співробітництва.

Головні детермінанти регіональної політики ЄС, що мають бути реалізовані в Україні, включають нижчезазначені аспекти.

1. Економічна орієнтація: пріоритет надається економічним інтересам регіонів перед суто соціальними чинниками.

2. Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ): стимулювання розвитку приватного підприємництва.

3. Децентралізація та глокалізація: передача регіонального планування на нижчі територіально-адміністративні одиниці. Цей принцип місцевого підходу фокусується на використанні локальних переваг. Важливо, що в Європі єврорегіони традиційно ініціювалися «знизу», тобто органами місцевого самоврядування.

4. Інноваційна спроможність: активне посилення інноваційної спроможності самих регіонів.

5. Регулювання депресивних територій: розробка нових механізмів управління та підтримки відсталих територій.

Міжнародно-правовий режим і національна адаптація

Основним міжнародно-правовим актом, що регулює створення та функціонування єврорегіонів, є **Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадридська Конвенція)**, підписана у 1980 році. Україна приєдналася до неї 14 липня 1993 року.

Конвенція супроводжується трьома додатковими протоколами, що деталізують механізми співпраці.

- **Додатковий протокол (№ 1):** дозволяє місцевим органам влади укладати угоди про співробітництво та створювати органи співробітництва (тобто єврорегіони).

- **Протокол № 2:** регулює міжтериторіальне співробітництво, дозволяючи співпрацю несусідніх місцевих органів влади.

- **Протокол № 3:** стосується Об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС/EGTC).

Важлива юридична характеристика єврорегіонів – те, що вони не є новими державними інституціями, не мають політичної влади, а їхня діяльність обмежена компетенціями місцевих органів влади, які є їх учасниками.

На національному рівні правові засади вперше визначені Законом України «Про транскордонне співробітництво» (2004). Ключові зміни внесені у 2024 році із набранням чинності Закону України № 3668-IX «Про міжнародне територіальне співробітництво» (27 червня 2024 року). Цей закон має стратегічне значення, оскільки він створює правові основи для участі України у Європейському об'єднанні територіального співробітництва (ЄОТС/EGTC). Упровадження механізму ЄОТС є важливим кроком для гармонізації національного законодавства з правом ЄС і має на меті залучення інвестицій та додаткових ресурсів для відбудови й розвитку територіальних громад.

Єврорегіони як механізм імплементації *Acquis Communautaire*

Транскордонне співробітництво є інституційним інструментом, що допомагає Україні імплементувати *acquis communautaire* (право ЄС) на регіональному рівні, слугуючи «лабораторією» для впровадження європейських стандартів в управлінні, інфраструктурі та екології.

Практичним інструментом імплементації стандартів ЄС є участь у програмах територіального співробітництва, зокрема **Interreg**. З 2024 року всі українські громади

отримали право брати участь у Програмі **Interreg Europe 2021–2027**, яка фінансується Європейським фондом регіонального розвитку (ERDF) з бюджетом €379 млн. Ця програма спрямована на покращення політик та практик у місцевому самоврядуванні, використовуючи найкращий досвід муніципалітетів Європи.

Пріоритетні напрями проектів Interreg, такі як «Розумна Європа» (діджиталізація, інновації), «Зелена Європа» (енергоефективність, управління відходами) та «Об'єднана Європа» (розвиток транспортної мережі), сприяють уніфікації українських регіональних стандартів відповідно до вимог ЄС. Співфінансування від програми може становити до 70-80 % для некомерційних та державних органів відповідно.

4.2. Транскордонні єврорегіони за участі України

Класифікація Єврорегіонів та їхня геополітична орієнтація

До початку вторгнення росії в Україну функціонувало десять єврорегіональних структур, до яких були залучені п'ятнадцять областей України та адміністративно-територіальні одиниці тринадцяти іноземних держав (дод. Е).

Ці структури умовно поділялися на дві групи за географічними та геополітичними ознаками (до 2014 року):

1. ЄС-орієнтовані структури (Західний та Південно-Західний Вектор): спільні структури з країнами-членами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) та Молдовою. До них належали «Карпатський єврорегіон», «Буг», «Нижній Дунай» та «Верхній Прут». Вони демонстрували вищу результативність завдяки більшим можливостям доступу до фінансування ЄС.

2. Східний та Північний вектор (не-ЄС): Спільні структури з країнами, які не є членами ЄС (росія, Білорусь, Молдова). Це «Дністер», «Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Донбас».

На території України загалом було створено десять єврорегіонів, включаючи «Чорне море», «Дністер», «Дніпро», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Слобожанщина», «Донбас», «Ярославна», «Буг» і «Верхній Прут».

Таблиця 4.1

Аналіз основних єврорегіонів та їхньої діяльності
(до 2022 р.)

Єврорегіон	Українські області (приклади)	Країни-учасниці	Геополітична група (до 2022)
Карпатський	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька	UA, PL, SK, HU, RO	ЄС-орієнтований (Group 1)
Буг	Волинська, Львівська	UA, PL, BY	ЄС-орієнтований (Group 1)
Нижній Дунай	Одеська	UA, RO, MD	Змішаний (Group 1)
Дністер	Вінницька, Одеська	UA, MD	не-ЄС (орієнтований на Захід)
Дніпро, Донбас	Чернігівська, Сумська, Донецька	UA, RU, BY (Дніпро); UA, RU (Донбас)	не-ЄС (Group 2)

Карпатський єврорегіон – перший на території України, сформований у 1993 році між Україною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Його головні завдання полягали у розвитку транспортного зв'язку, туризму та охорони навколишнього середовища. Це високоак-

тивний євро регіон, який сьогодні є критичним логістичним і гуманітарним хабом.

Євро регіон «Буг» (заснований у 1995 році) включав Україну, Білорусь та Польщу. Основною метою було налагодження комунікаційних зв'язків та вільний рух трудових ресурсів через важливі комунікаційні шляхи, що з'єднують Європу з росією. Успішні кейси включали модернізацію пункту пропуску «Ягодин-Дорогуськ» та природоохоронний проєкт «Чистий Буг».

Євро регіон «Нижній Дунай» (заснований у 1998 році) об'єднує Одеську область України, Румунію та Молдову. Його діяльність традиційно зосереджувалася на місцевому економічному розвитку, транскордонному туризмі, транспорті й енергетиці.

Євро регіони східного та північного векторів («Дніпро», «Донбас», «Слобожанщина», «Ярославна») були орієнтовані на співпрацю з росією та Білоруссю. Наприклад, «Дніпро» (2003) мав на меті сприяння соціально-економічному та культурному розвитку, а «Донбас» (2010) – всесторонній економічний розвиток.

Фінансова архітектура: Interreg та стратегічні пріоритети

Ключовою перевагою євро регіонів, що межують із країнами-членами ЄС, є доступ до структурних фондів та програм територіального співробітництва ЄС, головним чином через програми Interreg (Interreg NEXT, Interreg Europe).

Програма Interreg Europe 2021–2027 стратегічно важлива і має такі пріоритетні напрями:

- **Розумна Європа:** спрямована на дослідження, інновації, діджиталізацію та стартапи;
- **Зелена Європа:** фокусується на енергоефективності, управлінні відходами та водними ресурсами;
- **Об'єднана Європа:** орієнтована на розвиток європейської транспортної мережі та сталої мобільності.

Успіх інтеграції України значною мірою залежить від здатності регіонів ефективно використовувати механізми

Interreg, що є критичним для післявоєнної відбудови та прискорення приведення місцевого управління до європейських вимог.

4.3. Вплив російської агресії на діяльність єврорегіонів за участі України

Геополітична амплітуда: ліквідація Східного та Північного векторів

Повномасштабне вторгнення російської федерації у лютому 2022 року кардинально трансформувало геополітичну карту транскордонного співробітництва. Політика ЄС щодо створення «смуги безпеки» на східних кордонах виявилася нежиттєздатною.

Відбулася повна «ампутація» східного вектора співробітництва:

- **Ліквідація структур:** усі єврорегіони, що включали росію або Білорусь, фактично припинили своє функціонування. Українські частини єврорегіонів «Донбас», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Дніпро» перетворилися на зони активних бойових дій або постійного обстрілу й де-факто ліквідовані.

- **Переформатування «Бугу»:** використання території Білорусі як плацдарму для нападу унеможливило тристоронню взаємодію. Наразі співпраця в рамках «Бугу» переформатована у двосторонній формат Україна – Польща.

Унаслідок агресії відбулося повне геополітичне звуження: всі зусилля та ресурси сконцентровані на західних і південно-західних напрямках, орієнтованих на країни ЄС та Молдову.

Трансформація функціоналу Західного напрямку

Західні та південно-західні єврорегіони, що співпрацюють з ЄС та Молдовою, стали критично важливими для підтримки стійкості (резильєнтності) та національної економіки України.

Функціональне розширення єврорегіонів полягає в тому, що вони трансформувалися з інструментів переважно економічного розвитку на критичні платформи для:

1. Логістики та транзиту: структури, як-от «Карпатський єврорегіон» та «Нижній Дунай», забезпечують критично важливі шляхи для експорту української продукції, що стало особливо актуальним після блокади чорноморських портів.

2. Гуманітарної підтримки: вони виступають ефективним каналом для залучення міжнародної допомоги та підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

3. Регіональної безпеки: транскордонне співробітництво набуло чітко вираженого безпекового компонента. Наприклад, у співпраці України та Польщі в рамках єврорегіону «Буг» головними цілями стали заходи безпеки від зовнішніх загроз для прикордонних територій, на додаток до традиційного економічного розвитку й екології.

Роль у гуманітарній підтримці та економічному відновленні

Забезпечення економічної стійкості та інтеграція ВПО стали новими пріоритетами єврорегіональної співпраці. Міжнародна допомога спрямовується через такі канали для підтримки постраждалих територій, зокрема Чернігівської, Сумської та Київської областей, які раніше були частиною ліквідованих східних єврорегіонів.

Прикладом є проєкт **«Життєздатність+: Економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та осіб, постраждалих від конфлікту»** (€20 мільйонів), що фінансується Німецьким банком розвитку (KfW) через Міжнародну організацію з міграції (МОМ). Спеціалізована допомога включає:

- надання грантів мікро- та малим підприємствам (до €7 000 та €20 000 відповідно);
- підтримка економічних кластерів (до €80 000) для підвищення конкурентоспроможності та стимулювання експорту;

- надання ваучерів на освітні та професійні курси для підвищення кваліфікації ВПО (до €1 000).

Реалізація цих проєктів демонструє, що функціонал єврорегіональної співпраці розширився, залучаючи міжнародні фінансові інституції (крім традиційних фондів Interreg) для прямої підтримки.

Правові адаптації в умовах воєнного стану та перспективи ЄОТС

Ключовим інструментом правової адаптації став Закон України № 3668-IX «Про міжнародне територіальне співробітництво» (2024 р.), який не лише створює механізм для повноцінної участі в Європейському об'єднанні територіального співробітництва (ЄОТС), але й забезпечує інституційну гнучкість в умовах воєнного стану.

Надання повноважень **військовим адміністраціям** населених пунктів укладати угоди про міжнародне територіальне співробітництво – прямий наслідок військових реалій. Хоча регіональна політика ЄС базується на децентралізації, ця необхідність є тимчасовою централізацією повноважень, що забезпечує швидкість реагування та безперервність підписання критично важливих угод в умовах зовнішньої агресії.

Впровадження ЄОТС дозволить Україні створювати юридично оформлені структури, які можуть більш ефективно залучати й управляти коштами, зокрема спрямованими на відновлення критичної інфраструктури та транспортних мереж (наприклад, інтеграція до загальноєвропейських транспортних мереж TEN-T). Це стратегічний крок для забезпечення прямої взаємодії з європейськими партнерами, оминаючи бюрократичні перешкоди на національному рівні.

— ВИСНОВКИ —

Діяльність єврорегіонів за участі України зазнала корінної трансформації внаслідок військової агресії російської федерації.

Ключові напрями трансформації:

1. Геополітичне звуження: відбулася повна де-факто ліквідація всіх східних та північних єврорегіональних структур, що включали росію та Білорусь. Співробітництво повністю сконцентровано на західному й південно-західному векторах (країни ЄС та Молдова).

2. Функціональне розширення: єврорегіони вийшли за межі суто економічних інтересів, перетворившись на критичні платформи для забезпечення національної стійкості (резильєнтності), логістики, гуманітарної допомоги та, що є новим, **регіональної безпеки**.

3. Правова модернізація: прийняття Закону № 3668-IX «Про міжнародне територіальне співробітництво» створило юридичну основу для адаптації до стандартів ЄС (ЄОТС), а також забезпечило інституційну гнучкість, дозволяючи військовим адміністраціям укладати угоди для швидкого залучення міжнародних ресурсів.

Стратегічні рекомендації для подальшого розвитку:

- **Інтеграція безпекового компонента:** необхідно офіційно включити положення про регіональну безпеку, координацію цивільного захисту та забезпечення стійкості критичної логістичної інфраструктури до статутних документів єврорегіонів, особливо «Карпатського» та переформатованого «Бугу».

- **Прискорене впровадження ЄОТС:** створення пілотних Об'єднань єврорегіонального співробітництва (ЄОТС) у найбільш активних єврорегіонах, таких як «Карпатський» та «Нижній Дунай», забезпечить юридичну суб'єктність для ефективного адміністрування значних обсягів фінансування інфраструктурних проєктів (зокрема, TEN-T).

- **Створення Фондів стійкості:** Для прикордонних областей, які раніше були учасниками ліквідованих східних єврорегіонів (Чернігівська, Сумська, Харківська), необхідно залучати міжнародних партнерів для створення спеціалізованих фондів економічної стійкості, орієнтованих на підтримку МСБ та реінтеграцію ВПО, наслідуючи модель проєкту «Життєздатність+».

Успіх України на шляху інтеграції до ЄС визначається здатністю регіонів ефективно використовувати нові фінансові механізми (Interreg Europe) та перетворювати транскордонне співробітництво на критичний інструмент забезпечення стійкості та відбудови.

Трансформацію та резильєнтність єврорегіонів можна порівняти з роботою складної системи шлюзів на великій річці. Раніше єврорегіони були схожі на декоративні містки, які прикрашали краєвид, але не мали реального впливу на потік (період становлення). Під час великої бурі (російської агресії) старі та ненадійні мости на сході були зруйновані, а західні шлюзи довелося терміново перебудовувати під величезний тиск води. Тепер єврорегіон – це не просто місток, а потужна гідротехнічна споруда, яка регулює рівень води (ресурси), забезпечує прохід суден (логістику) та захищає береги від повені (безпеку). Щоб система працювала ефективно, оператори з обох боків повинні мати єдиний пульт керування (інститути ЄОТС) та спільний запас енергії (фонди стійкості). Лише тоді річка, що колись розділяла території, стане безпечним і потужним шляхом, що з'єднує їх з великим океаном європейського простору.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Які ключові принципи та детермінанти регіональної політики Європейського Союзу (ЄС) лежать в основі євро-регіонального співробітництва? Яким чином Україна має їх реалізовувати?

2. Який міжнародно-правовий документ основний для регулювання діяльності єврорегіонів? Коли Україна до нього приєдналася і яка юридична природа єврорегіонів (чи мають вони політичну владу)?

3. Назвіть дві основні групи єврорегіональних структур за геополітичною ознакою, які існували до 2014 року. На-

ведіть приклади єврорегіонів, що належали до Східного/Північного вектора (не-ЄС).

4. Як повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році вплинуло на єврорегіони Східного та Північного векторів (наприклад, «Дніпро», «Донбас»)? До якої трансформації це призвело?

5. Які нові функції та ролі набули єврорегіони, орієнтовані на ЄС (наприклад, «Карпатський» та «Нижній Дунай»), після 2022 року, крім традиційного економічного розвитку?

6. Яке стратегічне значення має набрання чинності Законом України № 3668-IX «Про міжнародне територіальне співробітництво» (2024 р.), зокрема, у контексті Європейського об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС/EGTC)?

7. Які пріоритетні напрями фінансуються в рамках програми Interreg Europe 2021–2027? Чому доступ українських громад до цієї програми є критичним для післявоєнної відбудови?

8. Як реалізація проєкту «Життєздатність+» (через KfW та MOM) демонструє розширення функціоналу єврорегіональної співпраці у сфері гуманітарної підтримки та економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО)?

9. Чому, згідно зі стратегічними рекомендаціями, необхідно інтегрувати положення про регіональну безпеку до статутних документів єврорегіонів, що функціонують на західному кордоні (наприклад, «Буг» та «Карпатський»)?

10. Назвіть ключові проблеми, які стримували ефективність транскордонного співробітництва в Україні до 2022 року, включаючи фінансові, інфраструктурні та інституційні недоліки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Коли зародилося транскордонне співробітництво у формі єврорегіонів у Західній Європі?

- А) На початку XX століття.
- Б) У середині 50-х років XX століття.
- В) Після завершення Другої світової війни у 1945 році.
- Г) Наприкінці 80-х років XX століття.

2. Яку назву має перший єврорегіон, заснований на німецько-нідерландському кордоні у 1958 році?

- А) «Карпатський».
- Б) «Неман».
- В) «Гронау».
- Г) «Нижній Дунай».

3. Яке значення має участь у єврорегіонах для України?

- А) Це спосіб отримання гуманітарної допомоги.
- Б) Це інструмент для полегшення переміщення через кордон осіб, послуг та товарів.
- В) Це один із найважливіших напрямів європейської інтеграції на регіональному рівні.
- Г) Це спосіб впровадження децентралізації.

4. Який єврорегіон за участі України створений першим у лютому 1993 року?

- А) «Буг».
- Б) «Карпатський єврорегіон».
- В) «Верхній Прут».
- Г) «Нижній Дунай».

5. Який єврорегіон охоплює прикордонні території України, Польщі та Білорусі?

- А) «Дніпро».
- Б) «Буг».

- В) «Сіверський Донець».
- Г) «Дністер».

6. Яка головна зміна відбулася в діяльності єврорегіонів за участі України після початку повномасштабної агресії РФ (2022 р.)?

- А) Припинення будь-якої діяльності.
- Б) Переорієнтація з класичних проєктів розвитку на гуманітарну підтримку та логістику.
- В) Збільшення кількості культурних фестивалів на заході України.
- Г) Закриття всіх пунктів пропуску на кордоні з Польщею.

7. Проєкт «Єврорегіон «Буг» – без кордонів» (2023 р.) спрямований на:

- А) Розробку нових транскордонних туристичних маршрутів.
- Б) Поліпшення транспортного сполучення та мобільності у прикордонні.
- В) Створення нових пунктів пропуску через кордон.
- Г) Відкриття нових закладів вищої освіти.

8. Який новий закон України (2024 р.) став ключовим інструментом правової адаптації до європейських стандартів співробітництва?

- А) Закон «Про місцеве самоврядування».
- Б) Закон «Про міжнародне територіальне співробітництво».
- В) Закон «Про туризм».
- Г) Податковий кодекс України.

9. Кому, згідно з новими правовими адаптаціями, надано повноваження укладати угоди про міжнародне територіальне співробітництво в умовах воєнного стану?

- А) Виключно Міністерству закордонних справ.
- Б) Військовим адміністраціям населених пунктів.

- В) Тільки приватним туристичним фірмам.
- Г) Посольствам України за кордоном.

10. Яка основна перевага впровадження Європейського об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС) для України?

- А) Створення юридично оформлених структур для ефективного залучення коштів ЄС.
- Б) Автоматичне набуття членства в ЄС без переговорів.
- В) Скасування всіх митних зборів.
- Г) Передача всіх земель прикордонних регіонів у власність ЄС.

ТЕМА 5

ТЕНДЕНЦІЇ ТУРИЗМУ І ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

1. Пріоритетні напрями й завдання державної регіональної політики та стратегічних цілей.

2. Аналіз регіональних стратегій економічного розвитку в контексті туризму та транскордонної співпраці.

5.1. Пріоритетні напрями й завдання державної регіональної політики та стратегічних цілей

Базові пріоритети державної політики у сфері туризму та ТКС (Контекст ДСРР до 2020 року)

Досвід реалізації Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР) України на період до 2020 року визначав регіональні стратегії як головний інструмент її реалізації в умовах євроінтеграції України. У рамках державної регіональної політики значна увага приділялася розвитку туризму та транскордонній співпраці (ТКС).

Розвиток туризму був інтегрований у стратегічну ціль 1 «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» як один із напрямів досягнення цієї цілі. Це передбачало раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій.

Першочерговими завданнями у сфері туризму були визначені:

- використання об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності;
- розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;
- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів;

- визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування регіонів;
- формування позитивного іміджу у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринках;
- створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів.

Розвиток транскордонної співпраці також відображався у Стратегії як один із напрямів тієї ж стратегічної цілі, оскільки він безпосередньо пов'язаний із можливостями розвитку туризму.

Пріоритетні завдання ТКС включали:

- сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав;
- створення умов для використання організаційних, фінансових та інституційних можливостей суб'єктів транскордонного співробітництва України для реалізації спільних проєктів (програм);
- об'єднання зусиль для подальшого поглиблення співпраці в рамках **єврорегіонів**;
- ліквідацію інфраструктурних перешкод та сприяння спільній підприємницькій діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу;
- підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм.

Оновлений контекст і стратегічні виміри (ДСРР 2021 – 2027)

Оновлена Державна стратегія регіонального розвитку (ДСРР) України на 2021 – 2027 роки є фундаментальним документом, який визначає рамкові умови для регіональних політик. Проте вона зазнала необхідної адаптації через нові стратегічні виклики. Новий контекст включає виклики військової агресії, значні обсяги внутрішнього переміщення населення, тимчасову окупацію територій та імперативи європейської інтеграції.

Євроінтеграційний імператив: рішення Європейської Ради від червня 2022 року про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС перетворило транскордонну співпрацю з факультативного інструменту на **обов'язковий стимул для реформування та модернізації країни**. Успішна реалізація транскордонних проєктів, що фінансуються ЄС, стає прямим індикатором інституційної спроможності та якості регіонального врядування. Прикордонні області, які активно беруть участь у ТКС, виступають «вітриною» європейської інтеграції. Залучення до міжнародних ТКС проєктів стратегічно важливе для економічної інтеграції та зміцнення міжнародного іміджу України як надійного партнера.

Інтеграція туризму в ДСРР 2027

Туризм та ТКС інтегровані в оновлену ДСРР через цілі, пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності регіонів, розвитком людського капіталу та забезпеченням сталості. Туристична галузь, як одна з найбільш чутливих до криз (пандемія, кліматичні зміни, збройні конфлікти), вимагає від регіональних органів **гнучкості та антикризового управління**.

Туризм як інструмент сталого розвитку та антикризового управління

Сучасна регіональна туристична політика, відповідно до нових стратегічних викликів, має змістити фокус на стійкість до зовнішніх шоків.

Ключові напрями адаптивності та диверсифікації (ДСРР 2027)

1. Диверсифікація пропозицій: вимагається впровадження інновацій та диверсифікації туристичних пропозицій для мінімізації залежності від одного типу туризму чи одного зовнішнього ринку.

2. Цифрова трансформація: цифрова трансформація визначається як пріоритет для забезпечення стійкості галузі.

3. Роль місцевих громад: стратегічні кроки для захисту індустрії туризму включають посилення ролі місцевих

громад, які є ключовими суб'єктами у сталому розвитку локального туризму, забезпечуючи автентичність та локальну підтримку.

4. Управління знаннями: позиція регіонів на сучасному ринку визначається доступом до організованої та практично спрямованої інформації, що є основою для прийняття ефективних управлінських рішень, орієнтованих на конкурентне середовище.

Транскордонна співпраця (ТКС) як каталізатор європейської інтеграції: програми Interreg NEXT 2021 – 2027

Для реалізації транскордонної співпраці та розвитку туристичної інфраструктури ключовими інструментами на період 2021 – 2027 років є програми **Interreg NEXT**.

Фінансові стимули:

- Програма Interreg NEXT Польща – Україна 2021 – 2027 має значний фінансовий обсяг, що становить €214.4 – €236 млн.

- Для українських регіонів привабливість цього фінансування посилюється високою ставкою співфінансування – **90 % від покритих витрат.**

- Високий рівень фінансування є цілеспрямованим механізмом ЄС для вирівнювання асиметрії у розвитку прикордонних регіонів України порівняно з сусідами з ЄС.

Пріоритетні осі програми Interreg VI-A NEXT Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна (HUSKROUA) 2021 – 2027 чітко структуровані для вирішення спільних викликів:

1. Priority 1: A resilient and green border region (Стійкий та зелений прикордонний регіон). Цей пріоритет зосереджується на екологічних аспектах, таких як адаптація до кліматичних змін (SO 2.4) та захист біорізноманіття і зменшення забруднення (SO 2.7). Це критично важливо, оскільки екологічні проблеми, зокрема забруднення води, становлять загрозу для рекреаційного потенціалу прикордонних територій.

2. Priority 2: A healthy and attractive border region (Здоровий та привабливий прикордонний регіон). Цей пріори-

тет безпосередньо стосується розвитку туристичної галузі через Спеціальну Ціль (SO) 4.6: Культура і туризм.

3. Priority 3: A cooperating border region (Співпрацюючий прикордонний регіон). Він спрямований на поглиблення гармонійних добросусідських відносин через співпрацю (ISO 1.b).

Проекти в рамках SO 4.6 (Культура і туризм) фокусуються на **розвитку культурного та нематеріального потенціалу**, включаючи поліпшення доступу до традиційної культурної спадщини, організацію спільних ярмарків, кулінарних конкурсів та майстер-класів. Такі «м'які» заходи створюють довгострокові нематеріальні активи (бренди, маршрути, мережі знань), що слугують основою для залучення капітальних інвестицій надалі.

5.2. Аналіз регіональних стратегій економічного розвитку в контексті туризму та транскордонної співпраці

Аналіз регіональних стратегій розвитку, затверджених упродовж 2014 – 2016 рр., дозволив виявити характерні тенденції та виокремити три транскордонні регіони (ТКР):

1. Східний ТКР: українсько-російський (Донецька, Луганська, Харківська, Сумська області).

2. Північний ТКР: українсько-білоруський (Житомирська, Київська, Рівненська, Чернігівська області).

3. Західний ТКР: українсько-польський, українсько-словацький, українсько-угорський, українсько-румунський, українсько-молдовський (Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Вінницька, Одеська області).

Тенденції розвитку туризму та ТКС у регіонах до 2020 року

Встановлено, що Східному та Північному ТКР був притаманний розвиток внутрішнього та в'їзного туризму на основі природних та історико-культурних ресурсів із диверсифікацією туристичних послуг. У регіональних Стра-

тегіях цих областей питання туризму порушувалися **переважно в одній операційній цілі.**

Східний ТКР (Донецька, Луганська, Харківська, Сумська):

- У Стратегіях Луганської та Донецької областей питання розвитку туризму і, тим більше, транскордонного співробітництва не знайшло місця з об'єктивних причин (головні завдання – повернення цілісності та виконання першочергових завдань).

- У Сумській області туризм згадується в операційній цілі «Розвиток внутрішнього та в'їзного туризму» (як складова Стратегічної цілі 1 «Розвиток економічного потенціалу»), де туристичний тренд – створення повноцінної туристичної індустрії, включаючи інфраструктуру, маркетинг і брендинг.

- У Харківській області туризму приділялася належна увага через дві операційні цілі (у складі Стратегічної цілі 1 «Конкурентоспроможність економіки»): розвиток внутрішньообласного рекреаційного та подієвого туризму як галузі малого/середнього бізнесу, що створює робочі місця й розширює дохідну базу місцевих бюджетів.

Північний ТКР (Житомирська, Київська, Рівненська, Чернігівська):

- Тренди розвитку туризму відображалися в одній операційній цілі у складі стратегічної, що стосується економічного розвитку.

- Головні тенденції: туристична промоція, створення брендів, підтримка історико-культурної спадщини, розвиток інфраструктури та активних видів туризму (сільський, зелений, етнокультурний, вихідного дня).

- Важливо відзначити, що питання розвитку транскордонного туризму в Стратегіях цих областей **не порушувалися**, незважаючи на те, що більша частина кордону припадає на українсько-білоруське пограниччя.

Західний ТКР (області, що межують з ЄС):

- Цей регіон орієнтований на **посиленний розвиток туризму і транскордонну співпрацю.**

- У більшості регіональних Стратегій Західного ТКР питання туризму сформульовані в **окремих стратегічних цілях** (Вінницька, Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська області), кожна з яких включає 3-4 операційні цілі.

- Трендом розвитку туризму є підвищення туристично-рекреаційного потенціалу шляхом ефективного маркетингу, залучення інвестицій, поліпшення об'єктів та розвиток нетрадиційних форм туризму. **Значна увага приділяється транскордонній співпраці в галузі туризму.**

Західний кластер: актуалізація пріоритетів у контексті ДСРР 2027 та Interreg NEXT

Західні області, як «вітрина» євроінтеграції, продовжили посилювати свої стратегії в контексті програм Interreg NEXT.

Львівська область

Стратегія до 2020 року:

- Туризм визначався в окремій стратегічній цілі.
- **Транскордонна співпраця** мала окрему стратегічну ціль «Відкриті кордони».

- ТКС була спрямована на розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів, установлення взаємовигідних відносин та вдосконалення прикордонної інфраструктури.

Стратегія 2021 – 2027: фокус на спеціалізації та інфраструктурі

- Оновлена стратегія (2021– 2027) визначає туризм як високий пріоритет у **Стратегічній цілі 5: ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ.**

- Пріоритетні завдання включають: підвищення атракційності та інфраструктурного забезпечення.

- Акцент зміщується на **спеціалізовані види туризму**: лікувально-оздоровчий, медичний, діловий та екотуризм (наприклад, на території Яворівського НПП).

- Пріоритетом є також **збереження культурно-історичної спадщини**, включаючи відновлення зруйнованих замків (Поморянського, Старосільського, Бродівського).

- Стратегічний вектор «Львів+» спрямований на перерозподіл туристичних потоків за межі обласного центру.

Виклики: Реалізація цих цілей стикається зі значними інфраструктурними обмеженнями, зокрема **незадовільним станом утримання пам'яток та необхідністю ремонту автомобільних доріг**, що з'єднують рекреаційні центри зі Львовом, що є критичним вузьким місцем для стратегії «Львів+».

Чернівецька область

Стратегія до 2020 року:

- Проблематика туризму представлена однією операційною ціллю.

- Туризм безпосередньо пов'язаний з розвитком ТКС, чому присвячена окрема операційна ціль.

- Цілі: розроблення комплексних програм, забезпечення захисту та безпеки туристів, розбудова матеріально-технічної бази, розширення мережі туристичних інформаційних центрів.

Стратегія 2021–2027: кейс стійкості через ТКС:

- Туризм визначений як ключовий стратегічний напрям розвитку економіки.

- Регіон продемонстрував значну стійкість: сума туристичного збору за перше півріччя 2023 року **майже подвоїлася** порівняно з попереднім роком (з 733 тис. грн до 1 млн 419 тис. грн).

- Цей успіх значною мірою пов'язаний з активною капіталізацією результатів ТКС, зокрема реалізацією проекту «**CARPATHIA UNESCO – GREEN CARPATHIA Integrated cross-border touristic route**» в рамках програми HUSKROUA 2014 – 2020. Метою таких проєктів є промоція історії, культури, підтримка народних ремесел та збереження пам'яток.

- Зростання туристичного збору підтверджує, що послідовна участь у транскордонних програмах створює довгостроковий ефект економічної стійкості в кризові періоди.

Інші області Західного ТКР

Волинська область (Стратегія до 2020): Туризм є однією зі стратегічних цілей. Операційні цілі включали підтримку в'їзного та внутрішнього туризму, формування позитивного іміджу, стимулювання санаторно-курортного туризму та залучення коштів міжнародної технічної допомоги на туристичні проекти.

Івано-Франківська область (Стратегія до 2020): Стратегічна ціль «Розвиток туристично-рекреаційної сфери» сфокусована на підвищенні потенціалу через ефективний маркетинг, розвиток інфраструктури за рахунок інвестицій, залучення приватних підприємців та розвиток нетрадиційних форм туризму.

Південний кластер: Одеська область (Контекст відновлення Чорноморського басейну)

Стратегія до 2020 року

- Стратегічна ціль: якісний розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури.
- Операційні цілі: підвищення якості турпродукту, раціональне використання потенціалу, розвиток інформаційної інфраструктури та створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу в туризмі.
- Пріоритетні завдання включали стратегічне планування розвитку прибережних територій, формування конкурентоспроможних кластерів, збереження флори та фауни і популяризацію через фестивальну діяльність.

Стратегія 2024 – 2027: Відкладений стратегічний актив

- Стратегія відновлення та розвитку Одеської області (2024 – 2027) розроблена з урахуванням реалій військового стану.
- Одеська область має значний потенціал як ключовий регіон у Чорноморському басейні (поряд зі Стамбулом та Варною).
- Проте туризм наразі є **відкладеним стратегічним активом**. Пріоритети зосереджені на економіці, людському капіталі та врядуванні.

- Транскордонна співпраця Південного кластеру має бути зосереджена насамперед на **питаннях безпеки, відновленні критичних логістичних функцій (портове господарство) та екологічній безпеці Чорного моря.**

- ТКС для Одещини на сучасному етапі виконує функцію підготовки фундаменту для постконфліктного відновлення морського туризму, а не поточного драйвера росту, на відміну від західних областей.

Системні виклики та кореляція стратегій з Interreg NEXT

Аналіз підтверджує, що регіональні стратегії прикордонних областей, особливо Західного кластеру, досягли високого рівня відповідності тематичним цілям програм Interreg NEXT 2021 – 2027, зокрема Пріоритету 2 (Культура і туризм, SO 4.6).

Однак виявлено низку системних викликів, які ускладнюють повну реалізацію стратегічних цілей:

1. Стратегічний розрив фінансування. Існує розрив між потребами регіонів та можливостями ТКС-фінансування. Стратегії (наприклад, Львівської області) артикулюють гостру потребу у **великомасштабних капітальних інвестиціях** (реставрація історичної спадщини, ремонт критично важливої дорожньої інфраструктури). Програми Interreg NEXT переважно орієнтовані на інституційну співпрацю, обміни та розвиток **нематеріальних активів («м'які» заходи).**

2. Інституційні та інформаційні бар'єри. Недостатнє інформаційне забезпечення та слабкі канали розповсюдження інформації про можливості ТКС серед органів місцевої влади та суб'єктів господарювання є основною перешкодою. Розвиток ТКС вимагає взаємоузгодження інтересів та забезпечення взаємодоповнюваності економік суміжних прикордонних територій.

3. Екологічні загрози. Забруднення води та інші екологічні ризики істотно знижують рекреаційний та туристичний потенціал прикордонних територій. Це вимагає

обов'язкової інтеграції екологічних цілей Interreg NEXT (Priority 1: A resilient and green border region) у всі туристичні проєкти для забезпечення їх сталості.

Таблиця 5.1

Ключові акценти транскордонного туризму в контексті регіональних Стратегій розвитку до 2027 року

Область	Стратегічний статус туризму (до 2027)	Основний напрям розвитку туризму	Ключові акценти ТКС	Виявлені виклики / проблеми
Львівська	Стратегічна ціль 5: Туристична привабливість	Спеціалізований (медичний, оздоровчий, збереження історичної спадщини, екотуризм)	Розвиток транскордонного туризму (Яворівський НПП), освітні обміни (кордон з Польщею)	Критичний стан культурної спадщини (замки), логістичні вузькі місця (дороги)
Чернівецька	Стратегічний напрям розвитку економіки	Історико-культурний, народні ремесла, природні перлини	Капіталізація проєктів HUS-KROUA (CARPATHIA UNESCO), промоція	Забезпечення сталості та виведення галузі на новий рівень у контексті поточної програми Interreg NEXT

Одеська	Ключова сфера економіки (контекст відновлення 2024–2027)	Постконфліктне відновлення морського туризму, внутрішня диверсифікація (агро-, еко-туризм)	Гармонізація з пріоритетами ЄС, відновлення логістики та безпеки (південний кордон)	Залежність від військової адже́нди, необхідність сегментації регіону для цільового розвитку
---------	--	--	---	---

— ВИСНОВКИ —

1. Географічна диференціація пріоритетів. За характерними тенденціями в розвитку туризму та транскордонної співпраці (ТКС) виділено три транскордонні регіони (ТКР): Східний, Північний та Західний. Східному та Північному ТКР притаманний розвиток внутрішнього та в'їзного туризму на основі природних та історико-культурних ресурсів. Натомість, **Західний ТКР орієнтований на посилений розвиток туризму і транскордонну співпрацю**, де питання туризму сформульовані в окремих стратегічних цілях із численними операційними завданнями.

2. Перехід до євроінтеграційного імперативу. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС перетворило ТКС на обов'язковий стимул для модернізації. Регіональні стратегії 2021 – 2027 років, особливо у Західному кластері (Львівська, Чернівецька області), досягли високої відповідності тематичним цілям програм Interreg NEXT 2021 – 2027, зокрема SO 4.6 (Культура і туризм). Це створює сприятливі умови для залучення значного фінансування (до 90% співфінансування).

3. Стійкість через ТКС. Успішні приклади, як-от Чернівецька область, демонструють, що послідовна капіталізація результатів «м'яких» проєктів ТКС (брендинг, маршрути,

нематеріальна спадщина) забезпечує економічну стійкість і навіть зростання туристичного збору в умовах військових викликів.

4. Виявлені стратегічні розриви. Головним викликом є стратегічний розрив між гострою потребою регіонів у великомасштабних капітальних інвестиціях (реставрація пам'яток, ремонт доріг для логістики «Львів+») та фокусом програм Interreg NEXT на «м'яких» заходах, інституційній співпраці та обмінах. Це вимагає розробки механізмів «**blending**» (поєднання) фінансування Interreg NEXT із національними коштами (ДФРР) або іншими когезійними фондами ЄС для реалізації критично важливих інфраструктурних проєктів.

5. Пріоритет безпеки та екології. В умовах нових викликів, особливо для Південного кластеру (Одеська область), ТКС насамперед виконує функцію забезпечення безпеки, відновлення критичної логістики та екологічної безпеки Чорного моря, підготовлюючи фундамент для майбутнього відновлення морського туризму. Всі туристичні проєкти ТКС повинні обов'язково інтегрувати екологічні цілі (Priority 1: A resilient and green border region) для протидії загрозам, таким як забруднення води, що знижує рекреаційний потенціал.

6. Інституційна готовність. Подальший успіх інтеграції та використання високої ставки співфінансування Interreg залежить від підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування й забезпечення ефективних каналів розповсюдження інформації про можливості ТКС.

Взаємодію регіональних стратегій і транскордонних програм можна порівняти з вирощуванням складного саду на межі двох приватних ділянок. Регіональна стратегія – це генеральний план саду: де мають бути доріжки, а де – родючі дерева (економічні пріоритети). Програми Interreg – це спеціальні добрива та система поливу, які надає громада (ЄС) для підтримки саме тих рослин, що

ростуть уздовж паркану (кордону). Можна мати чудовий план (стратегію), але без поливу (фінансування) сад не розквітне. І навпаки: якщо просто поливати бур'яни (реалізовувати випадкові проєкти без стратегії), цінний врожай не виросте. Лише коли власники ділянок узгоджують, де вони спільно посадять дерева (спільні маршрути) і як разом боротимуться зі шкідниками (екологічні загрози), сад стає безпечним і прибутковим для обох сторін.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Яку стратегічну ціль Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР) України на період до 2020 року визначено як таку, що включає розвиток туризму та транскордонну співпрацю (ТКС)? Які першочергові завдання у сфері туризму визначені цією Стратегією?

2. Як надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС змінило роль транскордонної співпраці в контексті оновленої ДСРР 2021 – 2027 років? Чому прикордонні області називають «вітриною» європейської інтеграції?

3. Охарактеризуйте три транскордонні регіони (ТКР), виділені за характерними тенденціями розвитку туризму та ТКС відповідно до регіональних стратегій до 2020 року? Вкажіть, який ТКР найбільше орієнтований на посилений розвиток туризму і ТКС.

4. Які ключові тенденції розвитку туризму були характерні для областей Північного ТКР (Житомирська, Київська, Рівненська, Чернігівська) у стратегіях до 2020 року? Чи порушувалося в цих стратегіях питання транскордонного туризму?

5. Яка фінансова перевага програм Interreg NEXT 2021 – 2027, зокрема Interreg NEXT Польща – Україна та HUSKROUA, робить їх привабливими для українських регіонів? Яка мета цього високого рівня співфінансування?

6. Які основні пріоритетні осі програми Interreg VI-A NEXT HUSKROUA 2021 – 2027 безпосередньо стосуються розвитку туристичної галузі та екологічної безпеки?

7. Чому в Стратегіях Луганської та Донецької областей (Східний ТКР) до 2020 року не знайшлося місця для питань розвитку туризму та транскордонного співробітництва?

8. Який стратегічний вектор виокремлено у Стратегії розвитку Львівської області на період 2021 – 2027 років для перерозподілу туристичних потоків? Які системні виклики (обмеження) перешкоджають його повній реалізації?

9. У чому полягає стратегічний розрив, виявлений між потребами регіонів (на прикладі Львівської області) у сфері інфраструктури та акцентами фінансування програм Interreg NEXT? Який механізм рекомендовано для подолання цього розриву?

10. Яку функцію виконує транскордонна співпраця для Південного кластеру (Одеська область) в контексті відновлення 2024 – 2027 років, враховуючи, що туризм там є «відкладеним стратегічним активом»?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. У межах Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР) до 2020 року розвиток туризму інтегрований у:

А) Стратегічну ціль «Розвиток туризму та транскордонної співпраці».

Б) Стратегічну ціль «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів».

В) Стратегічну ціль «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток».

Г) Стратегічну ціль «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку».

2. Що було визначено одним із першочергових завдань державної політики у сфері туризму згідно з ДСРР?

А) Застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності.

Б) Створення мережі туристично-інформаційних центрів та розбудова сучасної інфраструктури.

В) Розвиток транскордонного співробітництва.

Г) Участь у програмах транскордонної співпраці.

3. Який ключовий напрям ТКС передбачався у стратегічній цілі «Ефективне державне управління регіональним розвитком»?

А) Розширення співробітництва територіальних громад у рамках євро регіонів.

Б) Створення нових пунктів прикордонного контролю.

В) Розвиток зеленого туризму в сільській місцевості.

Г) Розробка транскордонних маршрутів.

4. Який тип туризму визначено як стратегічний пріоритет для Львівської області (Стратегія – 2027)?

А) Виключно діловий туризм.

Б) Спеціалізований туризм: медичний, оздоровчий, екотуризм та збереження спадщини.

- В) Гірськолижний туризм.
- Г) Пізнавальний туризм.

5. Яка головна проблема (виклик) для розвитку туризму виявлена у Львівській області?

- А) Надмірний туризм.
- Б) Критичний стан пам'яток культурної спадщини та логістичні «вузькі місця».
- В) Недостатня кількість кваліфікованих кадрів.
- Г) Недостатня кількість туристичної пропозиції.

6. Який ключовий акцент ТКС виділено для Чернівецької області у сфері туризму?

- А) Будівництво нових шляхів сполучення.
- Б) Капіталізація проєктів програми HUSKROUA (зокрема, CARPATHIA UNESCO).
- В) Розбудова пунктів пропуску на кордоні.
- Г) Поліпшення промоції регіону.

7. Як змінилися пріоритети розвитку туризму в Одеській області у стратегічному контексті 2024 – 2027 років?

- А) Орієнтація на постконфліктне відновлення морського туризму та агротуризм.
- Б) Припинення розвитку сільського зеленого туризму.
- В) Орієнтація виключно на транзит вантажів.
- Г) Обмеження доступності рекреаційних зон.

8. Що є обов'язковою умовою для нових туристичних проєктів у рамках програми Interreg NEXT 2021 – 2027?

- А) Впровадження нових туристичних маршрутів.
- Б) Інтеграція екологічних цілей (Resilient and Green border region).
- В) Використання державного фінансування України в межах 50 %.
- Г) Створення проєктів виключно в межах однієї країни.

9. Який інструмент визначено основним для реалізації державної регіональної політики в умовах євроінтеграції?

- А) Регіональні стратегії розвитку.
- Б) Локальні стратегії розвитку.
- В) Національні стратегії розвитку.
- Г) Міжнародні стратегії розвитку.

10. Яка мета була ключовою для розвитку туризму в рамках підвищення конкурентоспроможності регіонів?

- А) Максимальне використання природних та культурних ресурсів.
- Б) Рациональне використання природно-ресурсного потенціалу та збереження спадщини.
- В) Збільшення кількості туристичних маршрутів.
- Г) Поліпшення шляхів сполучення.

ТЕМА 6

ТРАНСКОРДОННІ ПРОЄКТИ З ТУРИЗМУ, ЩО РЕАЛІЗОВУВАЛИСЯ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА СУМІЖНОМУ ПРИКОРДОННІ

- 1. Аналіз програм транскордонної співпраці.*
- 2. Аналіз транскордонних проєктів.*

6.1. Аналіз програм транскордонної співпраці

Визначальним чинником розвитку транскордонного співробітництва є формування системи проєктів, що відповідають євроінтеграційним пріоритетам державної та європейської регіональної політики. Територія Чернівецької області підпадає під дію низки Програм транскордонного співробітництва, які забезпечили досвід участі в програмних комітетах і безпосередній реалізації проєктів. Потенціал транскордонної співпраці між Україною, Румунією та Республікою Молдова не використовувався вповні через наявність взаємного негативного іміджу в колективній свідомості, а також внутрішні проблеми, пов'язані з недостатніми знаннями стандартів ЄС, низькою менеджментською спроможністю та недостатнім рівнем володіння іноземними мовами потенційними аплікантами.

Початковий етап (2000 – 2006): PHARE та TACIS

Початковий етап співпраці (2000 – 2006 роки) характеризувався асиметричністю інструментів фінансування, що зумовлено різним статусом Румунії (країни-кандидата на вступ до ЄС) та України (країни-сусіда). Співпраця відбувалася через програми **PHARE** (для Румунії) та **TACIS** (для України).

Серед великих за обсягом фінансових ресурсів була **Спільна операційна програма (СОП) «Румунія – Україна 2000 – 2006»**, фінансована ЄС у рамках інструменту TACIS. На цьому етапі туристична діяльність фінансувалася опосередковано через ширші цілі, такі як розвиток місцевої еко-

номіки та зміцнення інституційної спроможності. Проекти TACIS часто були спрямовані на покращення прикордонного менеджменту, розвиток дорожньої мережі та логістичної інфраструктури, що створило необхідну інфраструктурну основу для майбутніх туристичних проектів.

Паралельно функціонувала **«Програма сусідства ЄС PHARE CBC 2004–2006»**, яка передбачала пошук можливостей для вдосконалення процедур співпраці між прикордонними регіонами. Україна брала участь у чотирьох із дванадцяти програм сусідства, включно з програмою «Румунія – Україна». Спільні завдання цього етапу включали: стимулювання сталого економічного та соціального розвитку, розв’язання спільних проблем (довкілля, охорона здоров’я), боротьбу з організованою злочинністю та забезпечення ефективного прикордонного контролю.

Програмний період ENPI CBC (2007 – 2013)

З 2007 року фінансові інструменти PHARE та TACIS трансформовані в єдиний **Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП)**. Ця трансформація сприяла поліпшенню управління транскордонними проектами та тіснішому залученню партнерів.

Спільна операційна програма «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007 – 2013»

Ця програма стала наступницею СОП «Румунія – Україна 2000 – 2006». Хоча програма дозволяла реалізацію проектів за участі України та Молдови, обов’язковою вимогою залишалася участь члена ЄС – Румунії.

- **Фінансування:** загальне фінансування становило 126,72 мільйонів євро, фінансоване ЄІСП та національними фондами.

- **Географічна зона:** охоплювала повіти Румунії (Суцава, Ботошань, Яси, Васлуї, Галац, Тульча), Одеську та Чернівецьку області України, а також усю територію Республіки Молдова.

- **Статус Чернівецької області:** Чернівецька область була визначена як **прийнятний регіон**. Цей статус надав

їй критичну інфраструктурну перевагу, дозволивши доступ до фінансування так званих «жорстких» інвестицій (реконструкція спадщини, будівництво туристичних центрів). Це відрізняло Чернівецьку область від прилеглих регіонів України (Івано-Франківська, Вінницька, частини Тернопільської та Хмельницької областей), які могли подавати заявки, але були обмежені лише «м'якими» проектами.

- **Стратегічні завдання:** стратегія ґрунтувалася на чотирьох ключових завданнях: сприяння економічному та соціальному розвитку; вирішення спільних проблем; забезпечення ефективних і захищених кордонів; сприяння місцевим заходам у форматі «від людини до людини».

- **Фокус на туризмі:** туристичні ініціативи фінансувалися здебільшого через пріоритет **підвищення конкурентоспроможності прикордонної економіки**. Цей акцент сприяв економічній активності, але, як зазначається в експертному аналізі, міг ігнорувати довгострокові аспекти сталості та екологічні наслідки, що пізніше було скориговано у наступних циклах.

Інші програми 2007 – 2013

Чернівецька область також брала участь у СОП «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2007 – 2013» як додаткова територія.

Програмний період ENI CBC (2014 – 2020)

Цей період ознаменувався диверсифікацією програм.

Спільна операційна програма «Румунія – Україна 2014 – 2020» (СОП RO-UA 2014 – 2020)

СОП «Румунія – Україна 2014 – 2020» стала наступницею тристоронньої програми, при цьому співпраця з Молдовою перейшла в окрему програму. Європейська комісія схвалила цю програму через Європейський Інструмент Суспільства (ЄІС) у грудні 2015 року.

- **Фінансування:** передбачено фінансування ЄС у розмірі 60 млн євро. Україна та Румунія мали забезпечити мінімальне співфінансування 10 % від вкладу ЄС.

- **Географічна зона:** повіти Румунії (Сучава, Ботошань, Сату-Маре, Марамуреш, Тульча) та області України (Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська та Чернівецька).

- **Стратегічні цілі:** сприяння економічному та соціальному розвитку; реагування на спільні виклики (навколишнє середовище, охорона здоров'я, безпека); створення кращих умов для мобільності людей, товарів і капіталу.

Великі інфраструктурні проєкти (позаконкурсне фінансування): зі загального бюджету програми виділено 18 млн євро на великомасштабні проєкти. Від Чернівецької області були включені:

1. Проєкт «Покращення прикордонної інфраструктури – Відкриті ворота в Європу» (будівництво під'їзних шляхів до пункту пропуску «Красноільськ», грант для України приблизно 4 млн євро).

2. Проєкт «Зростання рівня безпеки населення через менеджмент надзвичайних ситуацій» (BRIDGE) (грант для Чернівецької області 200 тис. євро).

Конкурсний відбір проєктів (HARD та SOFT): конкурс оголошено у грудні 2017 року.

- **Проєкти типу HARD** (з інфраструктурним компонентом ≥ 1 млн євро) та **SOFT** (без інфраструктурного компонента або з інфраструктурним компонентом < 1 млн євро).

- **Пріоритет 2.1 «Збереження та просування культурної та історичної спадщини»** мав загальний бюджет 6,0 млн євро (проєкти від 50,0 тис. євро до 1,0 млн євро).

СОП «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014 – 2020» (HUSKROUA)

Ця програма замінила собою попередню СОП.

- **Географічна зона:** Чернівецька область включена як прилеглий регіон, при цьому можливості реалізації проєктів на території прилеглих регіонів значно розширені.

- **Стратегічний зсув:** участь у HUSKROUA дозволила Чернівецькій області інтегруватися в ширшу Центрально-європейську мережу, що важливо для розвитку гірського туризму. У цей період відбувся тематичний зсув від загаль-

ної конкурентоспроможності до якісних інвестицій, зосереджених на цінності культурної спадщини як унікального та стало орієнтованого туристичного продукту.

Програма територіальної співпраці країн Східного партнерства «Україна – Молдова» (ЕaPТС)

Ця програма спільно підготовлена під керівництвом Державної канцелярії Молдови та Міністерства економічного розвитку й торгівлі України. Особливістю програми є відсутність у ній країни-члена ЄС.

- **Географічна зона:** вся територія Молдови та Чернівецька, Одеська та Вінницька області України.

- **Бюджет:** 3,3 млн євро. Оцінкова вартість проєктів – від 60 до 300 тисяч євро, з обов'язковим власним внеском партнерів 10 %.

- **Цілі:** покращення умов життя громад, розв'язання загальних проблем (екологія, охорона здоров'я), культура, освіта та спорт.

- **Пріоритети:** Хоча розвиток туризму не виокремлений як окремий пріоритет, проєкти, які сприяли туристичній індустрії, могли подаватися в розрізі культури, освіти або розвитку туристичного бізнесу.

Програмний період Interreg NEXT (2021 – 2027)

Програма Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027 є четвертим поколінням європейської фінансової допомоги в регіоні. Вона офіційно ухвалена Європейською Комісією 30 листопада 2022 року.

- **Стратегічне значення:** затвердження програми під час повномасштабної російської агресії підкреслює її роль як стратегічного геополітичного інструменту й критичного механізму підтримки соціально-економічної стійкості Чернівецької області.

- **Фінансування:** значний обсяг фінансування в розмірі 54 мільйони євро.

- **Нові тематичні пріоритети (Зелений Курс):** на відміну від попередніх періодів, Interreg NEXT пропонує чітко визначені та якісно-орієнтовані пріоритети, що відповіда-

ють цілям Європейського Зеленого Курсу, вимагаючи від туристичних ініціатив сталості.

- **Сприяння сталому туризму.**
- **Просування об'єктів підвищеного культурного значення.**
- **Розвиток місцевих традицій та ремесел.**
- **Підтримка зеленого переходу та охорони біорізноманіття.**
- **Вимоги:** проєкти повинні мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та дотримуватися низьковуглецевих, еко-орієнтованих маршрутів.
- **Роль культурної спадщини:** збереження культурних пам'яток набуває особливого значення в умовах війни, перетворюючи туризм на засіб для соціального та культурного відновлення і зміцнення національної ідентичності.
- **Виклики:** програма, хоча і фінансує відновлення культурних пам'яток, менше фокусується на широкомасштабній цифровій інтеграції («Розумний туризм»), що створює ризик цифрової неконкурентоспроможності регіону порівняно з іншими європейськими DESTINACIAMI.

6.2. Аналіз транскордонних проєктів

З 2007 року в Чернівецькій області спостерігається активізація транскордонної співпраці на рівні проєктної діяльності. Чернівецька ОДА має значний досвід підготовки та реалізації проєктів у рамках транскордонних програм, залучаючи як партнерів місцеві адміністрації, ОМС, державні установи та громадські об'єднання.

Проєкти періоду PHARE CBC (2004 – 2006)

На території транскордоння в рамках програми PHARE CBC «Румунія – Україна» реалізовано 147 проєктів. Серед українських областей, Чернівецька мала найбільше проєктів (38), далі йшли Закарпатська (33) та Івано-Франківська (13).

- **Загальне фінансування туризму:** на розвиток туризму витрачено понад 19 605 тис. євро.

▫ На розширення та зміцнення туристичного сектору – понад 4728 тис. євро (24%).

▫ На розвиток транскордонного транспорту та інфраструктури кордону – майже 5002 тис. євро (26 %).

• **Результати:** розроблено 63 туристичні маршрути, створено 46 центрів та пунктів туристичного інформування, відремонтовано 35 км доріг, організовано понад 1000 інформаційно-маркетингових заходів.

• **Гуманітарні та культурні проекти (за участі Чернівецької області):**

▫ «Пропагування транскордонного співробітництва через книгу – кіно – рекламу» (2007) – реалізовувався Чернівецьким регіональним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації спільно з румунським партнером; проведено транскордонний фестиваль документального кіно.

▫ «Спільні рамки взаємин та інформування через телебачення «on-line», електронну книгу і прямі та віртуальні зустрічі» (2008) – реалізовано тим самим центром; проведено 4 міжнародні семінари.

▫ Культурологічні проекти «Буковина: духовне багатство» (2009) та «Транскордонний діловий центр – книга, кіно, реклама», впроваджені ГО «Буковинські перспективи», які продовжили концепцію зближення культурних цінностей і збереження спільної культурної спадщини.

Проекти у співпраці Чернівецького та Сучавського університетів

Багаторічна співпраця між географічними факультетами Чернівецького національного університету (ЧНУ) та Сучавського університету «Штефан чел Маре» втілюється в низку практичних результатів.

• «Infobukovina – tourist campaign for the cross-border region Romania-Ukraine» (2006 – 2008). Бюджет: 413 000 євро. Мета: поліпшення транскордонної інтеграції шляхом розширення та підвищення якості пропозиції туристичної індустрії. Результати: тренінг 20 менеджерів ту-

ризму та заснування 3-х точок туристичного інформування у Сучавському повіті.

- **«RoUa of Bucovina (cultural roots, people and places, unify by tradition, natural tourist's attractions)»** (2007 – 2008). Бюджет: 24,6 тисяч євро. Результати: проведення тематичних семінарів, експедицій і створення ілюстрованого фотоальбому туристичних атракцій Буковини.

Проекти під TACIS CBC (Розвиток спадщини та інфраструктури)

- **«Популяризація спільної культурної спадщини в транскордонному регіоні Чернівці – Сучава»**. Вартість: 290 тис. євро. Реалізовувався міськими радами Чернівців, Сучави та Кимпулунг-Молдовенеск (2008 – 2010). Результати: організація культурологічних експедицій і 16 заходів (свято писанки, пленери), створення відеофільмів («Буковина без кордонів») та книги («Буковина: спільна культурна спадщина»).

- **«Створення інтегрального туристичного продукту для розвитку культурного туризму на Буковині»**. (2008–2010). Бюджет: 701 651 євро. Партнери: Торговельно-промислова палата Сучави, Управління туризму Чернівецької ОДА, НІАЗ «Хотинська фортеця». Головне завдання: розвиток інфраструктури, збереження культурної спадщини та підвищення туристичної привабливості Хотинської фортеці.

Проекти періоду СОП «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007 – 2013»

У рамках цієї програми успішно реалізовано 28 проєктів транскордонного співробітництва на суму понад 13 млн євро. З них 5 проєктів стосувалися сфери туризму.

- **«Долаючи кордони: розвиток гірського туризму»** (2012 – 2013). Реалізовувався Чернівецьким бізнес-центром.

- **«Еко-Карпати: розвиток бізнесу в прикордонних Карпатах як спосіб покращення конкурентоспроможності економіки»** (2013 – 2015). Трибічний проєкт (Україна, Румунія, Молдова). Загальний бюджет: 15 тис. євро. Ре-

зультати: три тренінги з екотуризму, еко-сільського господарства й еко-ремесла, розроблений логотип та бренд «Еко-Буковина», видано двомовні посібники та туристичні мапи прикордоння. Організовано Міжнародний фестиваль традиційного мистецтва «Буковинська тайстра».

- **«Історична та етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині» (2012 – 2015).** Загальний бюджет: 1,5 мільйона євро. Партнери: ЧНУ ім. Ю. Федьковича та Сучавський університет. Мета: збереження історико-культурної спадщини та розвиток туристичної інфраструктури. Результати: створення туристичних центрів та історико-етнографічного музею в Чернівцях, створення електронної бази даних об'єктів і маршрутів (8 транскордонних маршрутів), публікація рекламної літератури трьома мовами та проведення етнофестивалю.

Реалізація цих проєктів безпосередньо поліпшила рівень інформованості щодо природної та культурної спадщини транскордонного регіону і вплинула на розподіл туристичних потоків.

Проєкти Програми територіальної співпраці «Україна – Молдова» (2018)

У рамках цієї програми Чернівецька область розпочала реалізацію 8 проєктів, залучивши приблизно 900,0 тис. євро грантових коштів. Хоча туризм не був прямим пріоритетом, були реалізовані проєкти у сфері культури, освіти, спорту та захисту навколишнього середовища, важливі для туристичної індустрії.

- **«Спільний постір для креативних та культурних індустрій».**

- **«Шлях до здорового життя через розвиток транскордонної спортивної інфраструктури».**

- **«Сприяння міжособистісному спілкуванню у соціальній, культурній та освітній сферах молоді».**

- **«Крок за кроком до роздільного збору сміття».**

Основні результати (за 9 місяців 2018 року) включали: створення 2 баз культурних креативних індустрій, прове-

дення 8 семінарів (зокрема, у сфері спорту та управління відходами), 5 регіональних спортивних турнірів та урбаністичний табір.

Стратегічний зсув у фокусі проєктної діяльності

Експертний аналіз показує еволюцію пріоритетів проєктної діяльності (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Еволюція пріоритетів проєктної діяльності

Пріоритет/ Виклик	Період 2007 – 2013 (ENPI CBC)	Період 2021 – 2027 (Interreg NEXT)	Експертна інтерпрета- ція
Основна мета	Підвищення конкурентоспроможності прикордонної економіки.	Сприяння зеленому переходу та соціальній інтеграції.	Зсув від макроекономічних цілей до інтегрованої стійкості.
Інфраструктура	Доступ до «жорстких» інвестицій (завдяки статусу прийнятного регіону).	Цільове відновлення культурних пам'яток та підвищення ефективності.	Перехід від кількісного будівництва до якісного збереження спадщини.
Екологія / Стійкість	Готовність протистояти надзвичайним ситуаціям.	Сталий туризм, охорона біорізноманіття.	Сталість як інтегрований, обов'язковий принцип (Зелений Курс).
Культура	Загальна міжлюдська співпраця.	Просування об'єктів підвищеного культурного значення та місцевих ремесел.	Культурна спадщина набуває статусу високопріоритетного туристичного продукту.

Важлива роль культурного співробітництва в єврорегіональній співпраці полягає у тому, що культура виступає «містком» для налагодження порозуміння, допомагає формувати ефективний інституційний базис і забезпечує збереження спільної історико-культурної спадщини. Розвиток культури сприяє підвищенню рівня якості життя та зростанню туристичної привабливості територій.

Виклики майбутнього (Interreg NEXT 2021 – 2027)

Хоча Чернівецька область досягла високого рівня інституційної стійкості, головним недоліком є помітне відставання у впровадженні комплексних цифрових рішень, необхідних для конкурентоспроможності на європейському ринку «розумних DESTINATION». Концепція «**Розумний туризм**» (**Smart Tour**) охоплює доступність, сталість, диджиталізацію, культурну спадщину та креативність.

Для подолання цього розриву рекомендовано залучати додаткове фінансування для забезпечення цифрової компоненти (онлайн-доступності, цифрового маркетингу), доповнюючи фінансування Interreg NEXT. Критично важливий синтез «Культура + Зелений Перехід», що вимагає розробки низьковуглецевих туристичних маршрутів, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище.

Отже, транскордонні проекти еволюціонували від фокусу на базовій інфраструктурі та загальній економічній конкурентоспроможності до якісного розвитку, збереження унікальної культурної ідентичності та сталості, що відповідає вимогам Європейського Зеленого Курсу.

— ВИСНОВКИ —

Транскордонне співробітництво Чернівецької області з суміжними регіонами Румунії та Республіки Молдова є визначальним чинником її євроінтеграційного розвитку, що послідовно втілюється через низку програм, починаючи з 2000 року. Незважаючи на початкові перестороги,

пов'язані з взаємним негативним іміджем і низькою менеджментською спроможністю аплікантів, програми сприяли формуванню ефективного інституційного базису.

Ключові етапи та здобутки (2000–2020):

1. Формування підґрунтя (2000–2006, PHARE/TACIS):

Початкова співпраця характеризувалася асиметричністю фінансування, але заклала критичну логістичну основу. Проекти були спрямовані на розвиток місцевої економіки та створення базової інфраструктури, зокрема, відремонтовано 35 км доріг, розроблено 63 туристичні маршрути та засновано 46 центрів туристичного інформування. Чернівецька область була найбільш активною серед українських регіонів, реалізувавши 38 проєктів.

2. Залучення «жорстких» інвестицій (2007 – 2013, ENPI CBC): Цей період став стратегічно важливим, оскільки Чернівецька область отримала статус **прийнятного регіону** у СОП «Румунія – Україна – Республіка Молдова». Цей статус дозволив залучати значні **«жорсткі» інвестиції** (наприклад, реконструкцію Хотинської фортеці) та створювати матеріальну базу для культурно-орієнтованого туризму, що надало області конкурентну перевагу. За цей період реалізовано 28 проєктів на суму понад 13 млн євро, зокрема 5 у сфері туризму, які фокусувалися на підвищенні конкурентоспроможності прикордонної економіки.

3. Диверсифікація та якість (2014 – 2020, ENI CBC/ EaPTC): Відбулося розширення співпраці через програми RO-UA, HUSKROUA та Програму «Україна – Молдова». Акцент змістився від кількісного зростання до **якісних інвестицій** та збереження культурної спадщини як унікального туристичного продукту. Успішно реалізовано культурні, освітні та екологічні проєкти, важливі для туристичної індустрії. Культурне співробітництво визнано ключовим, оскільки воно є **«містком»** для налагодження порозуміння та збереження спільної історико-культурної спадщини.

Стратегічний зсув і майбутні виклики (2021 – 2027):

Поточна Програма Interreg NEXT Румунія – Україна

2021 – 2027 із фінансуванням 54 млн євро набуває геополітичного значення, підтримуючи соціально-економічну стійкість області в умовах війни. Нові пріоритети чітко відповідають **Європейському Зеленому Курсу**, вимагаючи від туристичних ініціатив **сталого туризму**, охорони біорізноманіття та розробки **низьковуглецевих маршрутів**. Збереження культурних пам'яток перетворюється на засіб соціального та культурного відновлення.

Головний недолік і рекомендації:

Незважаючи на значні інституційні здобутки, Чернівецька область демонструє **помітне відставання у впровадженні комплексних цифрових рішень**, необхідних для концепції «Розумний туризм» (Smart Tour). Це створює ризик **цифрової неконкурентоспроможності** порівняно з іншими європейськими дестинаціями. Для максимізації ефекту від Interreg NEXT і забезпечення довгострокової життєздатності туристичної мережі, критично важливо:

- **Синтезувати «Культура + Зелений Перехід»**, розробляючи низьковуглецеві маршрути, які поєднують відновлення спадщини з екологічною освітою.
- **Залучати додаткове фінансування** (поза межами Interreg NEXT) для імплементації цифрової компоненти (диджиталізації, онлайн-маркетингу та ІТ-управління потоками).

Отже, транскордонні проєкти дозволили Чернівецькій області перейти від розбудови базової інфраструктури до **цільового, якісно-орієнтованого розвитку культурної спадщини та сталості**, що є обов'язковою умовою для інтеграції в сучасний європейський туристичний простір.

Еволюцію транскордонних проєктів можна порівняти з історією відновлення та облаштування великого родинного маєтку, що стоїть на межі двох земель. На першому етапі (PHARE/TACIS) господарі просто розчищали шлях до маєтку та закладали міцний фундамент (базова інфраструктура та дороги). Згодом, отримавши статус

«прийнятного регіону» (ENPI), вони звели стіни та накрили дах – це період «жорстких» інвестицій у фортеці та палаци. Наступним кроком стало наповнення дому душею: реставрація інтер'єрів, відновлення традицій та запрошення гостей (культурні проєкти та маршрути 2014 – 2020). Сьогодні ж головне завдання – зробити цей дім енергоефективним, екологічним та обладнати його системою «розумний дім» (Зелений Курс та Smart-туризм Interreg NEXT). Тільки пройшовши всі етапи – від фундаменту до цифрових датчиків – маєток стане справжнім центром тяжіння, де спільна спадщина перетворюється на сучасний ресурс розвитку.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Які дві основні програми фінансування (інструменти) характеризували початковий етап транскордонної співпраці (2000 – 2006 роки) між Румунією та Україною, і чим була зумовлена їхня асиметричність?

2. Чому статус «прийнятного регіону» у Спільній операційній програмі «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007 – 2013» був критично важливим для Чернівецької області, і яку перевагу це дало їй порівняно з прилеглими регіонами України, як-от Івано-Франківська область?

3. Назвіть принаймні три внутрішні проблеми, які перешкождали повному використанню потенціалу транскордонної співпраці між Україною, Румунією та Республікою Молдова.

4. Який пріоритет у СОП «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007 – 2013» найчастіше використовувався для фінансування туристичних ініціатив? Чому експерти зазначають, що такий підхід міг ігнорувати аспекти довгострокової сталості?

5. Які конкретні результати досягнуті в рамках Програми сусідства PHARE CBC «Румунія – Україна» у сфері туристичної інфраструктури та інформування на території

транскордоння (вказіть кількість розроблених маршрутів і туристичних центрів)?

6. Опишіть, як змінився стратегічний фокус у проєктах Чернівецької області з періоду 2007 – 2013 років до програми Interreg NEXT 2021 – 2027 у контексті екології/сталості. Який європейський принцип став обов'язковим для туристичних ініціатив після 2021 року?

7. Яке стратегічне значення, крім економічної вигоди, набуває збереження культурних пам'яток у рамках Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027, особливо в умовах військового конфлікту?

8. Які три основні сфери (крім медицини) охоплювала практична реалізація 8 проєктів, розпочатих у Чернівецькій області в рамках Програми територіального співробітництва країн Східного партнерства «Україна – Молдова» (початок 2018 року)?

9. Назвіть принаймні два ключові туристичні проєкти, реалізовані у співпраці між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та Сучавським університетом «Штефан чел Маре» в період 2006 – 2010 років.

10. Що таке концепція «Розумний туризм» (Smart Tour)? Чому експерти вважають, що недостатня увага до неї в Чернівецькій області може призвести до цифрової неконкурентоспроможності на європейському ринку?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка основна проблема стримувала потенціал співпраці між Україною, Румунією та Молдовою на початкових етапах?

- А) Мала кількість пунктів пропуску на кордонах.
- Б) Взаємний негативний імідж у свідомості та недостатнє знання стандартів ЄС.
- В) Недостатнє фінансування, якого не вистачало на реалізацію проєктів.
- Г) Недостатнє знання іноземних мов аплікантами проєктів.

2. Чим характеризувався початковий етап співпраці (2000 – 2006 рр.) у межах програм PHARE та TACIS?

- А) Повною симетрією інструментів фінансування.
- Б) Асиметричністю інструментів фінансування через різний статус країн-учасниць.
- В) Використанням єдиної валюти для всіх регіонів.
- Г) Відсутністю будь-яких спільних проєктів.

3. Яка програма стала ключовим інструментом співпраці в період 2014 – 2020 років для Чернівецької області?

- А) TACIS CBC.
- Б) Спільна Операційна Програма «Румунія – Україна» (ENI).
- В) Erasmus+.
- Г) Програма розвитку ООН.

4. Яка мета проєкту «Історична та етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині» (Heritage)?

- А) Будівництво туристичної інфраструктури.
- Б) Просування та збереження місцевої культури, традицій та історичної спадщини.
- В) Створення мережі туристичних маршрутів.
- Г) Модернізація системи туристичної навігації.

5. Який проєкт спрямований на розвиток активного та екологічного туризму в прикордонних горах?

- А) «Долаючи кордони: розвиток гірського туризму».
- Б) «Еко-Карпати».
- В) «Інфо-Буковина».
- Г) «Історична та етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині».

6. Що було створено в рамках проєкту «Еко-Карпати» для популяризації регіону?

- А) Туристично-інформаційний центр у м. Чернівці.
- Б) Міжнародний фестиваль традиційного мистецтва «Буковинська тайстра».
- В) Інтерактивна карта та транскордонний туристичний маршрут.
- Г) Парк атракціонів у горах.

7. У чому полягає роль культури в євро регіональній співпраці?

- А) Це виключно розважальний елемент.
- Б) Культура виступає «містком» для налагодження порозуміння та збереження спільної спадщини.
- В) Культура сприяє економічному розвитку.
- Г) Це інструмент для можливості перетину кордонів.

8. Який головний недолік у сфері туризму виявлено в Чернівецькій області, попри високу інституційну стійкість?

- А) Відсутність інвентаризації історичних пам'яток.
- Б) Відставання у впровадженні комплексних цифрових рішень («розумних дестинацій»).
- В) Відсутність системи туристичної навігації.
- Г) Надмірна кількість туристів у місті Чернівці.

9. Що охоплює концепція «Розумний туризм» (Smart Tourism)?

- А) Використання смартфонів під час подорожі.
- Б) Доступність, сталість, диджиталізацію, культурну спадщину та креативність.
- В) Туристичну навігацію.
- Г) Стимулювання розвитку інновацій.

10. Який синтез критично важливий для майбутніх проєктів програми Interreg NEXT 2021 – 2027?

- А) «Економіка + Військова промисловість».
- Б) «Культура + Зелений Перехід».
- В) «Сільське господарство + Торгівля».
- Г) «Видобуток ресурсів + Експорт».

ТЕМА 7

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ БУКОВИНСЬКО-БЕССАРАБСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

- 1. Основні чинники, що впливають на розвиток транскордонного туризму Чернівецької області.*
- 2. Історичні чинники розвитку транскордонного туризму.*
- 3. Етнокультурні чинники транскордонного туризму.*
- 4. Організаційно-правові чинники транскордонного туризму.*

7.1. Основні чинники, що впливають на розвиток транскордонного туризму Чернівецької області

Транскордонне співробітництво є важливим чинником соціально-економічного та політичного розвитку, що сприяє забезпеченню якісних послуг населенню прикордонних територій. Це досягається через зняття обмежувальної функції кордону та розвиток транскордонного бізнесу.

Транскордонний туризм у Чернівецькій області являє собою складну багатовимірну систему, функціонування якої детерміноване не лише географічною близькістю до кордонів Європейського Союзу, але й глибокою історико-культурною інтеграцією регіону в загальноєвропейський контекст. Буковина виступає унікальним полігоном, де туризм є не просто галуззю економіки, а інструментом культурної дипломатії та подолання історичних суперечностей.

Чернівецька область, попри те, що найменша за площею та населенням в Україні, виділяється значними туристично-рекреаційними можливостями, переважаючи багато інших областей за кількістю й різноманіттям історичних, архітектурних та етнокультурних пам'яток.

Чинники, що впливають на формування туристичного ринку, традиційно класифікують на **глобальні, національні та регіональні**. У звіті Всесвітньої туристичної організації (ВТО) ресурси, що впливають на формування туристичного ринку, поділені на сім великих груп, серед яких «Людські фактори» (демографічні дані, умови життя, звички), «Інституційні, політичні, юридичні й адміністративні аспекти» та «Економічна і фінансова діяльність».

Сучасні ключові складові впливу (за аналітичними даними 2024 – 2025 рр.):

1. Геополітичні чинники: визначаються війною, євроінтеграційним курсом та безпековими гарантіями, що впливають на формування статусу регіону як «безпечного хабу» та транзитного вузла до ЄС.

2. Інституційно-фінансові чинники: доступ до інвестиційних ресурсів для модернізації об'єктів забезпечується через програми Interreg NEXT на 2021 – 2027 роки та фонд CEF (The Connecting Europe Facility).

3. Інфраструктурні чинники: критично важливі для забезпечення фізичної доступності DESTINACIЙ. Це стосується пунктів пропуску (ППК), під'їзних шляхів та розвитку цифрових мереж.

4. Соціокультурні чинники: базуються на спільній спадщині, мовній ідентичності та правах меншин, створюючи автентичний туристичний продукт «Буковина».

5. Технологічні чинники: цифровізація, впровадження штучного інтелекту (ШІ), VR/AR турів і мобільних додатків підвищують впізнаваність регіону та сервісну привабливість.

Науковий підхід також об'єднує чинники в такі групи: **історико-етнографічні** (історія, етнічний склад, культура, гостинність), **природні** (географічне розташування, клімат, ландшафт), **соціально-економічні** (наявність транскордонної інфраструктури, транспорту, комунікацій), **спеціальна інфраструктура туризму** (засоби розміщення, харчування) та **адміністративно-правовий чинник**.

7.2. Історичні чинники розвитку транскордонного туризму

Історична спадщина, включаючи пам'ятки історії, археології, архітектури та музеї, є важливим артефактом, що формує комплекс передумов для становлення туризму в регіоні.

Буковина як історико-етнографічна структура зазнавала змін, і її назва вперше згадується в грамоті молдавського господаря Романа I у 1392 році. Історична традиція асоціює територію Чернівецької області з Північною Буковиною.

Історіографія розвитку туризму на Буковині:

- **Австрійський період (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).** Цей час відзначений формуванням сприятливих умов для туристського дозвілля та активізацією туристичної галузі. Розвивалася мережа шляхів сполучення, готелів, постійних дворів та корчм. З 1866 року Чернівці отримали залізничне сполучення зі Львовом, що стало поштовхом для зростання туристичних потоків. Розвиток комунікацій, зокрема залізничної мережі, сприяв зростанню потоку туристів до курортних поселень, як Північної, так і Південної Буковини. Важливим чинником стала бальнеологічна складова, особливо в Південній Буковині (Ватра-Дорна).

- **Румунський період (20 – 30-ті рр. XX ст.).** В цей час туризм був визначений на законодавчому рівні як пріоритет економічного розвитку, що супроводжувалося жорстким фінансово-юридичним контролем та організаційними зусиллями центральної й місцевої влади для поліпшення якості послуг. Зростала кількість державних та приватних туристичних фірм у Чернівцях (наприклад, «Wagons-Lits Cook», «Europe»). Найбільшим попитом користувалися історико-пізнавальний, рекреаційний та релігійно-паломницький види туризму. Були популярні гірські маршрути, зокрема пішохідні екскурсії тривалістю до п'яти днів (наприклад, Вижниця – Усть-Путила).

- **Радянський період (50 – 80-ті рр. XX ст.).** Розвиток туризму отримав ідеологічний статус, базуючись на концепції масового профспілкового туризму. Головними трендами стали масовість, соціальна доступність та ідеологізованість. Відбулася реорганізація інфраструктури, створення багатомістних туристичних баз та притулків, а також створення низки музеїв (краєзнавчий, народної архітектури і побуту).

Сучасне стратегічне значення історичних чинників. Спільна культурна спадщина Румунії та України розглядається як потужний інструмент вирішення історичних конфліктів (conflict resolution tool) та інтеграції. Історична пам'ять про Чернівці як мультикультурне перехрестя (де співіснували українці, румуни, євреї та німці) концептуальна для туристичного брендингу. Використання постатей, спільних для обох культур, таких як Михая Емінеску та Чипріана Порумбеску, у транскордонних маршрутах допомагає створювати об'єднувальні наративи.

Сучасне переосмислення історичної спадщини

- **Культурна спадщина як інструмент вирішення конфліктів.** Історична пам'ять про Чернівці як мультикультурне перехрестя, де співіснували українці, румуни, євреї та німці, є центральною темою туристичного брендингу.

- **Спільні культурні герої.** Фігури Михая Емінеску та Чипріана Порумбеску, чия спадщина шанується в обох країнах, є основою для створення об'єднувальних транскордонних маршрутів.

- **Нові туристичні продукти воєнного та повоєнного часу.** Включення Хотинської фортеці як об'єкта для фестивалів історичної реконструкції, попри воєнний стан.

7.3. Етнокультурні чинники транскордонного туризму

Буковина є етнокультурним колоритним регіоном, що характеризується самотутністю та унікальною культурою, яка склалася в умовах територіальної відособленості. Тут

відбувся синтез культурних традицій: української, австрійської, російської, вірменської, молдавської, польської та румунської. Регіон слід вважати етнографічною перлиною Європи.

Етнографічний туризм набуває популярності, відповідаючи новій концепції трьох «L» (**Landscape – Lore – Leisure**) – ландшафт, традиції, дозвілля, що адаптує традиції до сучасної туристичної індустрії.

Основні етнокультурні ресурси

- **Музеї.** Вони відіграють важливу роль у презентації культурно-етнічних надбань. З погляду транскордонного туризму особливо придатні музеї історичного, краєзнавчого, художнього та меморіального профілів. У Чернівецькій області функціонують *Чернівецький скансен* (музей народної архітектури та побуту), а також численні меморіальні музеї-садиби, зокрема Юрія Федьковича, Івана Миколайчука та Ольги Кобилянської. У Південній Буковині найчисельніші етнографічні музеї, як-от *Сучавський етнографічний музей «Hanul Domnesc»*. Значну роль відіграють музеї на громадських засадах, наприклад, *музей етнографії та краєзнавства Гуцульщини* в с. Підзахаричі, або спеціалізований *Музей гончарства* у с. Коболчин.

- **Центри народних ремесел.** Народне мистецтво Буковини базується на споконвічних традиціях. Найпоширеніші види ремесел: вишивка (Вижниця), різьблення та інкрустація по дереву (Путила), ткацтво, килимарство та писанкарство (Виженка, Мілієве, Старий Вовчинець). Сучасною тенденцією є популяризація ремесел через **майстер-класи**, які активно інтегруються в програми фестивальних заходів.

- **Традиції та свята, фестивалі.** Духовно-культурна життєдіяльність тісно пов'язана з системою релігійних вірувань та обрядами, особливо Різдвом, Великоднем та Івана Купала. Важливі для міжкультурної комунікації міжнародні фестивалі. Зокрема, «**Буковинські зустрічі**» (проводиться з 1989 року), який залучає творчі колективи з України, Румунії, Молдови, Польщі та інших країн, та є

прикладом активного творення духу Буковини – «Європи в мініатюрі».

Сучасні етнотуристичні тренди (2025). Агротуризм та сільський туризм визнані найбільш перспективними секторами, оскільки регіон має унікальні природні ландшафти та збережені сільські традиції. У 2025 році спостерігається:

- **Зростання попиту на агротуризм.** Садиби пропонують проживання з можливістю безпосередньої участі в сільськогосподарських роботах, залучаючи міських жителів, які шукають автентичності.

- **«Повільні подорожі» та еко-свідомість.** Популяризація Дністровського каньйону для сплавів та еко-стежок у Вишнівському національному природному парку.

- **Модель DMO (Destination Management Organization).** Використовується досвід Сучавського повіту (Румунія) зі створенням організації «Produs on Bucovina» для брендування традиційних продуктів та інтеграції їх у туристичний досвід.

7.4. Організаційно-правові чинники транскордонного туризму

Правовою базою для туристичної галузі є Закони України «Про туризм». На регіональному рівні вагомість транскордонної співпраці визнано у «Стратегії розвитку Чернівецької області до 2020 року», оновленій «Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року», Програмах розвитку туризму в Чернівецькій області на 2016 – 2020, 2021 – 2025, 2024 – 2025 роки, де розвиток транскордонного співробітництва є одним зі стратегічних завдань.

Проблеми, що вимагають регулювання (навіть у сучасності). Недостатня впізнаваність Чернівецької області, відсутність єдиного туристичного бренду, незадовільний стан шляхів сполучення та транспортної інфраструктури, а також незначний асортимент туристичної продукції.

Інституційні механізми та фінансування (Сучасні тенденції)

- **Програми ЄС.** Чернівецька область є учасником ключових програм транскордонної співпраці, зокрема Спільної операційної програми «**Румунія – Україна**» (з обсягом фінансування ЄС у 60 млн євро) та Програми співробітництва **Молдова – Україна**.

- **Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027.** Ця програма є основним фінансовим інструментом, з акцентом на формування екосистеми сталого туризму, соціальний розвиток та адаптацію до кліматичних змін. Пріоритет «**Здоровий і привабливий прикордонний регіон**» (ціль 2.2) спрямований на культуру та сталий туризм.

- Ключові напрями фінансування включають «**м'яку мобільність**» (велосипедні доріжки, поліпшення громадського транспорту), **спільний маркетинг** (єдині платформи для бронювання) та **збереження нематеріальної спадщини** (кухня, ремесла).

Адміністративно-правові та управлінські виклики. Існує необхідність гармонізації митних і прикордонних процедур з вимогами ЄС, оскільки процедура перетину кордону все ще залишається тривалою, попри відкриття нових пунктів пропуску. Крім того, на місцеві органи влади покладається відповідальність за розвиток прикордонних відносин, і деякі двосторонні угоди вже втратили свою актуальність. Критично важливо впроваджувати законодавчі механізми для захисту автентичності сільського життя, яке є основою агротуристичного продукту.

Вплив війни на розвиток транскордонного туризму Чернівецької області

Повномасштабна війна спричинила глибокі трансформації на туристичному ринку Чернівецької області, яка, завдяки своєму статусу відносно безпечного тилового регіону, продемонструвала певну резистентність.

Трансформація логістики та інфраструктури

- **Стратегічне значення кордону:** закриття авіасполучення зробило наземний кордон із ЄС єдиним шляхом до європейських аеропортів (зокрема, в Сучаві та Яссах), підвищивши стратегічне значення наземних пунктів пропуску (ППК).

- **Прискорена модернізація ППК:** потреба в альтернативних логістичних шляхах (для вантажних перевезень та імпорту палива) змусила прискорити розбудову кордону.

- **«Дяківці — Раковець»:** офіційне відкриття у 2023 році, функціонує цілодобово, розвантажуючи основний МАПП «Порубне» та обслуговуючи легкові авто, автобуси та пішоходів.

- **«Красноїльськ — Вікову де Сус»:** переорієнтований на вантажний та пасажирський транспорт, що поліпшує доступ до гірських районів Румунії.

- **«Порубне — Сірет»:** модернізується за кошти ЄС (CEF), щоб збільшити пасажиропотік на 40%.

- **Генеральний план розвитку прикордонної інфраструктури (2024).** Охоплює шість пунктів пропуску на території області, що свідчить про системний підхід. Проте реалізація планів критично залежить від західних донорів, оскільки значна частина бюджетних коштів перенаправлена на оборонні потреби.

Зміна структури попиту та нові ніші

- **Гібридне використання інфраструктури:** готелі, санаторії та турбази почали використовуватися як центри проживання внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та реабілітаційні хаби.

- **Соціально-орієнтований туризм:** з'явився запит на «безпечний відпочинок» і ментальне розвантаження. Найбільш значущим проектом 2024 року став запуск ініціативи **«Мандротерапія»**, спрямованої на фізичне та ментальне відновлення військовослужбовців на реабілітації. Ця ніша буде актуальною протягом десятиліть.

- **Трансформація подієвого туризму:** фестивалі інтегрують інклюзивні заходи та благодійні складові.

Цифрова відповідь на виклики (сучасні технологічні тренди)

- **Мобільний додаток «Буковина Travel»:** презентований у 2025 році, він інтегрує помічника зі штучним інтелектом (ШІ) для персоналізованих рекомендацій.
- **Інновації та доступність:** використання AR-маркерів (доповненої реальності) для розповідей про пам'ятки та VR-тури для віртуального відвідування музеїв.
- **Прогнозованість перетину кордону:** поширення системи «єЧерга» на пасажирські автобуси (як у випадку з ППК «Дяківці») значно пришвидшує транскордонні подорожі.

Основний виклик: безпековий фактор залишається основним бар'єром. Маршрути тепер залежать від наявності об'єктів укриття та дотримання комендантської години, що вимагає постійної адаптації.

— ВИСНОВКИ —

Розвиток транскордонного туризму в Чернівецькій області перетворився на стратегічний пріоритет виживання та інтеграції регіону в європейську спільноту.

1. Трансформація геополітичної ролі: Чернівецька область стала критично важливим логістичним та транзитним хабом, що з'єднує Україну з ЄС в умовах закритого неба. Прискорена розбудова прикордонної інфраструктури (ППК «Дяківці», модернізація «Порубне») забезпечує фізичну можливість подорожей та підвищує пропускну здатність кордону.

2. Інституційна та фінансова стійкість: ефективне використання грантових коштів програми Interreg NEXT 2021 – 2027 дозволяє реалізовувати проекти «м'якої інфраструктури» (маркетинг, цифровізація, культура). Успішне залучення коштів ЄС підтверджує тезу про розвиток транскордонного туризму за принципом «знизу вгору», де ініціатива громад переважає над централізованими рішеннями.

3. Адаптація ринку та нові ніші: війна спричинила зміну структури попиту, що привело до появи соціально-орієнтованих напрямків. Проект «**Мандротерапія**» став прикладом формування нової стійкої ніші реабілітаційного туризму.

4. Етнокультурна автентичність і тренди: спільна історична спадщина Буковини виступає потужним інструментом інтеграції та вирішення історичних конфліктів. Сучасний акцент зміщується на **агро- та екотуризм**, що відповідає світовим трендам на безпечний та автентичний відпочинок, із використанням досвіду румунських ДМО.

5. Цифрова конкурентоспроможність: впровадження інноваційних технологій, таких як ШІ-помічник у додатку «Буковина Travel» та AR/VR тури, підвищує якість обслуговування, робить регіон більш привабливим та допомагає задовольнити сучасні потреби.

Подальший розвиток потребує поглиблення тристоронньої співпраці з Румунією та Молдовою (наприклад, для створення спільних агротуристичних маршрутів), а також подолання адміністративних бар'єрів та кадрового голоду в туристичному секторі, спричиненого війною. Тільки комплексний підхід, що поєднує інфраструктурну модернізацію, культурну глибину та технологічну досконалість, дозволить Чернівецькій області стати провідним туристичним хабом Східної Європи у повоєнний період.

*Розвиток транскордонного туризму в Чернівецькій області можна порівняти з **відбудовою мосту на лінії розлому**: не лише відновлюється фізичне сполучення (інфраструктура), але й зміцнюється культурний фундамент, що дозволяє різним берегам (країнам) безпечно та взаємовигідно обмінюватися ресурсами та досвідом, перетворюючи історичні суперечності на спільний туристичний капітал.*

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Які ключові складові впливу (за сучасною класифікацією: геополітичні, інституційно-фінансові, інфраструктурні, соціокультурні та технологічні) визначають динаміку розвитку транскордонного туризму Чернівецької області?

2. Як розвиток шляхів сполучення, зокрема залізничного сполучення Чернівців зі Львовом (з 1866 р.), та формування мережі готелів вплинули на туристичні потоки в регіоні протягом австрійського періоду (друга половина XIX ст.)?

3. Які основні тренди та ідеологічні засади сформувалися у туристичній галузі Чернівецької області в радянський період (50 – 80-ті рр. XX ст.) після трансформації інфраструктури та створення багатомісних туристичних баз?

4. Які етнокультурні особливості та традиції, що склалися в умовах синтезу культур (української, австрійської, румунської та ін.), роблять Буковину «етнографічною перлиною Європи» та привабливою дестинацією для транскордонного туризму?

5. Наведіть приклади центрів народних ремесел Буковини (як-от вишивка, різьблення по дереву, писанкарство) та поясніть, як ці традиційні ремесла популяризуються для залучення туристів (наприклад, у програмах фестивальних заходів)?

6. Яка роль програми Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027 у стимулюванні транскордонного туризму Чернівецької області та на які ключові напрями підтримки робиться акцент?

7. Які нові пункти пропуску на кордоні з Румунією модернізовані або відкриті після 2022 року? Як це вплинуло на стратегічне та логістичне значення Чернівецької області?

8. Як повномасштабна війна трансформувала структуру попиту на туристичні послуги в Чернівецькій області? У

чому полягає суть соціально-орієнтованого проекту «Мандротерапія», спрямованого на ментальне відновлення військовослужбовців?

9. Які інноваційні технології та інструменти цифровізації, включаючи Штучний Інтелект (ШІ) у мобільному додатку «Буковина Travel» та AR-маркери (доповненої реальності), впроваджуються для підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту Буковини?

10. Чому агротуризм та сільський туризм визнані найбільш перспективними секторами для Буковини? В який спосіб регіональна Організація з управління дестинацією (DMO) «Produs on Bucovina» в Сучавському повіті (Румунія) слугує моделлю для брендування традиційних продуктів?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яку роль відіграє транскордонний туризм для Чернівецької області?

- А) Вагоме джерело податків від туристичного бізнесу.
- Б) Інструмент культурної дипломатії та подолання історичних суперечностей.
- В) Спосіб полегшення перетину кордону місцевими жителями.
- Г) Галузь, що значною мірою залежить від європейської інтеграції.

2. Яка історична подія 2024 року суттєво вплинула на розвиток транскордонної співпраці регіону?

- А) Відкриття ряду пунктів пропуску.
- Б) Початок переговорів про вступ України до ЄС.
- В) Стимулювання використання іноземних інвестицій.
- Г) Зростання в'їзних туристичних потоків.

3. Яка етнічна особливість Чернівецької області є потужним чинником розвитку ТКТ?

- А) Моноетнічність регіону.
- Б) Поліетнічність регіону
- В) Конфесійна різноманітність регіону.
- Г) Стимулювання використання мов національних спільнот.

4. Що стало «ною реальністю» для готелів та санаторіїв регіону під час повномасштабної війни?

- А) Необхідність глибокої трансформації.
- Б) Використання як центрів проживання ВПО та реабілітаційних хабів.
- В) Повне закриття через відсутність попиту.
- Г) Використання виключно іноземними делегаціями.

5. Як називається значущий проєкт 2024 року, спрямований на ментальне відновлення військових?

- А) «Відпочинок у горах».
- Б) «Мандротерапія».
- В) «Карпатський шлях».
- Г) «Буковина Рехаб».

6. Яка цифрова інновація була презентована у 2025 році для персоналізації туристичних рекомендацій?

- А) Мобільний атлас туристичних маршрутів.
- Б) Мобільний додаток «Буковина Travel» з помічником на базі ШІ.
- В) Ютуб-канал для туристів.
- Г) Телевізійне шоу про Чернівці.

7. Використання AR-маркерів (доповненої реальності) у туризмі Буковини впроваджено для:

- А) Проведення масових подієвих заходів.
- Б) Розповідей про пам'ятки та візуалізації втрачених об'єктів.
- В) Контролю за напрямками пересування туристичних груп.
- Г) Пошуку найближчих об'єктів історико-культурної спадщини.

8. Який чинник визначальний для реалізації планів розвитку туризму в умовах воєнного стану?

- А) Власні бюджетні кошти громад.
- Б) Допомога західних донорів та міжнародних фондів.
- В) Кошти від продажу вхідних квитків до музеїв.
- Г) Доходи від діяльності готельно-ресторанного господарства.

9. Що передбачає концепція «безбар'єрності» в контексті сучасної Буковини?

- А) Відсутність огорож навколо приватних будинків.

Б) Інклюзивність інфраструктури та сервісів для осіб з інвалідністю та ветеранів.

В) Сприяння в проходженні державного кордону.

Г) Встановлення дорожніх знаків на маршрутах екскурсій.

10. У чому полягає трансформація подієвого туризму (фестивалів) у Чернівецькій області сьогодні?

А) У проведенні виключно розважальних шоу.

Б) В інтеграції інклюзивних заходів та благодійних складових для підтримки ЗСУ.

В) У відмові від проведення будь-яких масових заходів.

Г) У переході на проведення фестивалів лише в закритих приміщеннях.

ТЕМА 8

НАПРЯМИ ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА СУМІЖНОМУ ПРИКОРДОННІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА SMART- СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

1. *Екотуристичний напрям.*
2. *Історико-етнографічний напрям.*
3. *Інші напрями транскордонного туризму (інституційні та інфраструктурні пріоритети).*

Враховуючи досвід реалізації транскордонних проєктів на Буковині протягом останніх двадцяти років, у розвитку туризму активно використовуються ресурси природної та культурної спадщини. Ці процеси стимулювали розвиток таких напрямів, як екологічний, етнокультурний та фестивальний туризм, що були реалізовані у проєктах «Спільна культурна спадщина», «Долаючи кордони: розвиток гірського туризму» та інших. На сучасному етапі розвиток транскордонного туризму в регіоні визначається стратегічними чинниками, зокрема набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС та необхідністю адаптації регіональних стратегій до умов воєнного стану. Чернівецька область розглядається як ключовий вузол у системі європейських туристичних коридорів, що зумовлено її географічним положенням як контактної зони між Центральною та Східною Європою.

8.1. Екотуристичний напрям

Екотуристичний напрям набув особливої актуальності, оскільки в умовах європейського «Зеленого курсу» та глобальних кліматичних змін екологічна складова стає невід'ємною частиною транскордонного туризму. Характер-

ною сучасною тенденцією є орієнтація на природні атракції, які стають основою для створення маршрутів екотуризму.

Ресурсний потенціал та його використання

На території Чернівецької області під охороною перебуває **331 заповідний об'єкт** загальною площею понад 110 тис. га, що складає майже 14 % території області та більш ніж удвічі перевищує загальнодержавний показник. Мережа природно-заповідного фонду (ПЗФ) включає 25 територій загальнодержавного значення та 306 об'єктів місцевого значення. Основою екомережі виступають національні природні парки: Вижицький, Хотинський, Черемоський, а також регіональний ландшафтний парк «Чернівецький». За площею першість утримують заказники (44136,9 га), а за кількістю – пам'ятки природи (184 об'єкти).

Розвиток геотуризму

Особливою популярністю останнім часом користується **геотуризм**. До маршрутів геотуризму доцільно включати геологічні, карстово-спелеологічні пам'ятки природи та заказники. В області налічується 58 об'єктів геотуризму, з яких 48 є геологічними пам'ятками природи.

Серед об'єктів загальнодержавного значення виділяються чотири печери, які мають статус геологічних пам'яток природи: «Попелюшка» (90 200 м), «Буковинка» (5 155 м), «Баламутівська» (263 м) та «Піонерка» (530 м). Хоча ці печери можуть використовуватися для геоспелеотуризму, наразі жодна з них не обладнана для цієї мети.

Дністровський район є лідером за кількістю об'єктів геотуризму (18 об'єктів), що пов'язано з поширенням карсту та відслонень у каньйоні річки Дністер. Обмежена доступність геологічних пам'яток-стінок у каньйоні Дністра (Василівська, Митківська, Онутська та інші) створює можливості для розвитку водних маршрутів на байдарках, рафтах чи яхтах, включаючи огляд численних печер та водоспадів, розташованих поруч із Дністром.

Найпопулярнішими об'єктами серед самодіяльних туристів є скелі Протяте Каміння, Камінь Довбуша,

Закам'яніла Багачка, а також водоспад Гук Сучавський, розташовані у Вижницькому районі.

Проблематика та нові тенденції в екотуристичній діяльності

Проведене маркетингове дослідження у 2010 році показало, що серед послуг туристичних фірм значну частку займав гірський і пішохідний туризм (20,2 %), лижний і гірськолижний (15 %), а також сільський зелений туризм (13,3 %). Однак багато фірм пропонують тури екологічного та екстремального спрямування по інших регіонах України, а послуги по Чернівецькій області часто недостатньо рекламовані.

Основними проблемами розвитку екотуристської діяльності були названі: низький попит, відсутність екологічної свідомості, засміченість територій, погані дороги, недостатнє фінансування (інвестиції) та незадовільний сервіс.

Незважаючи на проблеми, спостерігається тенденція до поліпшення інфраструктурного забезпечення, зокрема завдяки створенню кінно-спортивних комплексів та відкриттю туристично-інформаційного центру «Ворота в Карпати» у м. Вижниця у 2017 році.

Стратегічна модернізація екотуризму (Стратегія 2027 та Interreg NEXT)

У рамках Стратегії розвитку Чернівецької області до 2027 року, екологічний туризм є пріоритетом сталого розвитку, що має сприяти збереженню природної спадщини. Актуальні напрями зазначені нижче.

1. Сталий розвиток та збереження природи: програма Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027 виділила значне фінансування (18,9 млн євро) на Пріоритет 1 «Екологічна спрямованість через кордони», що передбачає захист біорізноманіття, зелену інфраструктуру та адаптацію до зміни клімату. Проєкт SWEM (Стале управління надзвичайними ситуаціями) є прикладом забезпечення безпеки навколишнього середовища як передумови стабільної туристичної діяльності.

2. Підтримка сільського туризму та самозайнятості: слід приділити увагу розвитку сільського зеленого туризму й агротуристичних осель. Стратегія 2027 передбачає системну підтримку власників сільських садиб через сертифікацію та навчальні семінари, що вкрай важливо для розвитку автентичного зеленого туризму.

3. Екологічна мобільність: перспективне створення пішохідних і велосипедних прикордонних переходів, що мінімізує антропогенне навантаження на гірські екосистеми.

8.2. Історико-етнографічний напрям

Історико-етнографічний туризм (або етнотуризм) базується на використанні етнічної культури як невичерпного ресурсу. Етнотуризм передбачає подорожі з метою пізнання етнокультурного середовища, його самобутніх особливостей: традицій, ремесел, побуту та культури. Особливо цінні території, де етнокультурна спадщина збережена в гармонії з природними особливостями, утворюючи специфічний етнокультурний ландшафт (етносферу).

Проблематика та ресурсна база

Незважаючи на привабливість матеріальної культури краю (дерев'яна архітектура, ужиткове мистецтво), однією з ключових проблем є слабкий розвиток туристичної інфраструктури, некомпетентне використання історичної та етнографічної спадщини, а також відсутність чіткої науково обґрунтованої туристичної мережі. Існує необхідність підвищення якості туристичних послуг до міжнародних стандартів.

Пошвавлення інтересу до Буковини як осередку етнографічного туризму значною мірою ініційовано завдяки транскордонним проектам за фінансової підтримки Євросоюзу, таким як «Спільна культурна спадщина» та «Історична та етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині». В рамках такої діяльності сформовано базу даних, що включає понад 400 об'єктів історико-етнографічного туризму Чернівецької області.

Транскордонні маршрути та подієвий туризм

Важливим результатом проєктної діяльності є обґрунтування та розробка транскордонних маршрутів історичного та етнографічного туризму на Буковині, що включають вісім міжнародних, двадцять регіональних та чотири локальні маршрути (дод. Ж). Ці маршрути охоплюють археологічні пам'ятки, релігійні об'єкти, музеї-садиби, центри народних промислів, фестивалі та традиційні свята. Загальна протяжність розроблених маршрутів становить 1 325 км, серед яких є автомобільні, велосипедні та піші.

Значну увагу приділяють розвитку **подієвого фестивального туризму**. Грантову підтримку отримали Міжнародний фестиваль «Буковинські зустрічі», Петрівський ярмарок, а також уперше відбулися фестивалі «Буковинська тайстра» та Міжнародний фестиваль гірських професій. Особливо відомими подіями в календарі міста й області, на основі яких формується комплексний етнотуристський продукт, є зимові обрядові фестивалі: Маланка-фест, Вашковецька переберія, Красноільська Маланка.

Сучасний стан послуг

Соціологічне дослідження ліцензованих туроператорів Чернівецької області показало, що лише 20 із 71 опитаного підприємства надавали послуги етнографічного спрямування. Найпопулярніші пізнавальні тури з відвідуванням етнографічних музеїв, ярмарків і фестивалів, які часто включають об'єкти Івано-Франківської та Тернопільської областей (наприклад, Коломия, Косів, Криворівня, Борщів). Найрідкіснішою послугою є **етнографічно-побутові тури**, що передбачають організацію майстер-класів або побут у гуцульській родині, як, наприклад, тур «В гостях у Гуцулки Ксені», що впроваджувався туристичним комплексом «Німчич».

Нові тенденції та євроінтеграційний вимір (2024 – 2027)

У контексті євроінтеграційних процесів транскордонний туризм значною мірою базується на унікальній історії

ко-культурній ідентичності Буковини та інтеграції об'єктів Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО по обидва боки кордону (Резиденція митрополитів у Чернівцях та розмальовані монастирі Південної Буковини).

1. Фінансова підтримка культури: пріоритет 2 Програми Interreg NEXT Румунія – Україна має найбільшу частку фінансування (26,9 млн євро) і прямо спрямований на охорону культурної спадщини та розвиток сталого туризму.

2. Спільні проєкти: реалізується низка проєктів, спрямованих на розвиток міжкультурної свідомості, зокрема проєкт «Зв'язки між теорією та практикою в транскордонній освіті Румунія – Україна» – LINKSROUACBE (розширення доступності населення Чернівецької області до нових інноваційних технологій провадження бізнесу, вдосконалення системи вищої економічної освіти через можливості транскордонного співробітництва та налагодження гармонійних сусідських відносин з країнами ЄС).

3. Комплексний досвід: сучасні транскордонні маршрути поєднують відвідування духовних центрів Румунії (монастирі Воронеж, Гумор) із рекреаційними зупинками, як-от перевал Чумирна, що пропонує активний відпочинок та традиційні страви (мітітеї), відповідаючи тренду комплексного емоційного досвіду.

8.3. Інші напрями транскордонного туризму (інституційні та інфраструктурні пріоритети)

Інституційні та фінансові інструменти

Основним драйвером розвитку транскордонних ініціатив є Програма **Interreg NEXT Румунія – Україна 2021 – 2027**, загальний бюджет якої складає 60 мільйонів євро. Ця програма пропонує гнучку систему фінансування, дозволяючи реалізовувати як малі проєкти (250 000 – 500 000 євро) з акцентом на культурній співпраці, так і великі інфраструктурні проєкти (від 2,5 млн євро), спрямовані на стратегічні об'єкти.

Впровадження процесів євроінтеграції вимагає синхронізації стандартів надання туристичних послуг та розбудови сучасної прикордонної інфраструктури.

Ключовий пріоритет: інфраструктура та прикордонний контроль

Ефективність транскордонного туризму прямо залежить від пропускну здатності кордону. Модернізація пунктів пропуску на кордоні з Румунією та Молдовою є пріоритетом Стратегії розбудови прикордонної інфраструктури до 2030 року.

У 2024 році розпочалася активна фаза реалізації проєктів другої черги будівництва на КПП «**Красноільськ**» та «**Дяківці**». Ці об'єкти мають критичне значення для розвантаження головного хаба «Порубне – Сірет» та відкриття нових маршрутів у гірські та етнографічні райони Буковини. Зокрема, «Красноільськ» забезпечить прямий доступ до гірських курортів Путильщини та Вижниччини з боку Сучави. Попри готовність української сторони, функціонування «Красноільська» тривалий час обмежувалося через непристосованість румунської дорожньої мережі, проте завершення будівництва об'їзної дороги в Румунії у 2024 році демонструє важливість транскордонної координації.

Критично важливе впровадження **спільного митного та прикордонного контролю** з Румунією, що дозволить скоротити час очікування і є вирішальним фактором для розвитку туризму «вихідного дня».

Стратегічні пріоритети розвитку туризму (SMART-спеціалізація)

Оновлена Стратегія розвитку Чернівецької області до 2027 року визначає туризм як ключову галузь конкурентоспроможності регіону (SMART-спеціалізація).

Основні оперативні напрями такі:

- **Цифровізація:** запуск регіонального інтернет-ресурсу «Буковина туристична» та створення єдиної туристично-інформаційної системи з можливістю онлайн-бронювання та оплати. Це відповідь на очікування сучасного мандрівника.

- **Інфраструктура просторового розвитку:** розбудова мережі кемпінгів, веломаршрутів та під'їзних шляхів, що поліпшить доступність рекреаційних зон Карпат і Дністра.

- **Розвиток людського капіталу:** підготовка кадрів у професійно-технічних закладах для підвищення якості сервісу до європейських стандартів.

- **Кластерний підхід:** розвитку бізнесів, пов'язаних з обслуговуванням туристів, сприятиме об'єднання їх у туристичні кластери, які спільно використовують ресурси та інфраструктуру для створення комплексного туристичного продукту.

Адаптація до викликів та соціальна орієнтованість

Воєнний стан та пов'язані з ним виклики внесли корективи, вимагаючи інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та релокованого бізнесу. Актуальне використання рекреаційних ресурсів Буковини (гірське повітря, мінеральні води) для формування системи **реінтеграції та реабілітації** Захисників та Захисниць України. Це підвищує інклюзивність регіону, що є одним із стратегічних пріоритетів.

Вектор Україна – Молдова

Співпраця з Республікою Молдова є другим стратегічним вектором, що реалізується через програму Interreg NEXT Румунія – Молдова 2021 – 2027, яка фокусується на захисті культурної спадщини, енергоефективності туристичної інфраструктури та поліпшенні доступу до медичних послуг для туристів. Проєкт «Зелений коридор» на стику Рені – Джурджулешти – Галац створює прецедент для формування логістичних вузлів, які можуть поєднати туристичні об'єкти Буковини та Бессарабії.

Отже, транскордонний туризм у Чернівецькій області переходить від хаотичного надання послуг до системного, інноваційного розвитку, який фінансується за рахунок європейських програм та спрямований на досягнення екологічної стійкості, інтеграції в європейські туристичні коридори й забезпечення соціальної інклюзивності. Цей розвиток схожий на перехід від локального ремесла до інду-

стріалізованої мануфактури: замість окремих розрізнених послуг регіон формує єдину стандартизовану, фінансово забезпечену мережу, здатну приймати міжнародні потоки.

— ВИСНОВКИ —

Розвиток транскордонного туризму в Чернівецькій області та суміжних прикордонних територіях (Румунія, Республіка Молдова) на сучасному етапі демонструє перехід від розрізненого функціонування до системної інтеграції в європейський туристичний простір, що зумовлено статусом України як кандидата на членство в ЄС.

1. Стратегічні та інституційні основи:

- **Нова концепція:** регіон успішно адаптується до світових тенденцій, переходячи від старої моделі «трьох S» («Sun – Sea – Sand») до нової парадигми «трьох L» («Landscape – Lore – Leisure»), що підкреслює пріоритет природного та етнокультурного туризму («Nature based tourism»).

- **Фінансове забезпечення:** основним фінансовим та методологічним драйвером розвитку є Програма **Interreg NEXT Румунія-Україна 2021 – 2027** із загальним бюджетом 60 мільйонів євро. Найбільша частка фінансування спрямована на Пріоритет 2, що охоплює охорону культурної спадщини та розвиток сталого туризму.

- **Стратегічна спрямованість:** туризм визначено як ключовий напрям **SMART-спеціалізації** Чернівецької області до 2027 року, з акцентом на інноваціях, цифрових рішеннях (як-от платформа «Буковина туристична») та інтеграції з агротуризмом.

2. Екотуристичний напрям:

- **Високий ресурсний потенціал:** Чернівецька область має значні передумови для екотуризму, оскільки **331 заповідний об'єкт** займає майже 14 % території, що більш ніж удвічі перевищує загальнодержавний показник. Основу екомережі складають національні природні парки: Вижицький, Хотинський та Черемоський.

- **Перспективи геотуризму:** в області налічується 58 об'єктів геотуризму, що включають карстово-спелеологічні пам'ятки та заказники. Обмежена доступність деяких геологічних об'єктів у каньйоні Дністра створює можливості для розвитку водних маршрутів (наприклад, на байдарках або рафтах).

- **Проблематика та модернізація:** незважаючи на потенціал, екотуризм стримується низьким попитом, засміченістю територій, неякісними дорогами та недостатнім фінансуванням. Сучасні тенденції передбачають розвиток «зеленої» мобільності та впровадження заходів, спрямованих на безпеку навколишнього середовища (наприклад, проєкт SWEM).

3. Історико-етнографічний напрям:

- **Розвиток маршрутної мережі:** транскордонні проєкти («Спільна культурна спадщина», «Історична та етнографічна спадщина») сприяли розробці 8 міжнародних та 20 регіональних маршрутів, що охоплюють понад 400 об'єктів історико-етнографічного туризму. Загальна протяжність розроблених маршрутів становить 1325 км.

- **Культурна інтеграція:** сучасні транскордонні маршрути інтегрують об'єкти Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО по обидва боки кордону (Резиденція митрополитів у Чернівцях та розмальовані монастирі Південної Буковини), створюючи цілісний культурний продукт.

- **Фестивальний туризм:** активно розвивається подієвий туризм, зокрема зимові обрядові фестивалі (Маланкафест, Вашковецька переберія) на основі яких туроператори формують комплексний етнотуристський продукт.

- **Недоліки послуг:** основною проблемою залишається слабкий розвиток туристичної інфраструктури, некомпетентне використання спадщини та хаотичний характер надання послуг. Найменш поширені на ринку етнографічно-побутові тури (майстер-класи, побут у гуцульській родині).

4. Інфраструктурні та соціальні пріоритети:

- **Критична інфраструктура:** ефективність транскор-

донного туризму прямо залежить від пропускну здатності кордону. Стратегічним пріоритетом є модернізація пунктів пропуску, зокрема будівництво другої черги на КПП **«Красноільськ»** та **«Дяківці»**, а також впровадження спільного митного та прикордонного контролю з Румунією.

- **Співпраця з Молдовою:** розвиток співробітництва з Республікою Молдова є другим стратегічним вектором, зосередженим на культурній спадщині, енергоефективності інфраструктури та медичних послугах для туристів.

- **Соціальна інклюзивність:** стратегія розвитку регіону адаптує туристичний сектор до умов воєнного стану, зокрема через використання рекреаційних ресурсів для **реінтеграції та реабілітації** Захисників і Захисниць України та інтеграції ВПО, що підвищує соціальну орієнтованість галузі.

Отже, Чернівецька область володіє всіма необхідними природними, культурними та інституційними передумовами для перетворення на провідний центр транскордонного туризму. Проте для цього необхідно забезпечити **синхронізацію інфраструктурної розбудови** та підвищити якість послуг до міжнародних стандартів, використовуючи кластерний підхід.

Розвиток туристичних напрямів Буковини можна порівняти з роботою багатoproфільної сімейної майстерні, що розташована на роздоріжжі великих торгових шляхів. Раніше майстерня лише продавала сировину (природні ресурси), але тепер вона вчиться створювати вишукані вироби зі складним орнаментом (етнотуризм та Smart-продукти). Щоб покупці з сусідніх земель могли легко дістатися до майстерні, потрібно не лише гарно оформити вітрину (маркетинг), а й відремонтувати міст і розширити ворота (модернізація КПП та інфраструктури). Крім того, під час важких часів майстерня стає місцем прихистку та зцілення для втомлених подорожніх (соціальна реабілітація), що надає їй роботі особливого змісту. Коли майстерня об'єднує зусилля з сусідами по той бік межі,

створюючи спільну артіль, вони стають настільки впізнаними, що покупці (інвестори та туристи) їдуть до них з найвіддаленіших куточків великого міста (Європи).

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Яка нова концепція туризму («трюх L») прийшла на зміну старій концепції «трюх S»? Які види туризму в Чернівецькій області є її вдалим втіленням?

2. Яка інституційна платформа є основним фінансовим драйвером розвитку транскордонних ініціатив у поточному програмному періоді (2021–2027)? Який її пріоритетний напрям має найбільше фінансування для розвитку культури та сталого туризму?

3. Скільки заповідних об'єктів перебуває під охороною на території Чернівецької області? Який відсоток території вони становлять, порівняно із загальнодержавним показником?

4. Назвіть щонайменше три найпопулярніші об'єкти геотуризму, що використовуються для туризму в Чернівецькій області. Вкажіть, в якому адміністративному районі вони переважно розташовані.

5. Які два пункти пропуску на кордоні з Румунією критично важливі для розвантаження хаба «Порубне – Сірет» та відкриття нових маршрутів у гірські райони? Чому їхня модернізація є пріоритетом Стратегії розбудови прикордонної інфраструктури?

6. Які три основні проблеми стримують розвиток екотуристської діяльності в Чернівецькій області?

7. Скільки транскордонних маршрутів історичного та етнографічного туризму (за кількістю міжнародних, регіональних і локальних) обґрунтовано й розроблено в рамках транскордонної проєктної діяльності на Буковині?

8. Який вид послуг етнотуризму найбільш рідкісний на ринку туристичних послуг міста Чернівці? Що він передбачає?

9. Як Стратегія розвитку Чернівецької області до 2027 року планує підвищити конкурентоспроможність регіону в туристичному секторі (SMART-спеціалізація) та які IT-рішення передбачаються для досягнення цієї мети?

10. Які соціальні аспекти та виклики, пов'язані з умовами воєнного стану, враховує оновлена Стратегія розвитку Чернівецької області, зокрема, щодо використання рекреаційних ресурсів регіону?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Який статус України став визначальним чинником для сучасної адаптації туристичних стратегій Чернівецької області?

- А) Країни з активними бойовими діями.
- Б) Статус кандидата на членство в ЄС.
- В) Активна співпраця з країнами-членами ЄС.
- Г) Активна співпраця з країнами-членами НАТО.

2. Який напрям туризму базується на використанні потенціалу НПП «Вижницький» та «Черемоський»?

- А) Історико-етнографічний.
- Б) Екологічний.
- В) Пізнавальний.
- Г) Сільський зелений.

3. Що є ключовим інструментом для цифровізації еко-туризму в регіоні?

- А) Відмова від використання карт та компасів.
- Б) Створення VR-турів та інтерактивних екологічних стежок.
- В) Використання туристичної навігації.
- Г) Покращення мережі мобільного зв'язку.

4. Яка пам'ятка ЮНЕСКО в Чернівцях є ядром історико-етнографічного напрямку туризму?

- А) Хотинська фортеця.
- Б) Резиденція митрополитів Буковини і Далмації.
- В) Будинок-корабель.
- Г) Чернівецька ратуша.

5. Який вид туризму на Буковині охоплює фестивалі «Маланка-фест» та «Буковинські зустрічі»?

- А) Пізнавальний туризм.
- Б) Подієвий туризм.

- В) Сільський туризм.
- Г) Міський туризм.

6. На що спрямована концепція Smart-спеціалізації в туризмі?

- А) На вдосконалення туристичної інфраструктури.
- Б) На використання унікальних місцевих переваг (наприклад, поєднання ІТ та ремесел).
- В) На інтенсифікацію використання смартфонів туристами.
- Г) На популяризацію культурної спадщини.

7. Використання мінеральних вод та гірського повітря Буковини для реабілітації ветеранів — це приклад:

- А) Санаторно-курортного туризму.
- Б) Соціально орієнтованого оздоровчого туризму та реінтеграції.
- В) Екстремального туризму.
- Г) Промислового використання ресурсів.

8. Який проєкт на стику Рені — Джурджулешти — Галац створює логістичний вузол для поєднання об'єктів Буковини та Бессарабії?

- А) «Залізна завіса».
- Б) «Зелений коридор».
- В) «Дунайський експрес».
- Г) «Морський шлях».

9. Програма Interreg NEXT Румунія — Молдова 2021 — 2027 у сфері туризму фокусується на:

- А) Організації шопінг-турів.
- Б) Захисті культурної спадщини та енергоефективності інфраструктури.
- В) Будівництві доріг та об'єктів прикордонної інфраструктури.
- Г) Створенні туристичних маршрутів.

10. Який загальний вектор розвитку транскордонного туризму в регіоні на сучасному етапі?

- А) Створення маршрутів транскордонного туризму.
- Б) Від хаотичного надання послуг до системного, інноваційного розвитку на основі європейських програм.
- В) Організація шопінг-турів.
- Г) Організація транзитного туризму до аеропортів міст Сучава та Ясси.

ПІСЛЯМОВА

Підсумовуючи виклад матеріалів навчального посібника, важливо усвідомити, що транскордонне співробітництво в галузі туризму та рекреації є не просто формою зовнішньоекономічної діяльності, а стратегічним інструментом розвитку територій, зміцнення добросусідства та прискорення євроінтеграційних процесів України.

Сьогодні, коли наша держава впевнено крокує шляхом набуття повноправного членства в Європейському Союзі, роль прикордонних регіонів як «містків» між культурами та економіками стає визначальною. Вивчення теоретичних основ, нормативно-правової бази та практичних аспектів організації туристичної діяльності на транскордонних територіях дозволило вам зрозуміти складну, але надзвичайно перспективну екосистему взаємодії державних інституцій, місцевого самоврядування, бізнесу та громадських організацій.

Протягом курсу ми розглянули ключові аспекти функціонування єврорегіонів, специфіку розробки міжнародних туристичних маршрутів та особливості проєктного менеджменту в межах програм транскордонного співробітництва. Ви мали змогу переконатися, що успіх у цій сфері залежить не лише від наявності унікальних природних чи історико-культурних ресурсів, а й насамперед від здатності фахівців працювати в мультикультурному середовищі, знаходити спільні інтереси з іноземними партнерами та ефективно долати інституційні бар'єри.

Транскордонний туризм – це сфера, де економічний прагматизм поєднується з гуманітарною місією. Створення спільних кластерів, розвиток екологічних стежок, що перетинають кордони, спільне збереження спільної культурної спадщини – все це працює на формування позитивного іміджу України у світі. Для майбутнього фахівця з туризму та рекреації знання методики організації таких подорожей є конкурентною перевагою, яка дозволяє виходити за межі локального ринку на міжнародний рівень.

Окрему увагу в посібнику приділено досвіду функціонування єврорегіонів, зокрема «Карпатського», «Верхній Прут», «Нижнього Дунаю» та інших територіальних утворень, що критично важливо для розуміння регіональної специфіки. Кожен регіон України має свій неповторний потенціал: від Карпатських гір на заході до водних артерій на півдні. Ваше завдання як фахівців – перетворити цей потенціал на дієвий туристичний продукт, який буде привабливим як для внутрішнього, так і для іноземного мандрівника.

Сучасні виклики, перед якими постала Україна, вимагають від нас нових підходів до безпеки, стійкості та відновлення туристичної індустрії. Транскордонне співробітництво відкриває доступ до європейських фондів та програм, таких як Interreg, які є потужним фінансовим та експертним ресурсом для відбудови інфраструктури та впровадження інновацій. Вміння писати проектні заявки, формувати консорціуми та керувати міжнародними командами – це навички, які стануть фундаментом вашої професійної успішності.

Сподіваюся, що цей посібник став для вас надійним дороговказом у світі транскордонного туризму. Проте пам'ятайте, що динаміка глобальних процесів вимагає постійного оновлення знань. Світ стає дедалі більш взаємозалежним, а кордони, попри їхню фізичну наявність, у сучасному туристичному просторі мають ставати символічними лініями зустрічі, а не стінами відчуження.

Ваша професійна діяльність у майбутньому безпосередньо впливатиме на те, наскільки ефективно Україна використовуватиме свій геополітичний статус для розвитку туристичної галузі. Будьте відкритими до нових ідей, поважайте культурне різноманіття та прагніть до впровадження кращих світових практик на рідній землі.

Бажаю вам невичерпної енергії, творчого натхнення та успіхів у розбудові туристичного потенціалу України як невід'ємної частини європейського та світового простору!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Артёмов І. В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України. Серія «Євроінтеграція: український вимір» : монографія. Ужгород : Ліра, 2009. 520 с.

2. Бучко Ж. Транскордонний туризм у контексті євроінтеграції України. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2015. Вип. 744-745 : Географія. С. 109-111.

3. Бучко Ж. І. Транскордонні рекреаційно-туристичні комплекси України: методологія дослідження та пріоритети розвитку : дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11. Київ, 2019. 487с.

4. Габчак Н., Білак О. Транскордонний туризм Карпатського євро регіону : навчальний посібник. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород : Вид. ТОВ «РІК-У», 2023. 248 с.

5. Гакман С. Регіональний досвід реалізації європейського інструменту сусідства та партнерства. *Влада та управління* : збірник наукових праць. Чернівці : Букрек, 2012. Випуск 2. С. 218-237.

6. Гоблик В. В. Роль євро регіонів у розвитку економічного співробітництва прикордонних регіонів України та країн-членів ЄС. *Економіка та держава*. 2015. № 7. С. 14-17.

7. Дубіс Л., Мальська М., Паньків Н. Методологічні підходи до вивчення туристичних дестинацій українсько-польської трансграничної території. *Економіка та суспільство*, 2025. № 77.

8. Любіцева О. О. До питання термінології в туризмі. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 3. С. 7-10.

9. Любіцева О. О., Мальська М. П., Зінько Ю. В. Концептуальні засади географії рекреації і туризму. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 11. С. 3-14.

10. Мальська М. П. Пріоритети розвитку туризму у польсько-українських відносинах. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 29, ч. 2. С. 138-143.

11. Мальська М. П., Рутинський М. Й., Паньків Н. М. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 268 с.

12. Мальська М. П., Худо В. В., Пурська І. С. Управління проєктами в туристичній діяльності : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2025. 292 с.

13. Менеджмент туристичної індустрії: практикум / уклад.: Руденко В. П., Підгірна В. Н., Наконечний К. П. та ін. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 384 с.

14. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво : посібник. Київ : Крамар, 2011. 259 с.

15. Мікула Н. Єврорегіони : досвід та перспективи : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2003. 222 с.

16. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2004. 395 с.

17. Мікула Н., Толкованов В. Національна доповідь «Сучасний стан та перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні» (Основні положення проєкту). *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 7-19.

18. Немець К. А., Кулешова Г. О. До питання визначення поняття «Єврорегіон». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* : Геологія – Географія – Екологія : [збірник наукових праць]. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2008. Випуск 824. С. 118-121.

19. Стрижакова А. Ю. Механізми державного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та країнами Європейського Союзу : дис...канд. наук з

держ. упр: 25.00.02 «Механізми державного управління». Маріуполь, 2017. 248 с.

20. Bozhuk T. I., Buchko Z. I. Cross-Border Ukrainian-Hungarian Cooperation in the Sphere of Tourism. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Dnipro : Oles Gonchar Dnipro National University, 2018. 27(1). P. 35-42.

21. Brian I. Skinner. Ears Resources. Prentice-Hall. Ins., Englewood cliffs, New Jersey, 1986. 264 p.

22. Buchko Z. Cross-Border Ukrainian–Polish Cooperation in the Sphere of Tourism. *Economic and Regional Studies*, 2020. Volume 13: Issue 3. P. 271-283. URL : <https://content.sciendo.com/view/journals/ers/13/3/article-p271.xml>

23. Buchko Z. Transborder recreational tourism complexes (TBRTC) as a result of international collaboration. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego [Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society]*, 2021. 35(3), 76-89. URL : <https://doi.org/10.24917/20801653.353.5>

24. Miszczuk A. (2002). Pogranicze polsko-ukraińskie a polityka zagraniczna III RP [Polish-Ukrainian borderland and foreign policy of the Third Polish Republic]. In R. Stemplowski, & A. Żelazo (Eds.), *Polskie pogranicza a polityka zagraniczna u progu XXI wieku [Polish borderlands and foreign policy in the midst of the 21st century]*. (P. 263-280). Warsaw, Poland : Instytut Spraw Międzynarodowych.

25. Studzieniecki, T, Palmowski, T, Korneevetsc, V. (2016). The system of cross-border tourism in the Polish-Russia borderland. *Procedia Economics and Finance* 39, P. 545-552.

26. Studzieniecki, T, Spiriajevas, E. (2019). Cross-Border Tourist Destinations In Europe – Genesis, Essence And Promotion. *Proceedings of Varazdin 46th International Scientific Conference on Economic and Social Development – «Sustainable Tourist Destinations»*, P. 341-354, Varazdin 2019.

Додаткова література

1. Бучко Ж., Антоняк Є. Аналіз туристичних потоків України – Румунії у контексті транскордонного туризму. *Географія та туризм* : Науковий збірник. / ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. Київ: Альфа-ППК, 2016. Вип. 35. С. 26-35.

2. Бучко Ж. Транскордонні маршрути історико-етнографічного туризму на Буковині. *Географія та туризм* : наук. зб. / ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. Київ: Альфа-ППК, 2015. Вип. 34. С. 137-143.

3. Бучко Ж. Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Львів, 25 лютого 2016 р.). Львів: ЛІЕТ, 2016. С. 37-42.

4. Бучко Ж. Географічні аспекти транскордонного туризму в контексті євроінтеграції України. *Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (23 – 24 квітня 2015 р.). Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. С. 370-372.

5. Бучко Ж. Тенденції розвитку туризму в євро регіонах за участі України. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні : теорія, практика та інновації розвитку* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-прак. інт.-конф., 28 – 29 жовтня 2020 р. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 70-73.

6. Мальська М. П., Біланюк О. П. Пріоритети розвитку туризму у польсько-українських відносинах. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. Ч. 2. С. 138-143.

7. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Rudenko V. Bukovina : Unicity through diversity. Bukovina's Carpathians. Suceava : University Publishing house, 2015. 106 p.

8. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Bukovina : Unicity through diversity. Bukovina's Subcarpathians. Suceava: University Publishing house, 2015. 152 p.

9. Buchko Z., Korol O., Skrypnyk Y., Smirnov Y. Bukovina : Unicity through diversity. Chernivtsi. Suceava : University Publishing house, 2015. 75 p.

10. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Bukovina : Unicity through diversity. Cycling through Bukovina and Bessarabia. Suceava: University Publishing house, 2015. 49 p.

11. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Bukovina : Unicity through diversity. Equestrian Rotes in Bukovina. Suceava : University Publishing house, 2015. 139 p.

12. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Bukovina : Unicity through diversity. Hikin Rotes. Suceava : University Publishing house, 2015. 56 p.

13. Buchko Z., Efros V., Popescu L., Bukovina : Unicity through diversity. The cross-border area. Suceava: University Publishing house, 2015. 163 p.

14. Buchko Z. I. Cross-Border Tourism In Bukovina. *Scientific Review of Physical Culture*. University of Rzeszyw, 2018. Volume 8, issue 1. P. 37-42.

15. Buchko Z., Rudenko S., Rudenko V., Yeremiia H. Ethnic tourism potential of Bukovyna for the purposes of cross-border tourism. *Часопис соціально-економічної географії*. Харків, 2016. Вип. 20 (1). С. 75-79.

16. Buchko Z. Festivals and traditional holidays in the ethnic tourism in Chernivtsi region. *Tourist Bucovina*. Bucharest, 2015. Issue I. P. 128-133.

17. Hrytsku-Andriesch Y. P., Buchko Z. I. Festival tourism in the system of recreational and tourist activities. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, 2010. № 519, 520. P. 56-60.

Інформаційні ресурси

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки та план заходів з її реалізації. URL : [https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne)

planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi

2. Євро регіони на території України: сучасний стан та перспективи розвитку // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації. [Електронний ресурс]. URL : http://e-pidruchniki.com/content/802_Evroregioni_na_teritorii_Ukraini_sychasnii_stan_ta_perspektivi_rozvitky.html

3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / Мадридська конвенція. Мадрид. 21 травня 1980 року // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106

4. Закон України «Про державний кордон» [Закон України «Про державний кордон» N 1777-XII від 4 листопада 1991 року (зі змінами та доповненнями)] // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

5. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» N 959-XII від 16 квітня 1991 року (зі змінами та доповненнями)] // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

7. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

8. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» N 1562-VI від 25 червня 2009 року (зі змінами та доповненнями)] // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>

9. Закон України «Про транскордонне співробітництво»

// Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

10. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» // Законодавство України. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#n238>

11. Офіційний сайт громадської Організації Агентство Сталого Розвитку та Європейської Інтеграції «Єврорегіон Нижній Дунай». [Електронний ресурс]. URL : <http://www.asdei.od.ua>

12. Офіційний сайт Єврорегіону «Буг». [Електронний ресурс]. URL : <http://euroregionbug.pl/index.php>

13. Офіційний сайт Єврорегіону «Дністер». [Електронний ресурс]. URL : <http://dniester.eu>

14. Офіційний сайт Єврорегіону «Карпати». [Електронний ресурс]. URL : <https://ekarpaty.com/>

15. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року. URL : <https://bukoda.gov.ua/documents/strategiya-rovzitku-oblasti>

ДОДАТКИ

Додаток А

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

1. Сутність поняття транскордонного туризму та місця в структурі міжнародного туризму
2. Призначення, мета й завдання навчальної дисципліни та результати навчання
3. Опис і структура навчальної дисципліни
4. Система контролю та оцінювання
5. Академічна доброчесність
6. Особливості імплементації Угоди України і ЄС в контексті міжнародного туризму
7. Місце транскордонного туризму в системі транскордонної співпраці
8. Принципи транскордонного співробітництва в туризмі
9. Форми реалізації транскордонного співробітництва в галузі туризму
10. Європейський досвід транскордонного співробітництва у сфері туризму
11. Правові засади транскордонного співробітництва
12. Правова база України у аспекті транскордонного співробітництва
13. Митне забезпечення транскордонного туризму
14. Аналіз митних особливостей транскордонного перетину кордону
15. Просторове розташування митних пунктів
16. Особливості малого прикордонного руху
17. Тенденції туризму та транскордонної співпраці в контексті регіональних стратегій розвитку
18. Пріоритетні напрями й завдання державної регіональної політики та стратегічних цілей

19. Аналіз регіональних стратегій економічного розвитку в контексті туризму та транскордонної співпраці
20. Транскордонна співпраця України у сфері туризму
21. Загальні закономірності єврорегіональної політики
22. Транскордонні єврорегіони України
23. Транскордонна регіональна співпраця в галузі туризму
24. Транскордонні єврорегіони
25. Засади принципи функціонування єврорегіонів
26. Історія становлення єврорегіонів
27. Принципи транскордонного співробітництва єврорегіонів
28. Єврорегіони країн Східної Європи
29. Єврорегіони країн Західної Європи
30. Єврорегіони країн Центральної Європи
31. Проблеми та перспективи транскордонного співробітництва України в галузі туризму
32. Законодавчі відмінності в організації перетину кордонів
33. Переваги транскордонного розташування щодо оптимізації співпраці та інтеграції
34. Перспективи транскордонної співпраці в галузі туризму
35. Загальна характеристика міжнародного туризму України
36. Міжнародний туризм України та країн-сусідів у контексті транскордонних зв'язків
37. Загальна характеристика міжнародного туризму України
38. Виїзний туризм
39. В'їзний туризм
40. Українсько-Молдовська співпраця в галузі транскордонного туризму
41. Аналіз туристичних потоків в'їзного та виїзного туризму
42. Мета візитів українсько-молдовського туризму

43. Аналіз українсько-молдовських транскордонних проєктів
44. Українсько-Польська співпраця в галузі транскордонного туризму
45. Аналіз туристичних потоків в'їзного та виїзного туризму
46. Мета візитів українсько-польського туризму
47. Аналіз українсько-польських транскордонних проєктів
48. Українсько-Румунська співпраця в галузі транскордонного туризму
49. Аналіз туристичних потоків в'їзного та виїзного туризму
50. Мета візитів українсько-румунського туризму
51. Аналіз українсько-румунських транскордонних проєктів
52. Українсько-Словацька співпраця в галузі транскордонного туризму
53. Аналіз туристичних потоків в'їзного та виїзного туризму
54. Мета візитів українсько-словацького туризму
55. Аналіз українсько-словацьких транскордонних проєктів
56. Українсько-Угорська співпраця в галузі транскордонного туризму
57. Аналіз туристичних потоків в'їзного та виїзного туризму
58. Мета візитів українсько-угорського туризму
59. Аналіз українсько-угорських транскордонних проєктів
60. Єврорегіони за участю України: політико-географічні аспекти формування та функціонування
61. Моделі і напрямки транскордонного співробітництва в галузі туризму
62. Регіональна інтеграція в Європейському макрорегіоні світу

63. Регіональна інтеграція в Американському макро-регіоні світу

64. Регіональна інтеграція в Азійському макро-регіоні світу

65. Транскордонна співпраця в галузі туризму в межах державних структур України

66. Євро-регіони як основа у процесах європейської інтеграції в галузі туризму

67. Програми транскордонного співробітництва ЄС та їх вплив на розвиток туризму

68. Європейська інтеграція, регіоналізація та децентралізація, їх вплив на туризм

69. Регіональна інтеграція в макро-регіонах світу та її вплив на розвиток туризму

70. Мадридська конференція 1995 р. про транскордонну співпрацю

71. Євро-регіон як форма транскордонного співробітництва

72. Організаційна структура Євро-регіону

73. Правова структура транскордонної співпраці

74. Міжтериторіальне, міжрегіональне і транскордонне співробітництво

75. Порівняння характеристики прикордонного та транскордонного регіонів

76. Чинники розвитку транскордонного співробітництва: загальні та специфічні

77. Принципи транскордонного співробітництва: загальні та специфічні

78. Конвенція Ради Європи про транскордонне співробітництво

79. Законодавча база України про транскордонне співробітництво

80. Принципи державної політики України у сфері транскордонного співробітництва

81. Європейська рамкова конвенція про ТКС між територіальними общинами і органами влади

- 82. Суспільні аспекти Європейського ТКС
- 83. Роль і місце інфраструктури в розвитку ТКС
- 84. Досвід Чернівецької області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 85. Досвід Закарпатської області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 86. Досвід Львівської області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 87. Досвід Одеської області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 88. Досвід Волинської області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 89. Досвід Івано-Франківської області у сфері транскордонної співпраці в галузі туризму
- 90. Єврорегіони за участю України: політико-географічні аспекти формування та функціонування

Додаток Б

ГЛОСАРІЙ

Базові поняття туризму та територій

Транскордонний туризм (ТКТ) – спеціалізований вид діяльності на суміжних прикордонних територіях, що базується на спільній інфраструктурі та узгоджених туристичних продуктах.

Транскордонна територія – прилеглі ділянки двох або більше держав, що мають спільні природні, економічні чи соціокультурні характеристики.

Міжнародний туризм – подорожі з перетином державного кордону терміном від 24 годин до 1 року з метою, не пов'язаною з оплачуваною працею в місці відвідування.

Прикордонний туризм – короткострокові поїздки мешканців прикордонних районів до сусідньої країни (часто в межах 30-50 км від кордону).

В'їзний туризм (Inbound) – подорожі іноземців територією України.

Виїзний туризм (Outbound) – подорожі громадян України до інших держав.

Туристична дестинація – географічна територія (місто, регіон), що є ціллю подорожі та має необхідну інфраструктуру для задоволення потреб туристів.

Організаційні форми та правові засади

Транскордонне співробітництво (ТКС) – спільні дії територіальних громад та органів влади суміжних держав для розвитку економічних, соціальних та культурних зв'язків.

Єврорегіон – найвища форма ТКС; стале міжнародне об'єднання прикордонних територій, що має власні органи управління та стратегію розвитку.

Європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС / EGTC) – юридична особа за законодавством ЄС, створена для полегшення та просування транскордонної співпраці.

Мадридська конвенція (1980) – рамкова угода Ради Європи, що заклала правову основу для співпраці між місцевими владами прикордонних регіонів.

Принцип субсидіарності – принцип ЄС, згідно з яким рішення мають прийматися на максимально низькому (місцевому) рівні, де вони є найбільш ефективними.

Транскордонний кластер – мережеве об'єднання туристичних фірм, готелів, музеїв та органів влади по обидва боки кордону для створення спільного конкурентного продукту.

Єврорегіональний турпродукт – комплексний набір послуг (маршрут, екскурсії), створений спільно партнерами з різних країн.

Програмно-цільовий підхід

Програма Interreg – ключова фінансова програма ЄС для підтримки міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Interreg NEXT – новий інструмент (2021 – 2027 рр.) для співпраці між країнами ЄС та країнами-сусідами (зокрема Україною).

Транскордонний проєкт – спільна ініціатива партнерів із суміжних країн, що має спільну мету, бюджет та термін реалізації.

Бенефіціар (Аплікант) – організація чи установа, що подає заявку на грант та отримує кошти для реалізації проєкту.

Транскордонна стратегія – документ, що визначає довгострокові пріоритети розвитку прикордонної території (наприклад, «Стратегія розвитку Карпатського єврорегіону»).

Напрями та спеціалізація туризму

Екотуризм (Екологічний туризм) – подорожі до відносно незайманих природних територій (НПП, заповідники) з метою вивчення природи та без шкоди для неї.

Історико-етнографічний туризм – відвідування об'єктів культурної спадщини, знайомство з традиціями, ремеслами та побутом народів прикордоння.

Подієвий туризм – поїздки, приурочені до конкретних заходів (фестивалі «Маланка-фест», «Буковинські зустрічі»).

Ностальгічний туризм – відвідування місць, пов'язаних з історичним минулим родини чи етносу (важливий для Буковини та Бессарабії).

Медичний та оздоровчий туризм – подорожі з метою лікування або профілактики (використання мінеральних вод, рекреація в горах).

Сільський зелений туризм – відпочинок у сільській місцевості в приватних садибах з можливістю залучення до сільськогосподарської праці.

Сучасні концепції та інновації

Smart-спеціалізація – стратегічний підхід, що передбачає розвиток регіону на основі його унікальних знань, технологій та переваг.

Smart Tourism (Розумний туризм) – концепція, що базується на 4-х стовпах: цифровізація, доступність, сталість та культурна спадщина.

Диджиталізація туризму – впровадження цифрових технологій (мобільні додатки, QR-коди, онлайн-бронювання) у туристичну галузь.

AR-маркери (Доповнена реальність) – технологія, що дозволяє «оживити» пам'ятки або побачити втрачені об'єкти через екран смартфона.

VR-тури (Віртуальна реальність) – дистанційні екскурсії музеями чи містами за допомогою спеціальних окулярів або панорамних відео.

Безшовний туристичний досвід (Seamless travel) – мінімізація бар'єрів для туриста (цифрових, мовних, транспортних) під час подорожі через кордон.

Розумна DESTИНАЦІЯ (Smart Destination) – територія, що використовує дані та технології для підвищення якості життя мешканців та задоволеності туристів.

Резильєнтність та соціальні аспекти (воєнний стан)

Інтеграційна резильєнтність – здатність транскордонних систем (єврорегіонів) витримувати кризи та адаптуватися до нових умов (наприклад, воєнного стану).

Мандротерапія – соціальна ініціатива з використання туризму для психологічної та фізичної реабілітації ветеранів та постраждалих від війни.

Інклюзивний туризм – створення умов (пандуси, сурдопереклад, навігація) для подорожей людей з інвалідністю та інших маломобільних груп.

Безбар'єрність – філософія та практика усунення фізичних, інформаційних та цифрових перешкод у просторі.

Реабілітаційний хаб – заклад (санаторій, готель), що перепрофілюваний для надання послуг з відновлення здоров'я ветеранів чи ВПО.

Регіональні особливості

Буковинсько-Бессарабський рекреаційний комплекс – унікальна транскордонна територія на стику України, Румунії та Молдови з багатим природним та етнічним потенціалом.

Об'єкт ЮНЕСКО – пам'ятка світового значення (наприклад, Резиденція митрополитів у Чернівцях), що є головним магнітом для іноземних туристів.

Туристичний паспорт прикордонного регіону – систематизований документ, що містить опис усіх ресурсів, маршрутів та інфраструктури конкретної території.

Додаток В

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО МІЖНАРОДНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 30, ст. 213)

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально-економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) державна підтримка міжнародного територіального співробітництва - сукупність рішень і дій органів державної влади України організаційного, правового, фінансового характеру, спрямованих на реалізацію проектів (програм) міжнародного територіального співробітництва;

2) Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва - комплекс заходів органів державної влади України, спрямованих на розвиток міжнародного територіального співробітництва;

3) європейське об'єднання територіального співробітництва - форма міжнародного територіального співробітництва, що

здійснюється шляхом об'єднання суб'єктів міжнародного територіального співробітництва України і відповідних суб'єктів держав - членів Європейського Союзу та інших держав;

4) єврорегіон - форма транскордонного співробітництва, що здійснюється відповідно до двосторонніх або багатосторонніх угод для сприяння транскордонному співробітництву;

5) міжнародне територіальне співробітництво - сукупність взаємовідносин, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні та відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин іноземних держав, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

6) міждержавне територіальне співробітництво - вид міжнародного територіального співробітництва, крім відносин транскордонного співробітництва, між суб'єктами і учасниками таких відносин у межах регіонів та територій України та відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин в іноземних державах у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

7) об'єднання єврорегіонального співробітництва - форма органу міжнародного територіального співробітництва, що утворюється на території держав - членів Ради Європи для розвитку міждержавного та/або транскордонного співробітництва між суб'єктами і учасниками таких відносин у сферах спільної компетенції та відповідно до повноважень, встановлених згідно з національним законодавством;

8) програма міжнародного територіального співробітництва - комплекс взаємопов'язаних завдань та заходів, що реалізуються через проекти міжнародного територіального співробітництва;

9) проект міжнародного територіального співробітництва - комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розв'язання спільних проблем розвитку в економічній, соціальній, науково-технічній, екологічній, культурній та інших сферах, оформлений як документ, що визначає дії суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва, а також ресурси, необхідні для досягнення цілей проекту протягом встановлених строків;

10) суб'єкти міжнародного територіального співробітництва - місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування України та/або їх об'єднання, що взаємодіють з відповідними органами влади, органами місцевого самоврядування та/або їх об'єднаннями іноземних держав у межах своєї компетенції, встановленої законодавством України, відповідно до угоди про міжнародне територіальне співробітництво;

11) транскордонне співробітництво - вид міжнародного територіального співробітництва між суб'єктами і учасниками таких відносин у межах регіонів, прилеглих до державного кордону України, у тому числі відокремлених водними об'єктами, відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин сусідніх держав, у тому числі відокремлених водними об'єктами, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

12) транснаціональне співробітництво - вид міжнародного територіального співробітництва між Україною та іноземними державами в межах певних регіонів (макрорегіонів) та територій, у тому числі відокремлених водними об'єктами, з метою встановлення і поглиблення соціально-економічних та інших відносин, а також пошуку ефективних рішень для вирішення спільних територіальних, економічних і соціальних проблем, які потребують розв'язання на державному рівні;

13) угода про міжнародне територіальне співробітництво - угода, укладена суб'єктами та учасниками міжнародного територіального співробітництва України у межах компетенції,

встановленої законом України, та відповідними суб'єктами та учасниками іноземних держав, що визначає правові, організаційні, економічні та інші питання міжнародного територіального співробітництва;

14) учасники міжнародного територіального співробітництва - юридичні та фізичні особи, асоціації органів місцевого самоврядування, їх об'єднання, інші громадські об'єднання та інші особи, що беруть участь у міжнародному територіальному співробітництві в межах своїх інтересів та прав, визначених цим Законом.

2. Терміни "макрорегіон" та "Державна стратегія регіонального розвитку" вживаються в цьому Законі у значеннях, наведених у Законі України "Про засади державної регіональної політики".

Стаття 2. Мета та принципи міжнародного територіального співробітництва

1. Міжнародне територіальне співробітництво здійснюється з метою формування та поглиблення дружніх, у тому числі добросусідських і взаємовигідних, відносин його суб'єктів і учасників, що сприятимуть спільному вирішенню завдань місцевого, регіонального та державного розвитку, на основі таких принципів:

- 1) законності;
- 2) прозорості;
- 3) відкритості;
- 4) добровільності;
- 5) взаємної відповідальності суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва за його результати;
- 6) поваги до внутрішніх справ держави;
- 7) додержання прав людини та основоположних свобод;
- 8) взаємовигідного співробітництва та партнерства;
- 9) поваги до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держави;
- 10) відповідності угоди про міжнародне територіальне співробітництво повноваженням суб'єктів і правам учасників такого співробітництва;

11) спільного усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці.

2. Міжнародне територіальне співробітництво з суб'єктами і учасниками держави, визнаної державою-агресором, державою-терористом, не допускається.

Стаття 3. Законодавство з питань міжнародного територіального співробітництва

1. Правовою основою міжнародного територіального співробітництва є Конституція України, міжнародні договори України, що регулюють відносини у цій сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цей Закон та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до закону.

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору України.

Стаття 4. Мета та принципи державної політики у сфері міжнародного територіального співробітництва

1. Метою державної політики у сфері міжнародного територіального співробітництва є створення сприятливих умов для ефективної і взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників міжнародного територіального співробітництва, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів і територій України та рівня життя населення.

2. Державна політика у сфері міжнародного територіального співробітництва ґрунтується на принципах:

- 1) законності;
- 2) відповідальності;
- 3) відкритості;
- 4) інклюзивності;
- 5) чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між суб'єктами і учасниками міжнародного територіального співробітництва України;
- 6) гармонізації державних, регіональних та місцевих інтересів;

7) забезпечення рівних можливостей доступу до міжнародного територіального співробітництва для регіонів і територіальних громад України;

8) розмежування повноважень та відповідальності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з метою найбільш ефективного розв'язання проблем та виконання завдань у сфері міжнародного територіального співробітництва;

9) створення ефективних механізмів забезпечення умов для здійснення міжнародного територіального співробітництва;

10) забезпечення рівних прав та можливостей усіх осіб незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, стану здоров'я, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак;

11) відповідності напрямів міжнародного територіального співробітництва державній регіональній політиці;

12) об'єктивності, відкритості та економічної обґрунтованості конкурсного відбору проектів та програм міжнародного територіального співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка;

13) концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних проектах та програмах міжнародного територіального співробітництва з метою досягнення цілей, визначених Державною стратегією регіонального розвитку.

Розділ II. ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 5. Сфери та види міжнародного територіального співробітництва

1. Міжнародне територіальне співробітництво у межах повноважень та інтересів суб'єктів та учасників територіального співробітництва України може здійснюватися в економічній, соціальній, науково-технічній, екологічній, культурній та інших сферах, а також щодо надання взаємної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Міжнародне територіальне співробітництво може здійснюватися шляхом:

1) утворення нових або приєднання до існуючих органів міжнародного територіального співробітництва, зокрема до об'єднань єврорегіонального співробітництва, європейських об'єднань територіального співробітництва, євро регіону;

2) укладення угод про міжнародне територіальне співробітництво в окремих сферах;

3) розроблення та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію дій суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва та акумулювання ресурсів на визначений період для спільної реалізації відповідних заходів;

4) встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами і учасниками міжнародного територіального співробітництва, зокрема в рамках міжурядових комісій, рад, робочих груп.

3. Суб'єкти і учасники міжнародного територіального співробітництва можуть обирати інші форми співробітництва, не заборонені законом України і національним законодавством суб'єктів та учасників міжнародного територіального співробітництва іноземних держав, які сприятимуть розробленню та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах.

4. Види міжнародного територіального співробітництва:

1) міжтериторіальне співробітництво;

2) транскордонне співробітництво;

3) транснаціональне співробітництво.

Стаття 6. Міжтериторіальне співробітництво

1. Міжтериторіальне співробітництво здійснюється з метою найбільш ефективного використання природно-ресурсного потенціалу регіонів і територій, які безпосередньо не прилягають до державного кордону України, підвищення рівня життя населення.

2. Міжтериторіальне співробітництво може здійснюватися на двосторонній або багатосторонній основі шляхом укладання

угод про міжтериторіальне співробітництво у порядку, встановленому цим Законом.

3. Міжтериторіальне співробітництво здійснюється шляхом:

- 1) реалізації спільних проектів та програм;
- 2) укладання угод про міжтериторіальне співробітництво в окремих сферах;
- 3) утворення або приєднання до об'єднання єврорегіонального співробітництва;
- 4) приєднання до європейського об'єднання територіального співробітництва.

Стаття 7. Транскордонне співробітництво

1. Транскордонне співробітництво здійснюється з метою розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів і територій України та суміжних держав шляхом оптимального поєднання їхніх можливостей і ресурсів та передбачає створення довірливих взаємовідносин між суб'єктами і учасниками такого співробітництва.

2. Транскордонне співробітництво здійснюється шляхом:

- 1) реалізації спільних проектів та програм;
- 2) укладання угод про транскордонне співробітництво;
- 3) утворення або приєднання до об'єднання єврорегіонального співробітництва;
- 4) приєднання до європейського об'єднання територіального співробітництва;
- 5) утворення єврорегіону.

Стаття 8. Транснаціональне співробітництво

1. Транснаціональне співробітництво здійснюється з метою залучення суб'єктів і учасників на національному, регіональному і місцевому рівнях для реалізації спільних проектів та програм з відповідними суб'єктами і учасниками іноземних держав для розширення добросусідських відносин та досягнення вищого ступеня територіальної інтеграції до міжнародного співтовариства.

2. Транснаціональне співробітництво може поєднувати інші види міжнародного територіального співробітництва для розв'язання спільних проблем на міжнародному, державному, регіональному та місцевому рівнях.

3. Транснаціональне співробітництво дає змогу суб'єктам і учасникам транснаціонального співробітництва в Україні співпрацювати з іноземними державами на рівні макрорегіонів, у межах значних територій та з урахуванням стратегічних документів іноземних держав та Європейського Союзу.

Стаття 9. Координація міжнародного територіального співробітництва щодо додержання законодавства з питань міжнародного територіального співробітництва

1. Загальну координацію міжнародного територіального співробітництва щодо додержання законодавства з питань міжнародного територіального співробітництва здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, за участю комітетів Верховної Ради України, до предметів відання яких належать питання регіональної політики, транскордонного та міжтериторіального (міжрегіонального) співробітництва, згідно з цим Законом.

2. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, у сфері міжнародного територіального співробітництва:

1) здійснює підготовку та внесення у встановленому порядку проектів нормативно-правових актів, змін до законодавства з питань міжнародного територіального співробітництва;

2) здійснює моніторинг реалізації Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва, підготовку та подання відповідних звітів до Кабінету Міністрів України, а також інформування комітетів Верховної Ради України, до предметів відання яких належать питання регіональної політики і транскордонного та міжтериторіального (міжрегіонального) співробітництва, щодо стану реалізації Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

3) координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим щодо здійснення міжнародного територіального співробітництва;

4) затверджує порядок погодження проектів угод про міжнародне територіальне співробітництво;

5) затверджує форму та порядок подання звіту про здійснення міжнародного територіального співробітництва;

6) погоджує проекти угод про міжнародне територіальне співробітництво;

7) здійснює реєстрацію угод про міжнародне територіальне співробітництво;

8) погоджує проекти угод про утворення об'єднань євро регіонального співробітництва та їх статутів;

9) здійснює методичне забезпечення діяльності суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва щодо здійснення ними міжнародного територіального співробітництва;

10) здійснює інші повноваження щодо реалізації державної політики у сфері міжнародного територіального співробітництва і регіонального розвитку, визначені Конституцією України та законами України, міжнародними договорами України, що регулюють відносини у цій сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, які є суб'єктами міжнародного територіального співробітництва, щороку, протягом першого кварталу року, наступного за звітним, подають до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, звіт про здійснення міжнародного територіального співробітництва у рамках виконання укладених угод.

Про результати розгляду звітів центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, інформує Кабінет Міністрів України та комітети Верховної Ради України, до предметів відання яких належать питання регіональної політики і міжтериторіального (міжрегіонального) та транскордонного співробітництва.

4. Форма та порядок подання звіту про здійснення міжнародного територіального співробітництва затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику.

5. Інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у координації та розвитку міжнародного територіального співробітництва відповідно до компетенції та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 10. Повноваження суб'єктів міжнародного територіального співробітництва України

1. Суб'єкти міжнародного територіального співробітництва України в межах своїх повноважень та відповідно до закону:

1) укладають угоди про міжнародне територіальне (міжтериторіальне, транскордонне, транснаціональне) співробітництво і забезпечують їх виконання;

2) дотримуються зобов'язань України за міжнародними договорами України про міжнародне територіальне (міжтериторіальне, транскордонне, транснаціональне) співробітництво;

3) здійснюють підготовку, реалізацію і координацію проектів та програм міжнародного територіального співробітництва;

4) беруть участь у розробленні Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

5) вносять у разі потреби у встановленому порядку пропозиції щодо внесення змін до актів законодавства з питань міжнародного територіального співробітництва;

6) утворюють органи міжнародного територіального співробітництва;

7) приймають рішення про фінансування діяльності органів міжнародного територіального співробітництва;

8) забезпечують у межах своєї компетенції виділення в установленому порядку з місцевих бюджетів коштів на розвиток міжнародного територіального співробітництва;

9) приймають рішення про вступ до відповідних міжнародних асоціацій, інших об'єднань;

10) вносять пропозиції щодо організації прикордонної торгівлі;

11) здійснюють інші повноваження у сфері міжнародного територіального співробітництва відповідно до законів України та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Учасники міжнародного територіального співробітництва України беруть участь у міжнародному територіальному співробітництві в межах своїх інтересів та прав, визначених цим Законом.

Стаття 11. Угода про міжнародне територіальне співробітництво

1. Суб'єкти та учасники міжнародного територіального співробітництва України в межах своїх повноважень, визначених законом, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, можуть укладати угоди про міжнародне територіальне (міжтериторіальне, транскордонне, транснаціональне) співробітництво. У таких угодах визначаються правові, організаційні, економічні та інші аспекти співробітництва.

Примірна форма угоди про міжнародне територіальне співробітництво затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику.

2. Проект угоди про міжнародне територіальне співробітництво підлягає погодженню центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику.

Після надходження проекту угоди центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, протягом 30 днів здійснює його перевірку на відповідність Конституції України, цьому Закону, міжнародним договорам України, що регулюють відносини у цій сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та в разі забезпечення такої відповідності приймає рішення про погодження проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво.

Рішення про погодження проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво надсилається відповідним суб'єктам міжнародного територіального співробітництва протягом трьох робочих днів з дати його прийняття.

У разі виявлення у проекті угоди невідповідності Конституції України, цьому Закону, міжнародним договорам України, що регулюють відносини у цій сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, приймає рішення про відмову у погодженні проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво із зазначенням підстави. Рішення про відмову у погодженні проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво надсилається суб'єктам міжнародного територіального співробітництва протягом трьох робочих днів з дати його прийняття.

Після усунення причин, що стали підставою для відмови у погодженні проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво, суб'єкти міжнародного територіального співробітництва можуть повторно подати проект угоди для погодження.

При повторному розгляді проекту угоди центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, не допускається відмова у його погодженні з причин, не зазначених у рішенні про відмову у погодженні цього проекту угоди (крім неусунення чи усунення не в повному обсязі суб'єктами міжнародного територіального співробітництва причин, що стали підставою для відмови у погодженні, або наявності у проекті угоди положень, що були відсутні під час попереднього розгляду).

У разі якщо центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, у визначений цією частиною строк не прийняв та не надіслав рішення про відмову у погодженні проекту угоди про міжнародне територіальне співробітництво, такий проект угоди вважається погодженим.

3. Укладена угода про міжнародне територіальне співробітництво, проект якої був погоджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, підлягає реєстрації в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Суб'єкти міжнародного територіального співробітництва України за запитами центральних органів виконавчої влади, до компетенції яких належать питання, що є предметом угоди про міжнародне територіальне співробітництво, надають інформацію про стан та результати виконання такої угоди.

Стаття 12. Органи міжнародного територіального співробітництва

1. Суб'єкти і учасники міжнародного територіального співробітництва, крім фізичних осіб, можуть утворювати органи міжнародного територіального (міжтериторіального та/або транскордонного, та/або транснаціонального) співробітництва відповідно до повноважень, визначених національним законодавством відповідної держави, та угод про міжнародне територіальне співробітництво з метою заохочення, підтримки та розвитку співробітництва в інтересах населення.

2. Правовий статус, функції, повноваження та джерела фінансування органів міжнародного територіального співробітництва визначаються міжнародними договорами України про міжнародне територіальне (міжтериторіальне та/або транскордонне, та/або транснаціональне) співробітництво, угодами про міжнародне територіальне співробітництво, законодавством держав, суб'єкти і учасники яких беруть участь у роботі органів міжнародного територіального співробітництва, угодами про утворення та статутами цих органів.

3. У разі якщо угодою про міжнародне територіальне співробітництво передбачається розміщення органу міжнародного територіального співробітництва (його штаб-квартири) на території України, такий орган може утворюватися як юридична особа, або його функції можуть покладатися на відповідні виконавчі органи органів місцевого

самоврядування та/або структурні підрозділи місцевих органів виконавчої влади.

4. Орган міжнародного територіального співробітництва виконує завдання, визначені його членами відповідно до установчих документів.

5. Суб'єкти та/або учасники міжнародного територіального співробітництва можуть утворювати (приєднуватися до утворених на території іноземних держав) та/або брати участь в утворенні та роботі органів міжнародного територіального співробітництва.

6. Органами міжнародного територіального співробітництва є:

- 1) об'єднання єврорегіонального співробітництва;
- 2) європейське об'єднання територіального співробітництва;
- 3) єврорегіон;
- 4) інші органи.

7. Об'єднання єврорегіонального співробітництва утворюється як юридична особа відповідно до національного законодавства держави - члена Ради Європи, на території якої розміщується його штаб-квартира.

8. Європейське об'єднання територіального співробітництва утворюється як юридична особа відповідно до національного законодавства держави - члена Європейського Союзу, на території якої розміщується орган міжнародного територіального співробітництва (його штаб-квартира).

9. Фізичні особи не можуть бути суб'єктами та/або учасниками об'єднання єврорегіонального співробітництва, європейського об'єднання територіального співробітництва, інших органів міжнародного територіального співробітництва.

10. Єврорегіон утворюється відповідно до двосторонньої або багатосторонньої угоди про співробітництво з метою встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками транскордонного співробітництва України та іноземних держав.

Єврорегіон може бути реорганізований в інший орган міжнародного територіального співробітництва.

Стаття 13. Об'єднання єврорегіонального співробітництва

1. Об'єднання єврорегіонального співробітництва на території України утворюється засновниками на підставі угоди про утворення та діє відповідно до його статуту, який є складовою частиною такої угоди.

2. Об'єднання єврорегіонального співробітництва може мати, крім засновників, інших членів, що вступили до такого об'єднання у порядку, встановленому його статутом та законом.

Об'єднання єврорегіонального співробітництва утворюється в організаційно-правовій формі непідприємницького товариства.

3. Основними завданнями діяльності об'єднання єврорегіонального співробітництва є розроблення та реалізація спільних ініціатив, заходів, проектів, програм міжнародного територіального співробітництва.

4. Завдання об'єднання єврорегіонального співробітництва визначаються угодою про утворення та статутом такого об'єднання з урахуванням вимог цього Закону.

5. Засновниками та/або іншими членами об'єднання єврорегіонального співробітництва можуть бути:

1) місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування України та/або їх об'єднання;

2) органи влади, органи місцевого самоврядування та/або їх об'єднання держав - членів Ради Європи, які мають відповідні повноваження згідно з національним законодавством;

3) юридичні особи, які не здійснюють комерційної діяльності (з урахуванням вимог частини шостої цієї статті).

6. Юридична особа, яка не здійснює комерційної діяльності, може бути членом об'єднання єврорегіонального співробітництва, за умови що:

1) її діяльність фінансується переважно органом державної влади чи органом місцевого самоврядування; або

2) її управління контролюється органом державної влади чи органом місцевого самоврядування; або

3) не менше половини складу її адміністративного, управлінського або наглядового органу призначається органом державної влади чи органом місцевого самоврядування.

7. Місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування України та їх об'єднання можуть бути членами об'єднання єврорегіонального співробітництва, орган (штаб-квартира) якого розміщується на території держави - члена Ради Європи.

8. Суб'єкти міжнародного територіального співробітництва, які мають намір утворити об'єднання єврорегіонального співробітництва, готують проекти угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва та статуту такого об'єднання.

9. У проекті угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва зазначаються:

1) найменування об'єднання, перелік його членів;

2) місцезнаходження (адреса) органу (штаб-квартири) об'єднання, строк його функціонування (обмежений чи необмежений);

3) організаційно-правова форма об'єднання, його мета та завдання;

4) зобов'язання членів щодо дій, пов'язаних з утворенням об'єднання, а також коштів та іншого майна, що передаються ними на момент утворення об'єднання.

10. У проекті статуту об'єднання єврорегіонального співробітництва зазначаються:

1) найменування об'єднання;

2) місцезнаходження (адреса) органу (штаб-квартири) об'єднання;

3) мета, завдання, види діяльності об'єднання;

4) умови та порядок прийняття членів об'єднання, їхні права та обов'язки, а також умови та порядок їх виходу з об'єднання;

5) органи управління об'єднання, їх склад, компетенція та порядок діяльності;

6) порядок призначення, обрання або затвердження членів органів управління об'єднання, їх заміщення, зупинення, припинення (відкликання) їхніх повноважень;

7) порядок внесення змін до статуту об'єднання;

8) джерела надходжень об'єднання, порядок використання його коштів та іншого майна, порядок здійснення контролю і ведення звітності об'єднання;

9) підстави та порядок припинення об'єднання, у тому числі вирішення майнових питань у разі його ліквідації.

11. Угода про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва, статут такого об'єднання складаються мовою держави, на території якої розміщено його орган (штаб-квартира), та мовами членів об'єднання, при цьому всі тексти мають однакову юридичну силу.

12. Уповноважений представник суб'єктів міжнародного територіального співробітництва, які мають намір утворити об'єднання єврорегіонального співробітництва, надсилає проекти угоди про утворення та статуту об'єднання до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, для погодження відповідно до частини другої статті 11 цього Закону.

13. Погоджена відповідно до частини другої статті 11 цього Закону угода про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва підписується в установленому законом порядку.

Якщо одним із засновників та/або інших членів такого об'єднання є орган місцевого самоврядування, прийняття рішення про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва або про вступ до нього, схвалення угоди про утворення такого об'єднання або вступ до нього, затвердження його статуту здійснюються на найближчому пленарному засіданні органу місцевого самоврядування.

14. У разі заснування суб'єктами міжнародного територіального співробітництва України та держав - членів Ради Європи об'єднання єврорегіонального співробітництва,

орган (штаб-квартира) якого розміщується на території України, державна реєстрація такого об'єднання здійснюється за місцезнаходженням його органу (штаб-квартири) у порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань".

15. Примірна угода про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва і примірний статут такого об'єднання затверджуються Кабінетом Міністрів України.

16. Суб'єкти міжнародного територіального співробітництва можуть бути засновниками об'єднання єврорегіонального співробітництва, що утворюється на території держави - члена Ради Європи, за умови погодження проектів угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва та статуту такого об'єднання відповідно до частини другої статті 11 цього Закону.

17. Об'єднання єврорегіонального співробітництва провадить свою діяльність на основі кошторису, що затверджується на кожний наступний рік відповідним органом управління об'єднання єврорегіонального співробітництва.

18. Джерелами фінансування діяльності об'єднання єврорегіонального співробітництва є:

- 1) разові або періодичні внески, грошові відрахування членів об'єднання згідно із статутом;
- 2) кошти та інше майно, що надходять відповідно до програм міжнародної технічної, благодійної допомоги;
- 3) надходження з інших джерел, що не суперечать законодавству.

19. У разі припинення об'єднання єврорегіонального співробітництва його майно та інші кошти після задоволення вимог кредиторів передаються одному або декільком об'єднанням відповідного виду або зараховуються в дохід бюджету у порядку, визначеному статутом такого об'єднання.

Стаття 14. Європейське об'єднання територіального співробітництва

1. Європейське об'єднання територіального співробітництва утворюється з метою економічного,

соціального, територіального співробітництва між членами, включаючи один або декілька напрямів міжтериторіального, транскордонного, транснаціонального співробітництва.

Суб'єкти міжнародного територіального співробітництва, юридичні особи, що відповідають вимогам, встановленим частиною шостою статті 13 цього Закону, які мають намір стати членами європейського об'єднання територіального співробітництва або утворити його спільно з такими суб'єктами держав - членів Європейського Союзу, керуються Конституцією України, цим Законом, міжнародними договорами України, що регулюють відносини у цій сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими нормативно-правовими актами України.

2. Проекти угоди про утворення європейського об'єднання територіального співробітництва та статуту такого об'єднання розробляються суб'єктами транскордонного або міжтериторіального співробітництва держав - членів Європейського Союзу, які є його засновниками, відповідно до національного законодавства держави, на території якої розміщено орган (штаб-квартиру) такого об'єднання.

Розділ III. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 15. Зміст державної підтримки розвитку міжнародного територіального співробітництва

1. Питання щодо державної підтримки розвитку міжнародного територіального співробітництва, стимулювання участі регіонів у програмах і проектах міжнародного територіального співробітництва, а також відповідності таких проектів і програм пріоритетам, визначеним Державною програмою розвитку міжнародного територіального співробітництва, та цілям, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку, розглядаються на засіданнях Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку, яка утворюється відповідно до статті

18 Закону України "Про засади державної регіональної політики".

До участі в роботі Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, залучає членів комітетів Верховної Ради України, до предметів відання яких належать питання регіональної політики, транскордонного та міжтериторіального (міжрегіонального) співробітництва, за рішенням таких комітетів.

Стаття 16. Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва

1. Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва як стратегічний документ визначає комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів довгострокового характеру, спрямованих на розвиток територіального співробітництва, що здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України та інших джерел, не заборонених законодавством, та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

2. Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, спільно з іншими центральними органами виконавчої влади, до компетенції яких належать питання міжнародного територіального співробітництва, із залученням суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва.

Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. До Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва включаються пріоритети та заходи, що відповідають цілям, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку, які спрямовані на розвиток міжнародного територіального співробітництва.

4. Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва може включати проекти та програми міжнародного територіального співробітництва, відбір яких здійснюється на конкурсних засадах.

До участі в конкурсному відборі проектів та програм міжнародного територіального співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, залучає членів комітетів Верховної Ради України, до предметів відання яких належать питання регіональної політики, транскордонного та міжтериторіального (міжрегіонального) співробітництва, за рішенням таких комітетів.

Порядок проведення конкурсного відбору проектів та програм міжнародного територіального співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 17. Функції центральних органів виконавчої влади у сфері державної підтримки міжнародного територіального співробітництва

1. Центральні органи виконавчої влади, до компетенції яких належать питання, що є предметом міжнародного територіального співробітництва, відповідно до закону:

1) погоджують участь суб'єктів міжнародного територіального співробітництва у заснуванні органів міжнародного територіального співробітництва або приймають рішення про відмову у погодженні з підстав, визначених цим Законом, у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику;

2) беруть участь у розробленні та забезпеченні реалізації порядку проведення конкурсного відбору проектів та програм міжнародного територіального співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка;

3) надають правову, інформаційну, методичну, організаційну підтримку суб'єктам і учасникам міжнародного територіального співробітництва України;

4) беруть участь у розробленні та забезпеченні реалізації Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

5) беруть участь у здійсненні моніторингу виконання Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

6) беруть участь у розгляді пропозицій суб'єктів і учасників міжнародного територіального співробітництва України щодо включення проектів та програм міжнародного територіального співробітництва до Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва;

7) здійснюють у межах своєї компетенції координацію та узгодження завдань і заходів Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва з іншими програмними документами під час формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік;

8) здійснюють у межах своєї компетенції взаємодію з міжнародними організаціями щодо розвитку міжнародного територіального співробітництва.

Розділ IV. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Стаття 18. Джерела фінансового забезпечення міжнародного територіального співробітництва України

1. Фінансове забезпечення міжнародного територіального співробітництва України здійснюється за рахунок коштів:

- 1) державного бюджету;
- 2) місцевих бюджетів;
- 3) інших джерел, не заборонених законодавством.

Стаття 19. Форми державної фінансової підтримки розвитку міжнародного територіального співробітництва

1. Державна фінансова підтримка розвитку міжнародного територіального співробітництва надається за пріоритетними напрямами та передбачає:

1) забезпечення фінансування проектів та програм міжнародного територіального співробітництва;

2) створення пільгових митних, валютно-фінансових, податкових та інших умов для учасників міжнародного територіального співробітництва;

3) укладення міжнародних договорів України щодо спрощення правил перетину державного кордону України, інших форм міжнародного територіального співробітництва;

4) конкурсний відбір проектів та програм міжнародного територіального співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка;

5) розроблення та виконання програм розвитку міжнародного територіального співробітництва;

6) надання правової, організаційної, методичної, інформаційної допомоги та підтримки суб'єктам і учасникам міжнародного територіального співробітництва України.

2. Державна фінансова підтримка надається проектам та програмам міжнародного територіального співробітництва, які відібрані за результатами конкурсного відбору у порядку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, та можуть бути включені у встановленому законом порядку до Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва.

Фінансове забезпечення Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва здійснюється у межах коштів, передбачених у державному і місцевих бюджетах на відповідний рік, зокрема за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, а також міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

3. Обсяги державної фінансової підтримки розвитку міжнародного територіального співробітництва визначаються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік згідно з Державною програмою розвитку міжнародного територіального співробітництва.

4. Обсяг коштів, що спрямовуються суб'єктами міжнародного територіального співробітництва України на виконання державних програм розвитку міжнародного територіального співробітництва, визначається у відповідних

місцевих бюджетах та бюджетах суб'єктів міжнародного територіального співробітництва.

5. Заходи щодо виконання Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва фінансуються за рахунок бюджетних призначень головних розпорядників коштів Державного бюджету України.

Розділ V. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Визнати таким, що втратив чинність, Закон України "Про транскордонне співробітництво" (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 45, ст. 499; 2010 р., № 12, ст. 116; 2014 р., № 4, ст. 61; 2018 р., № 43, ст. 343).

3. У період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, та протягом 30 днів після його припинення чи скасування суб'єктами міжнародного територіального співробітництва в розумінні цього Закону можуть бути начальники військових адміністрацій населених пунктів, стосовно яких Верховною Радою України прийнято рішення, передбачене частиною другою статті 10 Закону України "Про правовий режим воєнного стану".

4. Угоди про транскордонне співробітництво, погоджені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, та зареєстровані/включені до реєстру угод про транскордонне співробітництво до набрання чинності цим Законом, не потребують перегляду та/або перереєстрації (крім випадків внесення змін до таких угод) у зв'язку із прийняттям цього Закону.

5. Внести зміни до таких законів України:

1) у Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами):

у частині першій статті 26:

пункт 21-2 викласти в такій редакції:

"21-2) схвалення угод про європейське об'єднання територіального співробітництва, прийняття рішень про утворення європейського об'єднання територіального співробітництва, про приєднання до такого об'єднання або про вихід з нього";

доповнити пунктами 21-3 і 21-4 такого змісту:

"21-3) прийняття рішень про вступ до відповідних міжнародних асоціацій, інших об'єднань;

21-4) прийняття рішень щодо фінансування діяльності органів міжтериторіального та транскордонного співробітництва";

у частині першій статті 43:

пункт 15-2 викласти в такій редакції:

"15-2) схвалення угод про європейське об'єднання територіального співробітництва, прийняття рішень про утворення європейського об'єднання територіального співробітництва, про приєднання до такого об'єднання або про вихід з нього";

доповнити пунктами 15-3 і 15-4 такого змісту:

"15-3) прийняття рішень про вступ до відповідних міжнародних асоціацій, інших об'єднань;

15-4) прийняття рішень щодо фінансування діяльності органів міжтериторіального та транскордонного співробітництва";

2) у Законі України "Про місцеві державні адміністрації" (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 20-21, ст. 190 із наступними змінами):

частину першу статті 13 доповнити пунктом 11 такого змісту:

"11) реалізації державної регіональної політики та розвитку міжнародного територіального співробітництва";

пункт 3 частини першої статті 26 викласти в такій редакції:

"3) укладає договори з іноземними партнерами про співробітництво, угоди про міжнародне територіальне співробітництво в межах компетенції, визначеної законом";

3) пункт 7 частини другої статті 13 Закону України "Про засади державної регіональної політики" (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 13, ст. 90; із змінами, внесеними Законом України від 9 липня 2022 року № 2389-IX) викласти в такій редакції:

"7) стимулювання участі регіонів у програмах та проектах міжнародного територіального співробітництва".

6. Кабінету Міністрів України:

1) протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом:

а) забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону;

б) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

в) забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;

2) при розробленні проектів Державного бюджету України передбачати кошти на розвиток міжнародного територіального співробітництва.

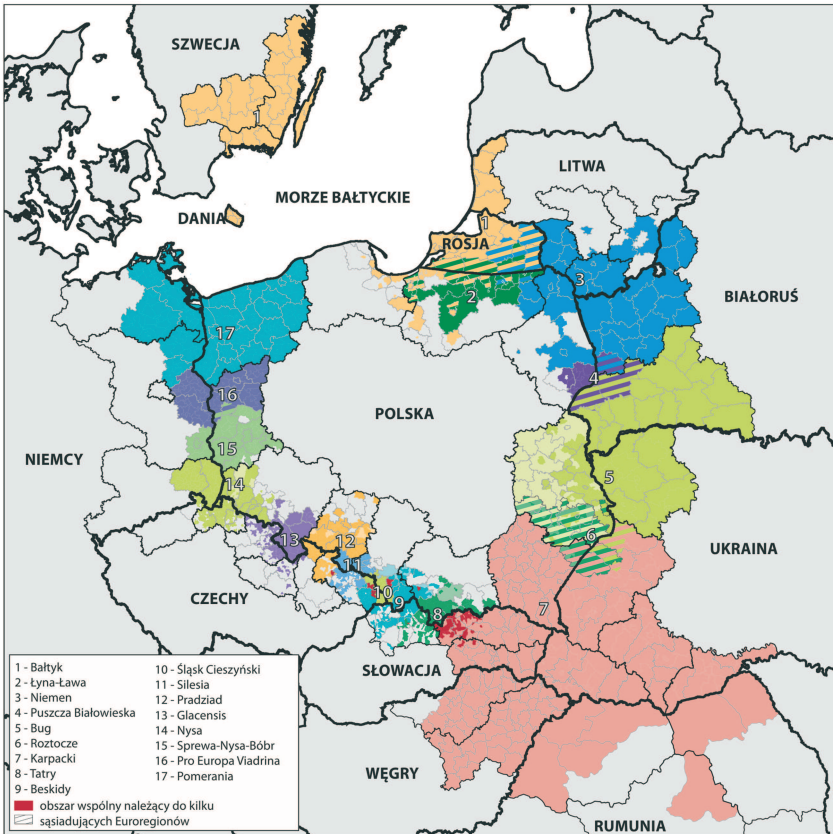
Президент України
м. Київ
24 квітня 2024 року
№ 3668-IX

В. ЗЕЛЕНСЬКИЙ

Додаток Д

ЄВРОРЕГІОНИ ЗА УЧАСТІ ПОЛЬЩІ

(https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5501/22/4/1/informator_o_badaniach_i_opracowaniach_dotyczacych_obszarow_transgranicznych.pdf)

Додаток Е

ЄВРОРЕГІОНИ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНИ

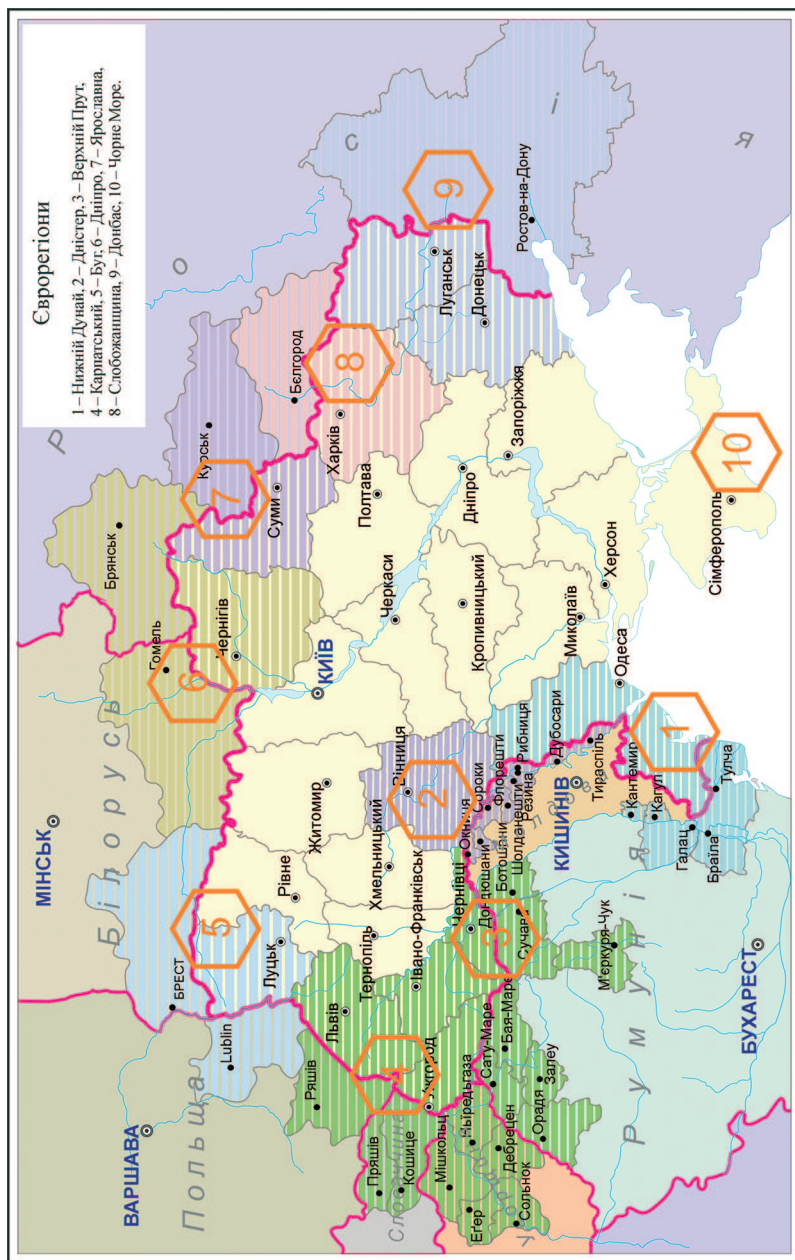
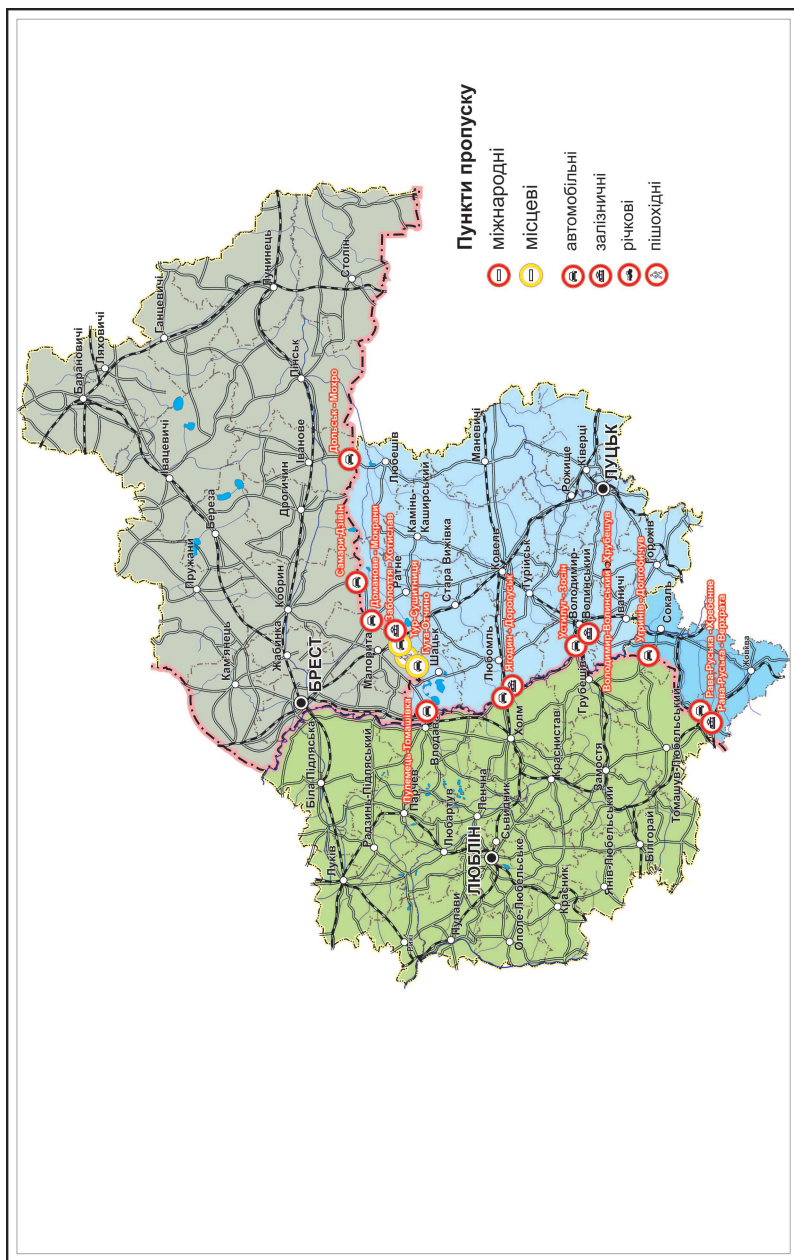

Рис. 1. Євворегіони (до 2014 р.)

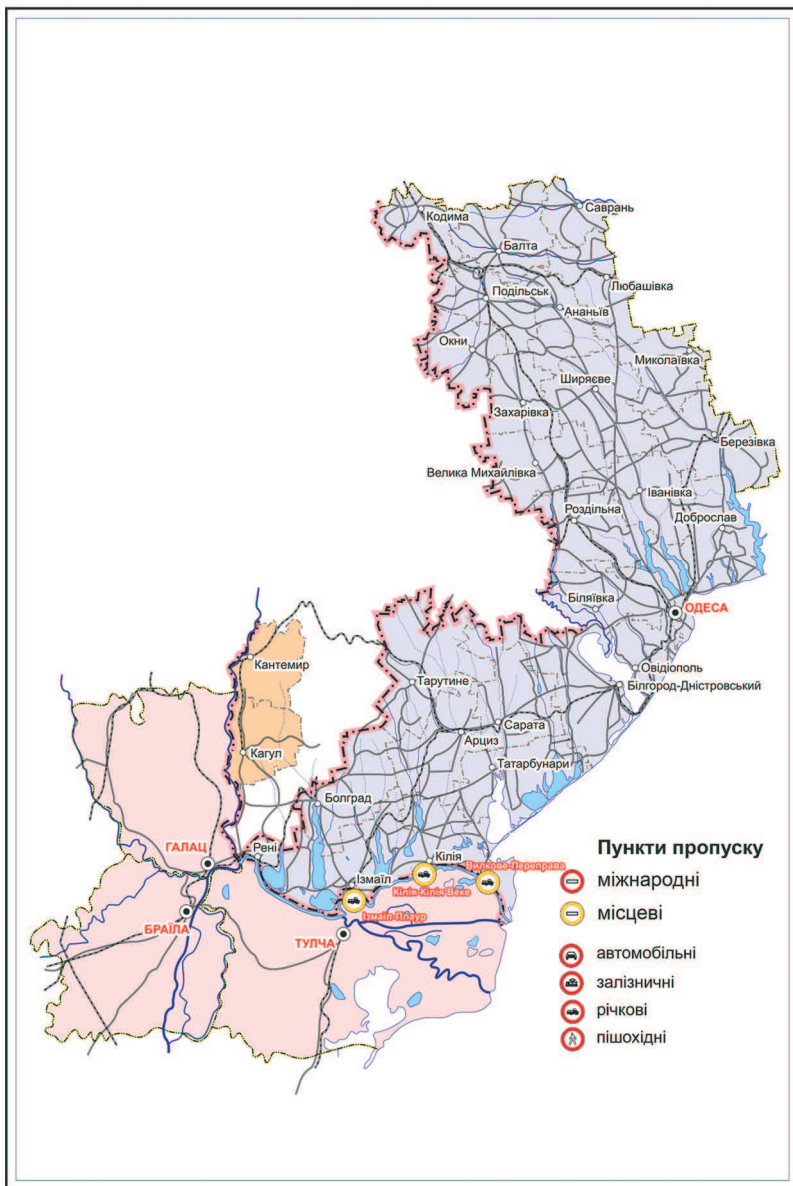

Рис. 4. ЄВРЕРЕГІОН «НИЖНІЙ ДУНАЙ»

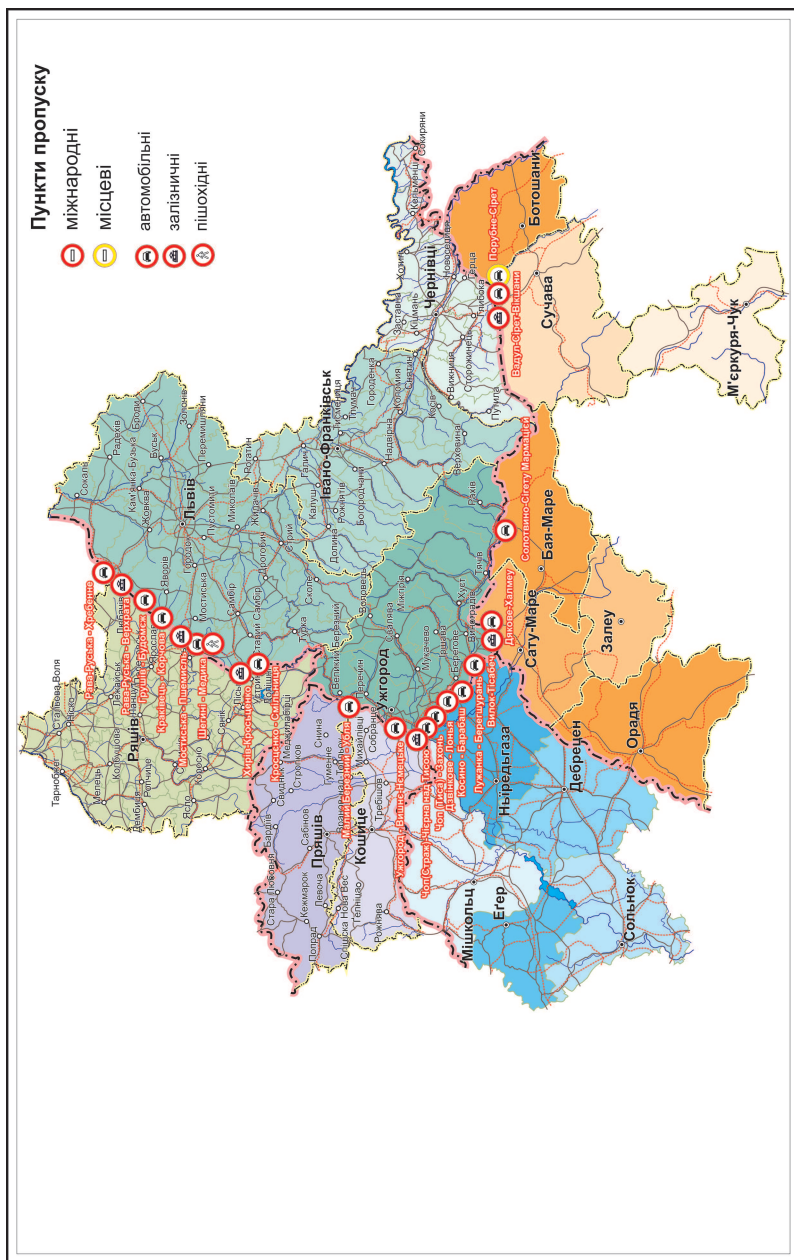

Рис. 5. ЄВРЕГІОН «КАРПАТИ»

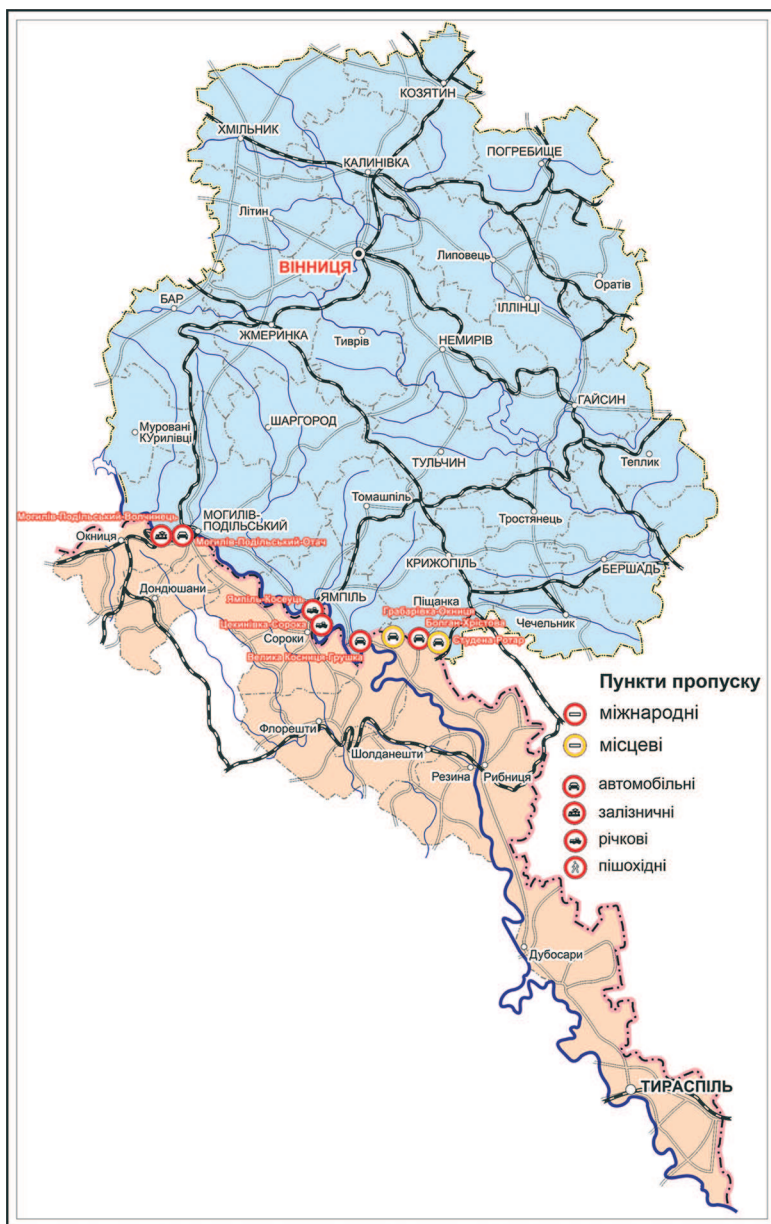

Рис. 6. ЄВРЕГІОН «ДНІСТЕР»

Додаток Ж

**ТРАНСКОРДОННІ МАРШРУТИ ТЕРИТОРІЄЮ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА СУЧАВСЬКОГО ПОВІТУ
(фрагмент карти історичного та етнографічного туризму
Буковини)**

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ТЕМА 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Місце транскордонного туризму в системі транскордонної співпраці	5
1.2. Принципи транскордонного співробітництва в туризмі	9
1.3. Форми реалізації транскордонного співробітни- цтва в галузі туризму	12
Контрольні запитання та завдання	18
Тестові завдання	20
ТЕМА 2 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТРАНСКОР- ДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ТУРИЗ- МУ: ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ	23
2.1. Європейський досвід транскордонного співро- бітництва у сфері туризму	23
2.2. Правові засади транскордонного співробітни- цтва	26
2.3. Правова база України для транскордонного співробітництва та виклики адаптації	28
Контрольні запитання та завдання	36
Тестові завдання	38
ТЕМА 3 ЄВРОРЕГІОНИ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ	42
3.1. Засадничі принципи функціонування єврорегі- онів	42
3.2. Історія становлення єврорегіонів	44
	197

3.3. Принципи транскордонного співробітництва єврорегіонів	47
Контрольні запитання та завдання	53
Тестові завдання	55
ТЕМА 4 ЄВРОРЕГІОНИ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ, ВИКЛИКИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ	59
4.1. Загальні закономірності єврорегіональної політики	59
4.2. Транскордонні єврорегіони за участі України	62
4.3. Вплив російської агресії на діяльність єврорегіонів за участі України	65
Контрольні запитання та завдання	69
Тестові завдання	71
ТЕМА 5 ТЕНДЕНЦІЇ ТУРИЗМУ І ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ	74
5.1. Пріоритетні напрями й завдання державної регіональної політики та стратегічних цілей	74
5.2. Аналіз регіональних стратегій економічного розвитку в контексті туризму та транскордонної співпраці	78
Контрольні запитання та завдання	87
Тестові завдання	89
ТЕМА 6 ТРАНСКОРДОННІ ПРОЄКТИ З ТУРИЗМУ, ЩО РЕАЛІЗОВУВАЛИСЯ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА СУМІЖНОМУ ПРИКОРДОННІ	92
6.1. Аналіз програм транскордонної співпраці	92
6.2. Аналіз транскордонних проєктів	97
Контрольні запитання та завдання	105
Тестові завдання	107

ТЕМА 7 ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ БУКО- ВИНСЬКО-БЕССАРАБСЬКОГО ТРАНСКОРДОН- НОГО РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМ- ПЛЕКСУ	110
7.1. Основні чинники, що впливають на розвиток транскордонного туризму Чернівецької області	110
7.2. Історичні чинники розвитку транскордонного туризму	112
7.3. Етнокультурні чинники транскордонного ту- ризму	113
7.4. Організаційно-правові чинники транскордон- ного туризму	115
Контрольні запитання та завдання	120
Тестові завдання	122
ТЕМА 8 НАПРЯМИ ТРАНСКОРДОННОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА СУМІЖНОМУ ПРИКОРДОННІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ	125
8.1. Екотуристичний напрям	125
8.2. Історико-етнографічний напрям	127
8.3. Інші напрями транскордонного туризму (інституційні та інфраструктурні пріоритети)	130
Контрольні запитання та завдання	136
Тестові завдання	138
ПІСЛЯМОВА	141
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	143
ДОДАТКИ	150

Навчальне видання

Бучко Жанна Іванівна

ТРАНСКОРДОННИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник

Літературне редагування	<i>О. В. Колодій</i>
Верстка, дизайн	<i>Н. Д. Бучко</i>
Технічне редагування	<i>О. М. Кудрінська</i>

Підписано до друку 31.03.2026. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Умов.-друк. арк. 11,0. Обл. вид. арк. 11,8. Зам. Н-031.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету

58002, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.

